

KNIHOVNA "PAMÁTNÍKU ODBOJE" Č. 7

PAMĚTNÍ KNIHA

1. STŘELECKÉHO PLUKU JANA HUSI

REDAKČÍ
FRANT. LANGERA.

DĚJINY 1. STŘELECKÉHO PLUKU JANA HUSI.

SESTAVIL

PLUKOVNÍ ARCHIVÁŘ PORUČÍK PAVLÍK.

PAMĚTNÍ ZÁPIS PRESIDENTA MASARYKA V PAMĚTNÍ KNIZE
1. PLUKU.

"Válka je něco hrozného, nelidského, zejména tato válka. Ale není válka zlem největším - žít nečestně, být otrokem, zotročovat jiné a mn. j. je horší. Válka je zlo, ale obrana je mravně přípustná, a nutná, třeba že je nesnadné vymezit přesně, kde začíná obrana a kde násilí.

Máme v naší minulosti vzácný příklad národní obrany - války husitské. (Palacký o věci!) V nich Žižka stal se vzorem českého vojína a zároveň dal výraz jedné stránce naší národní duše. Po Žižkovi a proti němu v "Bratřích" máme vzor lidskosti a zároveň výraz druhé stránky naší národní bytosti. - Jak sloučit v sobě Žižku a Chelčického, zakladatele Bratrství? Jak sloučit ty dva

prvky organicky? O tom zase přemýšlím, když se teď dívám na naše první české vojsko. Čech, svou zeměpisnou polohou a sousedem, je nucen býti udatným, je nucen být udatným uvědoměle - promyšlená udatnost - toť Žižka a Chelčický v každém z nás.

Válka Čechovi není účelem, jen prostředkem zabezpečujícím naší národní samostatnost. Chceme, musíme být samostatnými. Proto bojujeme na straně spojenců, neboť oni proti německému pangermanismu prohlásili za cíl války samostatnost všech národů, i menších a malých. Bojujeme pro samostatnost českého a slovenského lidu, bojujeme za svobodu Evropy a lidstva. Člověčenstvo není nic nadnárodním, nýbrž demokratickou organizací národů - národů uvědomělých, kulturních. Jsme proto šťastni, že můžeme obětovat pro lidstvo a náš národ všecko - i naše životy, a více - životy našich drahých doma. .

Štěstí v té veliké odpovědnosti."

Dne 20./7. srpna 1917.

T. G. MASARYK.

PŘEDMLUVA

Pamětní kniha 1. pluku není žádnou monografií vyčerpávající jeho dějiny.

Poměrně krátká doba, která nás dělí od chvílí, kdy bylo žito, nač nyní vzpomínáme, nedovolila, aby materiál byl srovnán, roztříděn a zpracován methodicky, jak toho vyžaduje vědecká práce. Knize nepředcházelo žádné soustavně napsané dílo, o něž by bylo možno se opřít. Co jest po ruce, jsou jen kronikářské zápisy jednotlivých rot a oddílů pluku, někde bohatě propracované, jinde naopak dosud velmi kusé, dále vzpomínky a denníky jednotlivců a různé články příležitostné. Ba i lhůta, která byla stanovena k vydání knihy, aby vojíni pluku ji obdrželi dříve, než vyjdou z jeho svazku, nutila ke stručnému zpracování a rovněž tak vedla k němu tíseň našeho knihtiskařského průmyslu a snaha nezdraziti knihu nad dostupnou cenu.

Tak kniha nemohla se státi více, než jest: Vojínům pluku upomínkou na pluk, jehož historii přináší slovem i obrazem, a těm, kdo se zajímají o dějiny naší zahraniční revoluce, náčrtem vývoje, života i činnosti jednoho z nejstarších jejích bojovníků. A všem: Obrazem hluboké a čisté lásky k rodné zemi, takové lásky, jež se rodí a zahoří zřídka i v životě celých národů, lásky, jež má hloubku náboženství a sílu titanského vzdoru a jež nás tam za hranicemi živila a prohloubila a smrt našich bratří učinila krásnou a svatou. -

Historický materiál shromáždil por. Pavlík, plukovní archivář. Kromě uvedených záznamů a článků použil hlavně stručné, ale výstižné stati podpluk. Klecandy o České Družině, dále svých zápisek a ve velké míře úředních "Relací

z bojů 1. pluku se sovětskou vládou", v nichž plukovní pobočník kap. Endt shrnul všechna fakta bojů tohoto období se vzornou přesností a názorností.

Za dnešních poměrů jest nutno v úvodě k této knize pronést několik slov, jež budou znít jako obrana. Jdou těžko s péra, protože značí brániti se doma neoprávněným výtkám a nespravedlivým obžalobám, sotva jsme se vrátili, u vědomí plně a čestně vykonaných povinností. A obhajovati se proto, že jsme musili se sovětovou vládou bojovati o svůj život a v bojích na magistrále hájiti existenci celé padesátitisícové armády, byť jsme bojovali s kýmkoliv, dokazovati a opakovati, že boje tyto nám byly vnuceny - jest vojínům, kteří příliš žili ve středu událostí a ne pohodlně na jejich okraji, větší útrapou než boje samy. Z fakt, která svědčí o tom, že co se stalo, státi se muselo, jest v této knize podán jen zlomek. Fakta jsou zapsána bez hněvu a zášti: Vždyť nikdo jiný nemá tak hluboce vkořeněný smysl pro potřeby svého státu, své republiky, kterou pomáhal budovati již před jejím stvořením, jako právě starý dobrovolník československé armády. Proto zajisté nechce, aby jeho minulost jakkoliv vázala ruce a určovala cestu celého národa. Ale také nedopustí, aby byl snižován za to, co jeho pud sebezachování, zázračný cit bratrství a starost o dobro vlasti nedovedla a nemohla rozřešiti jinak.

Frant.

Langer.

I. ČESKÁ DRUŽINA.

Česká Družina je základem, z něhož vyrostl 1. střelecký pluk "Jana Husi". Dějiny 1. pluku jsou pokračováním dějin České Družiny. Existuje tedy 1. pluk již od r. 1914 svým prvním bataillonem, t. j. původní Českou Družinou, která 1. ledna 1916 (data označená zkratkou st. st = starého stylu, jsou počítána dle ruského Julianského kalendáře) byla přejmenována na 1. československý střelecký pluk.

Bývalý příslušník České Družiny, nyní podplukovník Klecanda, píše o začátcích a životě této naší nejstarší vojenské části následovně (Čs. Voják č. 27 - 28):

"Již třetího dne po vypuknutí války, 22. července 1914 (starého stylu kalendáře), podali zástupcové moskevského "Českého komitétu" ruskému ministru vojenství návrh české legie a 24. července 1914 petrohradský "Český spolek" jednomyslně přijal návrh na utvoření zvláštního českého oddílu v ruské armádě. Dne 6. srpna 1914 ruská vojenská rada schválila zřízení "České Družiny", která se měla formovati v Kyjevě. Jediný český list tehdy v Rusku vycházející, Švihovského "Čechoslovan" v Kyjevě, psal podrobně o této akci, a v ruských novinách uvěřenovala prohlášení a výzvy jednotlivých organizací ke vstupu do vojska. V ruském tisku objevovalo se mnoho sensačních zpráv o Husitském vojsku atd., leč zprávy ty brzo umlkly, jelikož vlašná část ruské žurnalistiky byla pod vlivem nepřátelské nám orientace. Na př. "Ruské Slovo" v Moskvě svému nejlepšímu válečnému korespondentovi Lembičovi do r. 1917 soustavně neuvěřenovalo četné jeho telegramy o Češích.

Leč tato nevšimavost i jiné překážky neutlumily nadšení československých krajanů, a bylo přikročeno k organizaci Družiny. Proto vysláni byli českými komitétu z Kyjeva a z Moskvy emisaři po celém Rusku; zakypěla práce, jež korunována byla úspěchem."

O duchu, v jakém se Družina rodila, píše nynější velitel 1. pluku podpluk. Kutlvašr ve své vzpomínce, uveřejněné v Almanachu pluku, věnovaném v Irkutsku poselstvu z vlasti. Tato vroucí vzpomínka jednoho z prvých bojovníků za Svobodu, líčí dějinné okamžiky takto:

"Čechům v cizině, speciálně v Rusku, před vypuknutím války v r. 1914 bylo jasno, že poměry doma dlouho se udržeti nemohou. Mluvílo se o revoluci v Čechách, vlastně očekávali jsme ji, nechuť ke všemu rakouskému projevovala se na každém kroku. Ačkoliv bylo podobno pravdě, že sarajevský atentát je pouhým počátkem, přec jen vyhláška o mobilisaci v Kyjevě značně nás vzrušila. Většina nás byla rakouskými poddanými a ruské úřady nedělaly naprosto rozdílu. Češi plnili věznic s Maďary a Němci. Vypovědění vojny Německem Rusku bylo známo v neděli 20. července 1914 st. st. Několik dní po tom následovalo vyhlášení vojny Rakouskem. Rakouský konsulát v době napětí projevil neobyčejnou čilost, aby vynutil plnění rakouských povinností, ovšem jeho vyzvání o povolání do zbraně a odjezdu z Ruska nikdo neposlechl, a

již tenkrát začalo se proslýchat, že neuposlechnuvších bylo tisíce, snad i desetitisíce. Odřeknutí nebylo snad organizováno, nýbrž byl to pouze přirozený pud každého jednotlivce, který nutil ukončit poměr s nenáviděnými. Většina jich byla internována, vsazena do věznic a vysílána dokonce i na Sibiř. U Rusů bylo nadšení a zápal pro boj hlavně s Rakouskem. Byly nekonečné manifestace tisícových zástupů, které s obrazem cara a za zpěvu "Bože carja chrani" procházely ulicemi a demonstrovaly proti nepřátelským konsulátům a poddaným. Zvláštní bylo, že zuřivé útoky mířily vždy proti rakouskému konsulátu, nikdy proti německému.

Češi a Slováci stáli jen jako diváci, avšak instinkt jednotlivců vedl je již do organizací, které si předsevzaly původně pomáhati uvězněným a internovaným. Ústní podání mluvilo, že v Moskvě a v Petrohradě zřízena byla "Česká legie" z dobrovolců v ruské armádě. (Poukazuji na to, že dříve než vznikla "Družina", pomýšlelo a mluvilo se o "Legii". Tedy poslední náš název ve vlasti vyskytoval se již tenkrát.) Ovšem to byly jenom předpoklady nebo plány malých složek českých kolonií.

Avšak již 27. července v Kyjevě byla manifestační schůze v sále "Kupečeskogo sobranija". Svolal ji "Český komitét" a sešlo se na 3000 lidí z Kyjeva a okolí, dokonce až i z Volyňské gubernie. Vystoupilo několik řečníků, jako Jindříšek, Zeman a jiní; výsledkem manifestace byla bouřlivá demonstrace protirakouská, provolání hanby císaři Františku Josefovi I. a počátek válečného poměru k Rakousku . . . Totéž dalo se v Moskvě a v Petrohradě, a výsledek se v brzkou ukázal: Čechům a Slovákům dány úlevy a příkazem byli postaveni na roveň spojeneckým poddaným.

"Český komitét" existoval dále s názvem "Českij komitet dlja uspomoščestvovanija žertvám vojny", začaly proskakovati určitější zprávy z Petrohradu, Moskvy o vyjednávání s ruskou vládou o zřízení samostatné české dobrovolecké jednotky bojové. Na 10. srpna byla v kyjevské Sokolovně svolána schůze Čechů, na níž referoval p. Rajman z Petrohradu o zdárném pro nás výsledku vyjednávání s ruskou vládou a o souhlase ku formování vojenského oddílu. Schůze měla nadšený průběh a po ní přihlašovali se dobrovolníci. Všichni ti, kteří na první výzvu vystoupili, byli nadšeně zdraveni a líbáni. Zapsalo se asi 40 dobrovolníků různého věku a povolání. Všichni, kdo zůstali stranou, slibovali podporu a práci v týlu v jejich prospěch. Bylo řečeno, že během 3 neděl začne se formovati Družina.

Drobná práce pokračovala a ve svátek dne 15. srpna svolána druhá schůze, na níž vystoupil p. Tuček z Moskvy. Jeho referát a ohnivá řeč měla veliký úspěch, takže svým proslovem nadchnul přítomné, že se přihlásilo nových 100 dobrovolníků. Mluvili i již zapsaní dobrovolníci s nadšením a touhou co nejdříve se pomstít Rakousku. Všichni řečníci tušili, že boj, který na ně čeká, bude těžký a krvavý a ne pouhým slavnostním pochodem do Prahy.

Tenkrát nemohlo být žádné pochybnosti, že naše "Družina", kterýžto název se již uplatnil, bude vojskem bratrským, dobré vůle, nadšení, pevného přesvědčení a touhy zemřít za své ideály a splnění své národní povinnosti.

Asi 17. srpna konal se odvod. S tlukoucím srdcem podcházeli dobrovolníci a s obavou, aby nebyli odmítnuti. Jaká radost následovala po "goden" (schopen) neb "nu ládno" (nu dobře) našeho prvního lékaře! Odvedenci s hrdostí připínali si na kabát červeno-bílou růžičku, znak přiznaného již dobrovolce. Jaké zklamání a zármutek způsobilo odmítnutí lékaře bylo pozorovati na těch, kteří tělesně byli slabší než jejich dobrá vůle. Avšak prosbami, ba dokonce i slzami obměkčili lékaře, že u mnohých své odmítnutí odvolal, vždy však s poznámkou "na vlastní zodpovědnost", čímž ovšem nikoho nezastrašil.

Ihned potom následovala krásná doba "Družiny". S nedočkavostí a vítězoslávou měnili dobrovolci občanský oděv za nemotorné boty kazenní (erární), blůzy největších čísel byly tenkrát nejkrásnějším hávem, červenobílé stuhy okolo celé čepice byly nám čímsi svatým. Ruští náčelníci, přidělení k nám, za každý sebe menší projev přízně k naší věci, byli zbožňováni.

S napětím pozorovány válečné události, každý krok Rusů ku předu znamenal nové naděje. Věřili jsme v mohutnost a neodolatelnost ruské armády a počítali jsme, že do Vánoc budeme doma. Ovšem to byly jen sny, v duchu však každý cítil, že tak rychlé ukončení není možné. Mluvili jsme o "Českém království" s Romanovskou dynastií, s uspokojením vítali jsme manifest Nikolaje Nikolajeviče o malých slovanských národech, věřili jsme caru, Slovanstvu a ruskému národu, od něhož jsme čekali svobodu.

Každou novou vojenskou zprávu vítali jsme s nadšením a chvěli se obavou a nedočkavostí. Obavou, abychom nebyli slabými, a nedočkavostí, abychom neopozdili se v boji, abychom odplatili těm, kteří již s mlékem matčiným byli námi nenáviděni. Však nikdo tenkrát ani zdaleka nemohl tušit, jak trnitá cesta nás čeká, kolik radostí, utrpení, bolu a zklamání souzeno prožití a jakých výsledků docílíme.

Oběti těch, kteří padli na pětileté dráze vojny byly výhonky a poupaty, ze kterých vykvetl nám čarokrásný květ - svoboda a samostatnost."

"Již v druhé polovině srpna 1914 do Kyjeva - pokračuje historická stať podpl. Klecandy - do uprázdněných místností starého Michajlovského monastýru začaly se sjížděti hloučky dobrovolců ze všech končin Ruska.

Vojenské formování "České družiny" svěřeno veliteli vojsk Kyjevského vojenského okruhu, jenž naznačil kádr ruských důstojníků i poddůstojníků a velitelem Družiny jmenoval podplukovníka Lotockého, bývalého velitele disciplinárního praporu. První hlouček dobrovolců přijel do Kyjeva 19. srpna z Petrohradu, po dvou dnech přijeli z Moskvy, brzy potom sebrali se dobrovolci kyjevští. Dne 1. září 1914 byli v Kyjevě již i dobrovolci z Volyně, Varšavy, Oděsy, Charkova, Rostova na Donu a Kavkazu. Z nich všech sformovány byly první tři pěší roty.

První rota byla sestavena hlavně z dobrovolců petrohradských, moskevských a částečně oděských i kavkazských. Velitelem jejím jmenován štáb. kapitán D. N. Zembalevskij, typický Malorus, dobrosrdečný aktivní ruský důstojník, jenž všeobecně byl nazýván "naš papáša".

Druhá rota utvořena hlavně z dobrovolců kyjevských a charkovských. Velitelem byl poručík Pavlov, jehož líčí plukovník Švec, že to byl "člověk na pohled zamračený a přísný, ale čím dále, tím více sympatický". (Denník pluk. Ševce, I. díl.)

Do třetí rotě zařazeni hlavně dobrovolci z Volyně, Varšavy a Rostova na Donu. Velitelem naznačen poručík Ivšín, kozák, účastník japonsko-ruské války, jehož dosti široké teoretické vojenské znalosti trpěly jeho pohodlností, kterou oddůvodňoval svým názorem na válku: "Vojna je velký švindl."

Dobrovolci se však sjížděli jednotlivě i menšími skupinami ještě dále, a z nich utvořena rota čtvrtá, jež byla doplněna vydělenými částmi hotových již tří rot. Čtvrté rotě velel z počátku poručík Nachtman, po krátké době zaměněný poručíkem Licinským, mladíkem neustálené ještě povahy, sklonným k lehkomyšlnosti.

Jak patrně, velitelé rot byli Rusové; pouze několik mladších důstojníků bylo Čechů, přejmenovaných bývalých záložních důstojníků rakousko-uherských. Kádr poddůstojnický byl z větší části vzat z disciplinárního praporu a jen částečně byl doplněn Čechy.

Samozřejmě tito důstojníci i poddůstojníci Rusové těžce chápali naši náladu - proto docházelo k častým konfliktům mezi dobrovolci i velením. Tu ujali se iniciativy jednotlivci z řad Čechů, většinou vůdcové dobrovolníků z jednotlivých měst a těch několik (7) Sokolů, učitelů tělocviku, vyslaných před válkou do Ruska, kteří správně pochopili svůj úkol na Rusi hned již na počátku vojny.

Slováků bylo v Družině 7, pak 1 Chorvat, 3 Černohorci a několik dobrovolců Rusů. Vzájemný poměr mužstva i k důstojníkům měl býti sokolský, bratrský.

V rotách, jež pomalu se doplňovaly, začalo se cvičiti dle ruského cvičebního řádu. Cvičovalo se na Vladimírské Horce, s chutí, zpočátku v civilním obleku. Odznakem dobrovolníků Družiny byla bíločervená stuha na čepici. Čety českých vojínů, jdoucí se zpěvem po kyjevských ulicích bývaly často předmětem obdivu.

Dne 24. září 1914 byl odevzdán Družině moskevskými Čechy nádherný prapor, který přivezl nově jmenovaný velitel Družiny podplukovník Sazontovič. Třeba Sazontovič pěkně působil svým zevnějškem, nebyla jeho volba nejšťastnější. Byl to "heroj moskevských salonů" (Paměti starodružinníka Jarolímka v časopise "Sibiřská Zálaha" prvního záložního pluku), ale člověk zbabělý a při tom velmi sprostý. (Denník plukovníka Ševce, díl I.) Přivezený jím prapor byl v barvách českých; na jedné straně ruská trikolora, na druhé uprostřed svatováclavská koruna. Později tato strana praporu doplněna byla

znaky Čech, Moravy, Slezska i Slovenska umístěnými v rozích. Na žerdi upevněn byl ruský orel.

Dne 28. září 1914 st. st. konána byla v Kyjevě nezvyklá slavnost. Byl podzimní den sv. Václava, kdy Družina v plném počtu se seřadila na starobylém Sofijském náměstí před chrámem sv. Sofie. Slavnosti byli přítomni hodnostáři vojenští, starosta města Kyjeva, člen dumy V. A. Maklakov, náčelník štábu kyjevského vojenského okruhu gen. Chodorovič, ruský generál ve výslužbě Červinka, zástupci českých spolků a spousty obecenstva. Po vykonání pravoslavných církevních obřadů odevzdán byl prapor veliteli Družiny, jenž jej svěřil praporečnicku. (Praporečník České Družiny Jaroslav Hejduk, synovec básníka Adolfa Hejduka, byl stařec idealistického, slavjanofilského smýšlení. Zemřel náhle na Kavkaze r. 1918 při agitační cestě, kterou podnikl na vlastní vrub, pro vstup do československých oddílů armády Denikinovy.) Pak vykonána přísaha na evangelium a prapor líbán.

"To byl nezapomenutelný okamžik", píše očevidce a účastník slavnosti. "My z Rakouska jsme nebyli zvyklí spatřovati v praporu nějaký zvláštní symbol, ale teď se prsa dmula, srdce bušilo a najednou jsi cítil v očích vláhu. Obřad byl vykonáván dle ruského ritu, každý musel napřed políbiti evangelium a potom prapor. Evangelium, bylo vidět, políbil každý jen tak ve vzduchu, ale prapor každý popad, v pěsti sevřel a přitiskl k ústům, jakoby už v ruce držel splnění svých nejněžnějších snů. Kus látky je to, dvě barvy, ale co ty dvě barvy hovoří člověku, který za jejich čest jde položit svůj život!" (Vzpomínky bra Jarolímka. "Sibiřská Zálaha", číslo 1.)

Po přísaze promluvil Dr. Vondrák (rusky a česky) a podplukovník Sazontovič; slavnost zakončena obvyklým slavnostním pochodem před velitelem a hosty, načež družinníci za nadšeného obdivu obecenstva a s písní na rtech odcházeli s hudbou do kasáren.

V Kyjevě plynul život družinníků celkem příjemně. Každý měl ještě něco peněz z domova a mohl si přilepšiti. V hospodářství Družiny, totiž hned na počátku byly nepořádky vinou štáb. kapitána Pluto, jenž přeložen byl k Družině z disciplinárního praporu.

Každodenní cvičení se střídalo se zábavami, až konečně přiblížil se okamžik, kdy Družina vytáhla na frontu za nadšeného provolávání "Na zdar!" čteného českého i ruského obecenstva.

To bylo 9. října st. st. 1914. Družina jela přes Berdičev a přes poločeské volyňské městečko Zdobunov, kde byla přivítána místními Čechy, na Cholm, kde se měla představit generálu Ivanovu. Z Cholmu se však obrátila k Radzivilovu, odkudž šla již pěšky k rakouské hranici, kterou dobrovolci přešli u Brodu dne 14. října st. st., plni nadšení, za zpěvu populární vojenské písničky: "A já více přes hranice maširovat nebudu." Na hranici sňaty s čapek bíločervené stuhy. "Nikdy nás tehdy nenapadlo" praví plukovník Švec (Denník díl I.), "že by mohla ještě přijít doba, kdy přes ty hranice budeme ještě utíkat." Vždyť právě v těchto dnech odehrávala se generální srážka na řece Sanu, po které

desorganisovaná rakouská armáda prchala ve zmatku do Karpat, do Uher a ku Krakovu.

Z Brodu šla Družina přes vesnici Čechy, Krasno a Kurovice do Lvova, aby očekávala dalších rozkazů. Ve Lvově konal generální gubernator Haliče hrabě Bobrinský v carský den 21. října 1914 slavnostní přehlídku I. roty Družiny. Dne 23. října st. st. odjela Družina ze Lvova přes Ravu Ruskou do Jaroslavi, kde 26. října byla přehlížena populárním hrdinou z balkánské války generálem Radko Dmitrijevem. Odtud vypravilo se také několik posílů přes nepřátelské posice do vlasti, aby tam oznámili existenci České Družiny. Z Jaroslavi odešla Družina do městečka Lancutu, odkudž nastává vlastně již období válečné činnosti jejích dobrovolníků.

Štáb III. ruské armády, sestávající z význačných osobností, jako Radka Dmitrijeva, Duchonina, Diterichse a j., správně ocenil Českou Družinu; Družina byla přidělena k oboru gener. ubytovatele, aby vykonávala službu výzvědnou.

Z Lancutu odešla 1. rota k 44. pěší divisi, s kterou se setkala v Sedziszowě; v jejím čele pokračovala v pronásledování Rakušanů ustupujících z Tarnova. 2. rota odešla k XII. armádnímu sboru, 3. rota teprve z Tarnova od štábu Družiny, 12. listopadu, a to: 2. a 3. četa k 5. pěší divisi, 1. a 4. četa k 42. divisi. Konečně odešla i 4. rota k 11. divisi. K prvním srážkám s Rakušany došlo 6. listopadu st. st. u stanice Niedzieliska a Borženčju (sz. Tarnova)."

V soustředěné historii Družiny, jak ji napsal podpl. Klecanda, a již my zde v plném znění otiskujeme, není ovšem možno zaznamenati veškerou činnost jednotlivých rot. Ba, není ji možno ani obsáhnouti v naší Pamětní knize, neboť tato činnost v celku i jednotlivostech vyžadovala by vlastních rozsáhlých dějin.

Jako příklad její bohatosti uvádíme historii první roty za rok 1914, vlastně za pouhé tři měsíce:

Cestu z Kyjeva na frontu vykonala 1. rota s druhými rotami České Družiny. 9. října r. 1914 vyjela z Kyjeva, 14. přestoupila na pochodu z Radzivilova do Brodů hranice haličské, čtyřmi únavnými pochody dorazila do Lvova, odkud drahou se dostala do Jaroslavi. Po vřelém přijetí Družinníků gen. Radkem Dmitrijevem, velitelem 3. armády, rota byla přidělena ku štábu 44. pěší divise, nacházející se v městečku Sedziszowě. Cesta vedoucí přes Řešov trvala 5 dní; v Lancutu rozešla se rota se štábem Družiny po "tklivém" rozloučení s pluk. Sazontovičem. Kromě rotného velitele byli v rotě tehdy ještě 3 důstojníci: podp. Čeček, podp. Petřík a podp. Jakušev (Rus). Dobrovolci byli většinou z Moskvy, mezi nimi několik Jihoslovanů. Poddůstojníci byli Rusové. V Sedziszowě rotu pozdravil velitel divise gen. maj. Dobronin, v němž rozvědčící záhy poznali znamenitého člověka i vůdce, milovaného svými vojáky.

První dny rota šla v čele kolony hlavních sil divise za nepřítelem, který snažil se odpoutati. Jaké požadavky byly kladeny hned z počátku na vytrvalost a svěžest Družinníků, o tom svědčí délky pochodů i zvláštní úlohy vykonávané jimi tehdy, kdy ostatní části oddychaly. Tak 1. listopadu jdou od 8. hodiny ranní do půlnoci a potom jim přikázáno vysunouti se přes 2 versty před přední hlídky

a slídití za nepřítelem, v 7 hodin ráno opět dále; šli až do 8. hodiny večerní a na noc vystavovali zástavu. 3. listopadu ve 3 hodiny ráno vyšli na rozvědku ze vsi Machova přes Tarnov k dědině Biala a vyšetřili, že nepřítel ustoupil za řeku Dunajec. Několik dobrovolců přepravilo se na chatrném prámu na druhý břeh a vystavilo zde stráž, rota obsadila západní okraj vsi Biala a vyčkala tam příchodu hlavních sil. Za úspěšně splněnou úlohu dostalo se jí díky velitele divise. 5. listopadu postupuje opět dále v čele kolony až do města Radlova, odkud vysílá dvě partie rozvědků. První, 26 lidí vedených podp. Petříkem, zjistila, že rayon Ruda-Medzelisko-Podrylov je obsazen jízdou a ve vesnici Ščurovo je umístěna nepřátelská artillerie. Skupina tato byla napadena nepřítelem. Prvními oběťmi byli: ubiti Vosický Václav, Řehák Ant. a Černohorec Džuro Nikolič a pohřešováni Ptáček Alexandr, Datel Josef a Galíček August; raněni 4 dobrovolci. Skupina podp. Čečka, čítající 28 lidí, atakována četou husarů, leč odrazila zdařile útok ohněm a obrátila na útěk jezdce zůstavší na živu. Napadení obou rozvědek bylo předehrou velikých bojů zastavivších se Rakušanů s celou divisí. 7. listopadu šla rota opět v čele divise k Pitborovu a 8. listopadu večer obsadila výšinu 194. Zde zadržela protivníka snažícího se prorvati frontu od vsi Russie. 9. listopadu ráno další pochod směrem na Kyjany; po dobu boje trvajícího až do 10. listopadu ráno tvořila rota plukovní zálohu. Nepřítel ruskému náporu ustoupil a večer slídili naši rozvědky v rayoně Filipovic i Košic, kde skupině podp. Petříka podařilo se zpozorovati baterii, chystající se vyjeti na frontu. Dána ihned zpráva naší artillerii, která přinutila nepřátelská děla zmizeti. Při tom dostala se rozvědky do přestřelky s nepřátelským řetězem v síle roty, jež obstřelem s křídla donutila zalehnouti a vytrvati až do příchodu roty Kameneckého pluku. 11. listopadu obsazena celou rotou ves Kačkovice, odkudž další rozvědky pod vedením podp. Čečka vyjasňuje přesně rozložení, sílu i druhy vojsk protivníkových v okruhu vsí Lapšov, Košice i Jankovice. Naší artillerii ukázáno přesně, kde se nacházejí nepřátelské okopy. Z nich nepřítel záhy vybit. Partii podp. Čečka sesílil zbytek roty a způsobil odstupující pěchotě svou palbou veliké ztráty. Den potom odešla rota na oddych, dorazila ku štábu Družiny do Tarnova 16. listopadu. Před městem potkal ji gen. Radko Dmitrijev a zastaviv svůj automobil, pozdravil ji a připjal Svatojirský kříž 4. stupně podd. Dembskému.

V kasárnách v Tarnově 3 dny rota odpočívala, potom odešla se štábem Družiny do města Bochně, konajíc úctyhodně dlouhé pochody. Z Bochni 23. listopadu vyslána rozvědky, vedená podp. Petříkem do Věličky a dále ku Krakovu, které se podařilo dostati se až na 14 verst od Krakova. 25. listopadu oddělila se rota opět, postupujíc v pravomoc štábu 44 p. divise. Po cestě k němu u vsi Muchova trpěla dělostřeleckým ohněm. Raněni 3 dobrovolci, z nichž záhy zemřeli Jedlička Vladimír a Hlasivec Ant. 26. listopadu dostihla sídla štábu, vsi Lipnica Gurna. Za boje trvajícího po celý den 27. listopadu rota byla v záloze Baturinského pluku; večer vyslány jí 2 skupiny rozvědků od vsi Leščina směrem k Lapanovu, které zjistily hromadění sil nepřátelských na

úseku divise a při svém pozorování byly ostřelovány artilerií. Následující 4 dny rota ustupuje s divisí k Tarnovu a 3. prosince přidělena byla ke Kameneckému pluku, aby vykonala výzvědnou službu. 4. prosince po poledni, přepravivši se beze ztrát pod silným dělostřeleckým ohněm přes řeku Bialu, rozestavuje se mezi prapory Baturinského a Kameneckého pluku. Zde v noci našimi rozvědčíky vzati do zajetí 3 polští legionáři.

Po krátkém oddychu opět 10. prosince tři naše rozvědky přinášejí důležité zprávy o nepříteli z nočních výzvědů a 11. prosince vystupuje podp. Čeček s partií 20 lidí s úkolem proniknouti do města Tuchova, seznati možnost přepravy a sílu nepřítele. Při této rozvědce zajato v Tuchově energickými a vynalézavými rozvědčíky 115 Maďarů. Podp. Čeček za to navržen k vyznamenání řádem sv. Jiří 4. stupně a rotě poděkoval náčelník divise za výborné služby. Tím skončena práce roty v 1914 roce. Konec roku strávili Družinníci oddychajíce a cvičíce v Tarnově. 1. ledna 1915 začali stříleti Rakušané do Tarnova 42 cm děly. Několik nábojů padlo i do rayonu roty. (Při tomto ústupu třetí armády ocitl se v nebezpečí i štáb Družiny v Tarnově . . .)

Práce druhých rot na frontě byly téhož druhu, jen jména jsou jiná, avšak obětavost i vytrvalost u všech jest stejná.

"4. prosince 1914 - pokračuje podpl. Klecanda - děžurný generál štábu III. armády rozkazem čís. 9502 uvědomil štáb Družiny o tom, že vrchní velitel na mnohé žádosti zástupců Čechů v Rusku, dovolil vstupovati do České Družiny vytvořené v Kyjevě též dobrovolníkům z řad zajatců. Již před Vánocemi 1914 okolo 300 právě zajatých Čechů přišlo v Tarnově ke štábu Družiny, kde pod vedením českých cvičitelů, většinou z řad Sokolů, byli připravováni ku doplnění prořídých rot. V prvé polovici ledna 1915 vykonalo okolo 250 z nich přísahu a byli rozděleni po rotách. V prvních měsících 1915 roty České Družiny horečně pracují v Karpatech a smělymi rozvědkami pomáhají ruskému vojsku krok za krokem probírat se za hřeben hor. 1. a 2. rota v rayoně Mezilaborče a Zborova v Saryšské stolici (nutno rozlišovati od Zborova v Haliči, proslaveného vítězstvím československé brigády) ocitla se na půdě našeho státu. 4 rota pracovala v téže době v rayoně Gorlice a 3. na Dunajci západně Tarnova.

Když 22. března Rusové dobyli Přemyšlu, zdál se býti osud Rakouska zpečetěn. Každý snil o triumfálním pochodu za rozbitou rakouskou armádou na Moravu a do Čech, každý viděl svou vlast již svobodnou a volnou. Nadšení dostoupilo vrcholu, když v rayoně Zborova na bardějovském směru v Karpatech první půlrotou 2. roty Č. D. zajat byl 28. pluk. Organisovanými rozvědkami vzaty 2 polní stráže a obvaziště 28. pluku s drem Greifem. Na základě dotazu zajatců sestaven plán útoku na posice 28. pluku, jenž propuštěným ze zajetí drem Greifem, jakož i českými letáky byl zpraven, že proti němu stojí Česká Družina. Nekrvavý útok na posice 28. pluku proveden v předvečer Velikonoc, 3. dubna 1915 st. st., a celý pluk (tři prapory) bez výstřelu, s nadšením a za zpěvu českých písní se vzdal . . .

Přišel však 1. květen nového data. Proryvem u Gorlice a Tarnova přinucuje Mackensen III. armádu ruskou opustiti Karpaty. Ruská vojska ustupují k východu a severovýchodu a s nimi i roty České Družiny.

V nejhorším postavení ocitla se 2. četa 2. roty a sokolská komanda. Této sokolské komandě, jež sformována byla v Tarnově počátkem r. 1915 pod vedením št. kapitána Uspenského z nejlepších rozvědčků, podařilo se spolu s ostatními zachrániti se při katastrofě 48. divise v rayoně u Zborova, kde skoro celá 48. divise s generálem Kornilovem padla do zajetí.

Fronta se zastavila znovu na linii Sanu. Zatím co druhá rota ustupovala v rayoně za Duklou, na říčce Visloku, první operovala proti Sieňavě, čtvrtá proti Ležajsku a třetí u Niska a Rozvadova.

Tehdy podařilo se v několika místech přejíti v protínástup a docílono několika vítězství, z nichž nejskvělejší bylo u Sieňavy (13.-26. května 1915), kde byla rozbita celá rakouská divise, skládající se většinou z českých pluků, zajaty skoro celý 36., 21. a 68. pluk; vítězství docílono bylo jedině na základě rozvědek 1. roty.

V květnu 1915 vypověděla Itálie válku Rakousko-Uhersku a tak znovu sesílila naděje v srdcích družinníků.

Leč brzy na to padl Přemyšl opět Rakušanům do rukou a ruská vojska musela opustiti těžce dobytá, slovanskou krví zbrocená pole Haliče. Roty České Družiny, jež stále byly ve svazku III. armády, ustupovaly s českými vojsky k severu. Družinníci přešli Taniev, Vieprz a Bug, byli svědky hrůz spěšného ústupu vojsk i tragického útěku polských běženců, na cestu svítily jim ohnivé plameny vypalované Polsky, viděli velkolepé divadlo požáru Brestu, procházeli panenskými lesy Grodenské gubernie, Bělověžským pralesem a zapadlými běloruskými vesničkami. Po celou dobu strašného ústupu, nehledě na vysilující pochody, každou noc družinníci chodili na rozvědky, vyčkávali protivníka a poslední opouštěli jako arriergard posici jednu za druhou, až octli se v pověstných pinských močálech, kde se v září konečně posice zarazila."

Vhodnou ilustrací těchto těžkých dob jest činnost druhé roty v tomto období, jak jest vyličená v jejím denníku:

"Začátkem května, kdy německé korpusy u Gorlice prorvaly ruskou frontu a vrhly se v týl III. armádě Radka Dmitrijeva, počali jsme (t. j. 2. rota) rychle odstupovat.

Na druhý den nepřetržitého pochodu, kdy třeba bylo nám již oddechu, před Duklou nám velitel sdělil, že jsme Němci obkrouženi. Z týlu bylo slyšeti střelbu z německých automobilových děl, které rozbíjely naše odstupující obozná částí.

Mezi námi bylo rozhodnuto, že my, dobrovolci z rakouských vojáků, za každou cenu se prodereme ještě téže noci, ostatní dobrovolci s velitelem zůstanou u velitele divise, kteréž rozhodnutí pak bylo změněno: "společně v noci postupovati s ruskou jízdou, ruskými rozvědčíky a Čerkesy a uvolňovati cestu ruské armádě v zadu." A to se téže noci s napnutím všech sil podařilo.

Druhý den vysílení dosáhli jsme městečka Krošna. Druhá četa byla u 48. divise, která ustupovala poněkdu později, a jež byvši blíže Dukly obklíčena nepřítelem, svedla s ním tuhý boj; tam padl do zajetí generál Kornilov, ale naši dobrovolci, nasadivše veškeré síly, šťastně vyvázli.

V odstupu se velmi rychle pokračovalo a až za Sanem jsme se na několik dní zastavili. Naše postavení bylo v tomto čase ještě obtížnější. Dobré ruské vojsko, z části pobité, z části zajaté, doplněno bylo ratníky (záložními vojíny), kteří nám na posici velmi ztěžovali práci. Často se nám stávalo, že snáze jsme se pohybovali pod rakousko-německými okopy, než mohli se vrátiti opět do okopů ruských, kde Rusové, nevyčkávkavše propustku (hesla), vítali nás palbou.

Druhá četa opět se spojila s námi u 49. divise, avšak ne na dlouho, protože na jakémsi lesním chutoru již za hranicemi Haliče opět byla přidělena k 48. divisi. Nastoupili jsme pochod za velikého parna a k štábu 48. divise, který stál asi 18 až 20 verst od nás na chutoru Kozáků, dorazili jsme o 11. hodině noční za úplné tmy. Přišel nás přivítat nový velitel divise gen. Novicky, nástupce Kornilova, který po tmě k nám pronesl asi tuto řeč po krátkém vojenském pozdravu:

"Já vás nevižu molodci, no já čuvstvuj, čto vy heroi, čto vy charoší soldati. Skolko u vás patron?" Po odpovědi našeho velitele dal příkaz, by se dostavili 3 kozáci jako průvodci, a nám, bychom se okamžitě rozdělili na tři party a odebrali se ke třem různým plukům divise na přední linie a vyšli ještě téže noci na rozvědku. My, ač velice unaveni, složili jsme svoje rance na kraji lesa a odebrali jsme se po svém naznačení. Moje představa o veliteli divise byla, že bude dělati větší nároky na naši práci, než činíval generál Kornilov. Po několika asi 4-5 dnech šli jsme obsadit s ruskými rozvědky okopy. - Divise odstupovala. Druhého dne našeho pobytu v okopech našemu veliteli bylo sděleno, že v našem týlu byly chyceny už dvě nepřátelské rozvědky - my vydrželi ještě do deseti hodin večer; pak teprve dán příkaz k odchodu, když již počaly rakouské části přecházeti v útok. Probírali jsme se lesy, kol hořících vesnic a ráno dostihli jsme folvarku Michalovice, kde nás čekal velitel divise s připravenou snídaní. Veškeré pozdravy jako i povely prováděly se šeptem. Po snídání nastoupen rychlý další odchod, již za přítomnosti kozáků. Po celodenním pochodu přešli jsme městečko Krásnobrod, které již hořelo, když linie ruská nad Krásnobrodem, na které jsme se měli zdržet, byla s prava Germánci prorvána. Zámošči, kam jsme dorazili o 11. hod. noční a kde zamýšleli jsme se ubytovat, za půl hodiny bylo napadeno Němci, a my byli nuceni k dalšímu ústupu. Zarazili jsme se teprve druhého dne v poledne ve vesnici Laziska a zdrželi se tam jeden den. Pokud bylo možno, cestou se všechno ničilo, vesnice, které byly liduprázdné, se zapalovaly, dobytek pobíjel. Na to jsme odstoupili do vsí Majdanu Jiloveckého a Filipin. Zde opět počaly úporné rozvědky, zjišťování postavení a týlu protivníka. Munice bylo velmi málo. Dělník počítal v divisi poloviční počet, a baterie v čas k tomu určený vystřelila až i náboj denně! U nás bylo 25 patron u muže a 2 až 3 ruční granáty na partii. Často ruští vojáci prosili ne o chleba a tabák, ale o patrony, avšak my

jim vyhovět nemohli. Na tomto úcastku se nám zdařilo několik rozvědek a při jedné jsme sebrali větší partii zajatců (35 lidí) a dva raněné od třet'áků, krajanů moravských.

Velitel divise uznal namáhavou práci a zásluhy v tomto krátkém čase, nařídil, bychom práci trochu omezili, a několik dobrovolců vyznamenal. Pro veliký nedostatek nábojů byli jsme nuceni opět ustupovat. Zastavili jsme se kdesi 20 verst před městem Cholmem na jednom folvarku. Druhý den po našem příchodu na ono místo, došel rozkaz dostaviti se ke štábu Družiny, jejímž velitelem byl již plukovník Trojanov, do Cholmu, odkud po příchodu i prvé čty odjela vlakem prvá půlrota k 8. armádě na Volyň, která si vyžádala aspoň část Družiny, o jejichž práci byla dobře zpravena."

Tak líčí v rotné historii své roty br. Kutman toto období.

Vracíme se opět k dějinám Klecandovým:

"Jak již bylo řečeno, Družina nevystupovala na frontě nikdy jako celek; její činnost byla výzvědná. Svoji poměrnou inteligencí, znalostí organisace rakousko-uherské armády, jednotností, neudržitelnou chrabrostí a láskou k svěřenému úkolu, lišili se markantně vojáci Družiny od rozvědčků ruských. Kde nemohl daný úkol vyplniti ruský rozvědčík, posílal se Čech; ruští velitelé byli napřed přesvědčeni o úspěchu. Družinníci docílili v některých oborech výzvědné služby svými individuálními způsoby určité virtuosnosti. Jejich pozorovací smysl nenechával bez povšimnutí ani nejmenšího fakta, pohybu, ba možno říci dechu, jak armády protivníka, tak okolí - terénu. Na základě pozorování sestavili cenná hlášení, která doplněna někdy operativními návrhy, sloužila často hlavním podkladem k válečným operacím.

Družinníci vynikali dále znalostí ve čtení map, zejména rakouských, a uměním orientovati se rychle podle nich v krajině. Stávalo se často, že družinníci zaváděli ruské roty na nové posice, jelikož je tam jejich představení zavésti nedovedli. Velikou výhodou měli družinníci při výslechu zajatců pro své znalosti jazyků i poměrů všech národů, z nichž sestávala armáda protivníková. Mohli rychle pročitati u zajatců odebrané časopisy, psaní i zápisníky, třena i stenografické, z nichž vybírali nejdůležitější a obsah jich rychle sdělovali na příslušné místo. Jednotlivci, znalci jazyků, byli vyhledáváni ruskými štáby nejen třetí armády, ale celé jihozápadní fronty, a svěřována jim velmi důležitá práce ve výzvědných odděleních. Svoji svědomitostí a vystupováním přispěli nemálo k zlepšení názorů vyšších vojenských kruhů o České Družině. Dokonce i rakouský generální štáb ocenil správně práci československých rozvědčků několikaletým vypsáním značných cen na hlavy českých zrádců.

Práce družinníků byla tedy systematická a plánovitá. Příkladem toho bylo zjetí celého 28. pluku v Karpatech, což bylo zásluhou 2. roty a zjetí 36. pluku u Sieňavy na Sanu, výsledek to činnosti roty prvé.

Služba, jakou prokazovali družinníci ruskému vojsku, byla neocenitelná, o čemž svědčí množství pochval a uznání v ruských rozkazech. Rozvědky byly

podnikány často až do týlu nepřítele a některé z nich zapsány budou zlatým písmem do historie československého vojska."

Citujeme dva z pochvalných rozkazů, jakými loučívali se velitelé částí, jimž byla družina přidělena, se svými českými rozvědčíky.

Rozkaz č. 361, § 2. 9. srpna 1915.

"Rozkazem 42. pěší divise č. 156 z 5. srpna oznámeno: Po příkazu velitele armády půlrota 3. roty České Družiny odchází tímto dnem od 42. pěší divise.

Půlrota 3. roty pod velením praporčíka Husáka a jeho pomocníka praporčíka Millera nepřetržitě byla od 14. listopadu r. 1914 ve službě s částmi 42. pěší divise, tak že se může říci, že úplně s ní srostla a se slila. Za tu dobu půlrota se stala naprosto nezbytnou částí jako výzvědný orgán divise. Ve všech těch případech, kdy bylo nezbytně nutno dobý i okamžitých zpráv o rozložení a přemístění nepřátelských částí i o jejich plánech, česká půlrota ukazovala se vždy stejně nutnou jako prospěšnou a přinášela zprávy takové, kterých nebylo možno dosíci naší rozvědkou. Tyto zprávy Češi, pracující jednotlivě i skupinami, získávali téměř vždy v nejsilnějším nepřátelském ohni a často pod přímým vedením prap. Husáka a prap. Millera. Tuto službu Češi konali mnohdy byt' i byly okolnosti rozvědky těžké a přes ztráty, které za uplynulou dobu jejich služby u divise činily 15 procent. Za dobu své služby Češi přivedli mnoho rakouských zajatců. S hlubokou lítostí louče se s prap. Husákem a prap. Millerem i s jejich udatnými vojáky, prosím je jménem služby a všech nás, aby přijali naše srdečné ruské spasibo za ten nepochybný a velký prospěch, který přinášeli ruské i všeslovanské věci svou prací a svou oddaností službě po dobu svého pobytu u 42. pěší divise.

Velitel divise gen. major: Envald.

Náčelník štábu plukov.: (Podpis nečitelný.)

Rozkaz 48. pěší divise č. 63, § 2. 16. března 1916.

9. srpna r. 1915 přišla k mé divisi 4. rota bývalé České Družiny, nyní Českosl. pluku. Jsouce přiděleni k divisi do 24. ledna r. 1916, t. j. po 6 a půl měsíce, Češiúčastnili se mnohých, téměř ustavičných bojů, které měla divise v době ústupu našich armád. Potom za zimní kampaně udatná 4. rota účastnila se činně mnohých a riskantních rozvědek, podnikaných částmi divise na několika posicích, které jsme museli za zimu vystřídati.

Zvláště nezapomenutelnou je pro divisi výzvědná činnost Čechů v době našeho přebývání za řekou Styrou, na posici k západu od vesnice Soběščica, kdy pro bojové podmínky, které žádaly, aby pobyt divise v tomto rayoně byl tajný, plukovní rozvědka buď vůbec se nemohla konati, nebo se připouštěla ve velmi omezené míře. Tehdy celá tíha těžké výzvědné práce v lesnaté a močálovité krajině, proti nepříteli živému a ostražitému, spočívala na bedrách Čechů a tuto práci oni vykonali skvěle. Pracující neúnavně, bojující ve dne v noci, dobývající se těch drahocenných zpráv o terénu, nepříteli a jeho posicích,

na základě kterých pouze bylo možno vypracovati plán budoucí činnosti, Češi přinesli našim vojskům takový prospěch, jaký může přinést jen práce těchto chrabrých a udatných vojínů, planoucích vřelou láskou k své zotročené vlasti a plných touhy, dobýt jí svobody i za obět' svého života. Děkujeme Vám, drazí Češi. Divise nezapomene Vaší práce, Vaší krve prolité společně s naší ruskou krví. Kéž nejsou marny Vaše oběti a kéž jsou tím základem, na kterém bude budována jasná budoucnost Vaší vlasti. Ať žijí svobodné Čechy! Na zdar!

Jménem služby děkuji srdečně veliteli roty podpor. Licynskému a mladším důstojníkům Vilímkovi a Syrovému. Chrabrým Čechům moje "spasibo".

Velitel divise gen.-major svity

Jeho Veličenstva Novickij.

"Tato vysilující činnost družinníků konána byla za poměrů povětšinou velmi nepříznivých a smutných. Nedůvěra, podezřívání, neznalost - to bylo prostředí, v němž žili čeští vlastenci, dávající svůj život v šanc, to byl vděk za jejich slovanskou obět'. Nemocní a ranění dobrovolci v nemocnicích pokládány za rakouské zajatce, a bylo s nimi namnoze nakládáno špatně. Po uzdravení nebyli vždy propouštěni zpět k České Družině, nýbrž stávalo se, že posíláni byli i do zajateckých táborů. Byl to skutečně "boj s tmou", jak poznamenává generál Čeček ve svých zápiskách, boj s tmou, nepochopením a nekulturností.

Již formování Družiny mělo úhlavního nepřítele v germanofilských vojenských a politických kruzích. Dle sdělení generála Diterichsa po přibytí Družiny do Haliče, obdržel štáb III. armády direktivu "co nejdříve Družinu z likvidovati", jelikož germanofilové ve stavce (hlavním stanu) se obávali špatného příkladu Družiny, v níž od samého počátku vládl demokratický duch, a v níž byl zosobněn odboj proti Němcům a Habsburkům, s nimiž připravovali spolek. Málo bylo vyšších velitelů, kteří měli porozumění pro snahy a náladu Družiny. Jména jich: gen. Chodorovič, Radko Dmitrijev, Někrasov, Duchonin, Dobrotin, Diterichs, Kornilov, Irmanov, Ivanov, Romanovský, podpluk. Zvaginev a ministr zahraničních záležitostí Sazonov, budou zapsána čestně v paměti družinníků.

Bezprostřední vůdce podpluk. Sezontovič, neměl vůbec porozumění a pochopení pro českou duši a náladu Družiny. A jako cítil se družinník duševně pariem, tak fysicky trpěl, byl hladov, špatně oděn. Po té stránce byl znám hospodář Družiny št. kapitán Pluto, prototyp ruského vojenského hospodáře.

Vnitřní poměry v Družině poněkud se zlepšily teprve příchodem nového velitele podplukovníka Trojanova (v červnu 1915), inteligentního a chrabrého důstojníka 34. Sevského pluku, který pochopil a upřímně miloval svěřené mu hochy. Jeho zásluhy o vzrůst československého vojska jsou značné. Chopil se velení nad Družinou, čítající okolo 800 mužů, a když odcházel do ruských služeb, mělo československé vojsko již tři pluky a záložní bataillon - okolo 10.000 mužů.

Řady družinníků za první rok války, prožitý skoro nepřetržitě na frontě, značně prořídly. V rotách bylo tehdy průměrně asi 80 střelců. Cíl, který na jaře zdál se býti již tak blízko, byl náhle příšerně daleko. Vše, co se dělo na frontě i v týlu, nedostatek nábojů a zbraní, germanofilství a zaprodanost jednotlivých ruských štábů, odchod Nikolaje Nikolajeviče, aféra Suchomlinova atd., braly poslední jiskřičky naděje z duší nadšenců."

Přihlášek do Č. D. během 14. a 15. roku ze zajateckých táborů ruských není mnoho. Organizační činnost Svazu byla tehdy v začátcích, a veliké neúspěchy na ruské frontě v r. 1915 vyvolávaly u našich lidí obavy o zdárný výsledek protirakouské akce; bylo mnoho opatrných, jinak ale dobrých Čechů, kteří žádali různé garancie a tak svojí nerozhodností brzdili vývoj celého postupu. Ostatně ani ruské úřady, v jejichž moci bylo vyřizování přihlášek, nejevily dosti ochoty, takže ze zajatců českých, kteří byli internováni v různých táborech, během 15. roku se do Družiny nedostal skoro žádný.

Ještě méně příznivou byla nálada pro Družinu u Čechů v rakouské armádě; byl to následek teroru, který se zvětšil zejména od té doby, kdy se objevili na rakouské frontě němečtí vojáci. Píše o tom J. M. Orságh (dopis došel 18. května 1915 Českému komitétu v Kyjevě): "Vykládá se jim, že Češi násilím jsou donucováni vstupovati do řad ruského vojska. Čechům se vyhrožuje velikými tresty za to, jestliže se nebudou (v případě zajetí) vydávati za Němce. Tímto způsobem rakouská vláda dosáhla, že mužstvo českých pluků, 28. a j., vydává se za Němce. Ač jsou případy, že mluví špatně německy, přece tvrdí, že jsou Němci, ale rození v Čechách, mají však česká jména: Navrátil, Kopeček, Zbořil atd. . . ani se tomu velmi nedivím; při dnešním stavu věcí jsou přímo hrdiny ti, kteří mají odvahu říci, že jsou Češi, a dávají jako takoví cenné informace."

Přes to však řady dobrovolců zvolna rostly. V září přišla na frontu 5. rota, utvořená z mobilisovaných volyňských Čechů, která pod vedením poddůstojníků z řad starodružinníků statečně hájila čest českého praporu.

Na konci roku 1915 byly sformovány i 6., 7. a 8. rota, jimž, mimo šestou, dáni za rotné velitele Rusové, kdežto ve starých čtyřech rotách byli důstojníky již pouze Češi. Družina, jež měla již dva batailony, byla dne 1. ledna 1916 st. st. přejmenována na Československý střelecký pluk. Stanoviště pluku byla vesnice Iván na haličské frontě."

II. PRVNÍ PLUK A JEHO PŮSOBENÍ AŽ DO ODCHODU Z UKRAJINY.

Rok 1916 znamená pro naše vojsko na Rusi zdárnou dobu vývoje. Brusilovský nástup jako by rázem odstranil ty nepřekonatelné překážky, které v minulém roce dusily každou snahu po doplnění nebo rozšíření Družiny. Hned z jara 1916 rozšiřuje se první pluk, tehdy ještě "sv. Václava" na brigádu, a jeho velitel, plukovník Trojanov stává se velitelem brigády. V květnu 1916 z prvního pluku vyděleny byly 5. až 9. rota jakožto základ 2. pluku, tehdy zvaného "sv. Cyrila a Methoděje". Během měsíce srpna 1916 doplněn 1. pluk novými rotami: 6., 7., 8. a 5. rotou, která z Kyjeva vyšla poslední dne 18. srpna 1916. Tehdy přišel se s rotou rozloučit poslanec Dürich, políbil velitele čet a daroval jim kytice růží, které si hoši dali za čapky.

Štáb pluku tou dobou nacházel se v Okonsku, ukrajinském městečku, opodál fronty. Nově přibylé rotы složeny byly již skoro výhradně z bývalých rakouských zajatců. Poměry, za jakých byli zde ubytováni, nebyly skvělé, ale vládla všude spokojenost. Večer se zpívalo, pak následovaly rozhovory; při plápolání ohňů pěkně se debatovalo. Hoši si vyprávěli různé historky z rakouské fronty, ze zajetí atd. Mluvílo se, jaké budou v Čechách peníze, jaké zřízení státní, zda království či republika, a tu vždy všichni byli pro republiku s presidentem Masarykem v čele. Neznali se osobně, nevěděli ani, kdo je učitelem a kdo dělníkem, kdo úředníkem a kdo řemeslníkem; u těchto ohniček poznávali se lidé pouze podle svých povah, a měřítkem jim byla jen láska k vlasti. Bylo obyčejně pozdě k půlnoci, když jeden po druhém ztrácel se a ukládal k spánku v chudičkém polním stanu.

Na podzim r. 1916 má první pluk ještě pouze dva prapory; první působí na jihozápadní frontě, rozdělen po rotách a druhý očekává podobný úkol; platí dosud nařízení o československých částech, že mohou býti použity pouze k službě výzvědné. Rotы druhého praporu, prodělavše praktický výcvik, odcházejí na zimu 1916-17 na frontu; od bahnité řeky Pripjati až do vysokých kopců nad Dorna Vatrou a na sousedním pomezí rumunském, všude potkáváme se buď s některou rotou, místy s půlrotami, někdy i s četami, jimž svěřen jest vymezený úsek fronty, aby na něm konaly služby výzvědné a jiné, které s těmito souvisejí: kreslení posice, pozorování, výslechy zajatců, překlady do ruštiny, němčiny a maďarštiny.

Ke zdařilým rozvědkám České Družiny ze 14. a 15. roku pojí se v roce 16. a 17. řada nových rozvědek, nyní již rot 1. pluku, které před nimi nijak neustupují do pozadí. Jest nutno zejména zmíniti se o rozvědce, o které poprvé byla vydána oficiální zpráva, hlásící celému světu - i ve vlasti byla s radostí čtena - že po boku ruských vojsk bojují i Češi.

Stan vrchního velitele ruských vojsk 21. ledna (t. j. 3. února) 1916 přinesl o ní tuto stručnou zprávu: "Na jihu od Pripjati v okolí Haluzí naši rozvědčíci, sestávající z Čechů, provedli zdařilou operaci, v níž se zvláště vyznamenal

praporčík Syrový." Rozvědka podniknuta byla dne 19. ledna za pomoci 57 vybraných ruských rozvědčků; našich účastnili se 9, všichni pod velením Jana Syrového. Účel byl získati zprávy o činnosti nepřítele a zároveň přepadnouti nepřátelskou polní stráž na výšce 77, při čemž hlavní úlohu měli provésti naši - ruští zůstali v záloze k event. krytí pravého boku. Došlo však neočekávaně k srážce, při níž ruská výpomoc ustoupila a z našich devíti vojínů pět i s prap. Syrovým bylo obklíčeno přesilou. Duchapřítomností velitele a chladnokrevným počínáním každého z obležených nepřítel byl rozražen a naši šťastně probili se ke svým; při vzniklé šarvátce utrpěli polští legionáři, stojící tehdy proti Rusku, ztráty několika desítek mrtvých, kdežto na naší straně zůstal raněn na bojišti br. Olivierius.

Roty prvního praporu mají tedy zkušenosti od dřívějška a provozují nadále a zdařile činnost výzvědnou a po jejich příkladu zaučují se nově přibylí dobrovolci druhého praporu. Vystihnouti podstatu této práce znamená probrati život a činnost každé jednotlivé roty. Vidíme, jak některé roty vyjíždějí na výzvědy na loďkách po bažinatých řekách minské gubernie (Stochod, Horyně, Pripjati), jiné podnikají horské výpravy v Karpatech; někde proti našim rotám stojí Němci, jinde Maďaři, snáze jest, jsou-li naproti části slovanské. Konečně důležitá byla i ta okolnost, jakou důvěru věnovaly české práci ty různé štáby ruských divisi a armádních sborů, k nimž části naše byly přidělovány, jak ji oceňovaly a podporovaly. V následujícím bude podán přehled výzvědné činnosti rot druhého praporu, jak byl rotami uveřejněn v Č. Sl. Vojáku č. 25 (číslo vydané na oslavu 3letého trvání 2. praporu ze dne 22. srpna 1919).

Rozvědky 5. roty: Na území z části rumunském v okolí města Brošteny a Dorna Vatry nejjihněji z českých rot působila v 16. a 17. roce 5. rota jsouc takto rozdělena: první půlrota pod vedením br. podpor. Müllera k 26. pěší divisi, od které přechází k 104. pluku; 3. četa je přidělena k 84. divisi 334. pěšímu Irbitskému pluku pod velením br. prap. Fialy; 4. četa pod vedením br. prap. Falty je přidělena k 103. divisi, u které však byla jen krátkou dobu a přidělena též k 84. divisi, 335. Anapskému pluku.

4. četa vyšla na první rozvědku 25. prosince. Úkolem rozvědky bylo zjistiti terain i opevnění rakouských okopů a přivésti zajatce. Rozvědky se účastnili 25 vojínů. Před rakouskými okopy narazili na přední stráž, která po nich otevřela silný oheň. Naši odpověděli palbou též a ranili jednoho Rakušana, kterého zajali.

27. prosince opět se vydala 4. četa na rozvědku; napadla nepřátelskou stráž, kterou rozprášila a jednoho muže vzala do zajetí.

31. prosince učinily 4 naše partie náběh na nepřátelské okopy. První pod vedením br. Svatoně (9 mužů) přivedla 12 zajatců, mezi nimi 10 Čechů a 2 Němce od 3. kroměříšského pluku, druhá pod vedením br. Holana (8 mužů) přivedla 6 zajatců různé národnosti, též od 3. pluku. Třetí partie pod vedením br. Bobka našla okopy nepřátelské polní stráže prázdné, čtvrtá, jíž velel sám podpor. Müller, čekala na nepřátelskou rozvědku, která však toho dne nevyšla.

Třetí četa podnikala rozvědky, s kterých sice nepřivedla zajatců, ale z nichž donesla mnoho důležitých zpráv o nepříteli. Kresleny také plány, všechny důležitější body ostražitě chráněny.

Partií první čety o 12 mužích byla dne 8. února dobře promyšleným manévrem vzata bez jediného výstřelu nepřátelská stráž 6 lidí. Rozvědka byla tím obtížnější, že napadlo skoro metr sněhu.

V tu dobu s účastku první půlroty na rakouské straně odvolán byl 3. kroměříšský pluk; báli se proklamací, jež tam naši rozvědčíci rozhazovali a pluk zaměnili plukem maďarským.

1. března rozvědkou téže čety v síle 14 lidí byla okroužena polní stráž nepřítele a po prudkém, několikaminutovém boji, v němž jsme měli jednoho raněného, nepřátelská stráž pobita, až na jednoho zajatce, který byl vzat jako "jazyk" ke štábu pluku.

Vyslána rozvědka druhé čety 6. dubna zašla v týl maďarské polní stráži, nepozorovaně zničila drát od elektrických zvonků, jež Maďaři měli do okopů, napadla stráž, která však zavčas zpozorovala nebezpečí. Rozpoutal se zuřivý boj. Maďaři ustoupili do zemljanek, odkud statečně se bránili. Z našich jsou dva ranění, jeden do prsou, druhý do ruky. Mezitím již sousední stráže, jichž je před linií nepřátelskou celý řetěz, zahajují palbu. Vzat jeden Maďar, stojící na stráži. Do zemljanky rychle vrženy dvě bomby, po kterých doupe letí do vzduchu. Odnášíme naše raněné a šťastně s nimi docházíme do ruských okopů.

Počátkem března k nám pronikla zpráva o svržení cara. Radost naše i "zemljáčků" jest veliká. Doufáme, že na jaro připravovaný nástup se zdaří. Avšak již za krátkou dobu je pozorovati silný pokles následkem práce různých agitátorů, kteří s maršovými rotami přišli na posici.

Začíná poněmhu rozklad ruské armády. U 26. divise sformován ze všech čtyř pluků, divisi tvořících, nový pluk 769., ku kterému naše půlrota byla přidělena. Pluk je složen z elementů špatných, které byly z pluku vyloučeny a podle toho také byl v něm špatný duch.

6. května 2. četou vyslána hlídka o 4 mužích k pozorování nepřátelských posic, se sešla s Rakušany, a to s dvěma důstojníky a dvěma poddůstojníky. První dva byli Maďaři, z poddůstojníků kaprál Srb a šikovatel Rusín. Umluveno dostaveníčko na zítřejší den, kdy Rakušané donesou víno a koňak, naši opět cukr a bílý chléb. Druhého dne však přišli pouze dva důstojníci a kaprál, kteří po zoufalém odporu byli našimi vzati do zajetí.

To již byla také poslední rozvědka 5. roty. Ostatní činnost se omezovala na pozorování okopů.

Pěkně jest vylíčena činnost šesté roty; nejen vypsány její boje, ale i duch a nálada v ní vládoucí: Dne 5. října 1916 vyjela 6. rota ze stanice Maněviči přes Sarny, Rovno, Šepetovku a Husjatin do Čortkova, odkud pak pěšky do vsi Džurin. K štábu VII. armády do Bučače přibyli jsme 12. října. Tam měli jsme dostati bližší určení. Šli jsme na posici - na rozvědky, zdálo se nám to vše tak lehké, tak radostné; zajatcům, pracujícím hojně v tomto kraji na stavbě a

opravách silnic, na otázky, kam to jdeme, říkali jsme s úsměvem - domů - do Čech, na Moravu! Vždyť šli jsme blíže k domovu, každá versta nás přibližovala k cíli! A necítili jsme, že je nás málo, hrstka, snili jsme o velikém pochodu spolu s ruskou armádou Haličí, ku Krakovu a dál, dál - na Moravu, do Čech.

Z Bučače rozletěli jsme se jako listy vějíře od Haliče k Břežanům, spojení jsouce jedinou vůlí, jedinou snahou, pracovati na osvobození domoviny - rozbít pouta. A jako krtci rozlézali jsme se podél rakousko-německých okopů, ve dne i za noci, slídíce po vhodném okamžiku, kdy zničit drátěné překážky, prohnati nebo sebrati stráž, zkrátka - nedati klidu, nedati spánku, rušit jich práci, kazit jim plány - vše co jim škodí, pomůže nám, pomůže našim. Za denního světla bylo nás vidět, jak od našich zemljanek hlubokým blátem brodíme se bezednými cestami k ruským okopům, před námi na koni praporčík Medek - "jak svatý Václav", říkali hoši, "před námi jede". V podvečer v přátelských besedách s ruskými vojáky vykládali jsme o svých snech, zpívali a hráli na housle. (Myslili Rusové, že každý Čech na "skripky" zná.) Za noci pak slídili kolem německých stráží, po lesích, lukách. A k ránu zpět znaveni, ubláceni, táhneme k domovu - do Krzywe.

Roztrhání na 6 - 8 částí, drobnou, podzemní prací splácíme Rusku za milost smět bít se, smět bít toho, kdo bije naše doma, smět hladit ty, kteří jsou odstrčeni a zanedbáni - ruské vojáky. Tou drobnou prací splácíme za to, že smíme chodit v šatech, které Rakušan nenávidí, že smíme nositi zbraň, která nám pomůže do domoviny.

V Toustobabách, kde při 2. četě sídlil "štáb roty", sbíhaly se veškery tepny tohoto života rozvědčiků. Týdně přicházel kurýr z Kozové, Krzywe, Litvínova či Meduchy a vyprávěl, jak žijí v 1. či 3. neb 4. četě. A sebrav zprávy o druhých četách, zas každý spěchal domů - ku svým. Občas přišla i smutná zvěst o smrti či zranění bratří při noční bitce na posici. Avšak nikoho smutná zpráva nezlomila, s tím každý počítal, že může ztratit život - za cenu života jednotlivců dobude národ samostatnosti.

Klidně dál chodí se k nepřátelským drátům, pozoruje se posice, za dne obkresluje, hledají se polní stráže, přístupy k nim.

Tak 3. četa v noci z 21. na 22. října provedla rozvědku pod vedením prap. Papouška na účastku 429. řížského pluku. Přiblížili se až k nepřátelským okopům, byli však střelbou z ručnic i bomb přinuceni se vrátiti. Při přecházení opuštěných okopů plných bláta, nacházejících se mezi posicemi, uklouzl br. Hronek Bronislav tak nešťastně, že spadl do okopů a nabodl se na bodák své vlastní pušky; následkem rány druhý den skončil v Trostjanci.

První a druhá četa odeslány se štábem 41. pěší divise na odpočinek do Nižniova, odkud po 10 dnech vrací se opět do Toustobab. Čety přecházejí od divise k divisi a všude práce dosti. Bláto konečně umrzlo a napadl sníh. Rozvědky staly se zajímavější, chodili jsme jako duchové v bílých chalátech - na sněhu neviditelní - stali jsme se postrachem německých i rakouských stráží. 1. četa dochází denně po dráze k nádraží Haličskému, kde za noci bývá na

nepřátelské straně rušno. 2. četa střeží v rajoně Bolšovců po celé noci každé hnutí nepřítele. 3. četa odstraňuje z německých drátěných překážek tabuli s nápisem: "Ploesti und Bukarest gefallen." a 4. četa schází se s českými vojíny od 81. a 88. pěšího pluku a převádí je k nám.

Přiblížil se nový rok 1917. Ve 4. četě Vánoce slaveny "po našemu", a druhé čety slavily "po ruskému" ovšem jen datu - neb Vánoce byly naše, i vánočky byly darovány našimi důstojníky. V ten den více než kdy jindy vzpomínali jsme porobené otčiny i padlých za ni hrdinů. Po hvězdách posílali jsme domů pozdravy. I na frontě je v ten den klid. A po Vánocích znova celé noci touláme se na rozvědkách po trati u Haliče, u Bolšovce po březích Hnilé Lípy, kolem Šibalína či na "Dikých Lánech" u st. Mečiščov.

I jinak pracováno; 1. a 2. četa měla pěvecké sbory, vydávaly se psané časopisy: "Karabáč", vydávaný 6. rotou již v Okonsku, zanikl rozdělením roty na mnoho drobných oddílů, každá však četa vydávala list svůj: 1. četa "Povstalec", 2. četa "Bič", 3. četa "Bodláčí" a 4. četa "Důtky". 4. četa 20. ledna uspořádala u štábu 28. divise "Český večer" sestávající z českých a slovanských písní, sokolských cvičení a tendenčních politických karikatur. Přítomno bylo 60 ruských důstojníků. Úspěch večera nečekaný.

24. ledna 1. četa byla na rozvědce s úmyslem zajati nepřátelskou stráž, která stála u domku u železné dráhy. 5 vojínů postupovalo přímo na stráž, ostatní s čet. Kopalem zašli do tylu stráže. Naše pětka byla zastavena voláním: "Halt wer da!", nač odpověděli vržením bomb. Na to ustoupili, když poznali, že dnes místo 40 mužů silné stráže nacházejí se u dráhy 3 čety asi 100 mužů, a jeden z nich, obávaje se o osud čety, spěchal do okopů k 5. rotě ruského pluku žádati pomoc pro ohrožené bratry. Avšak četa, když poznala sílu protivníka, stáhla se opatrně zpět. Vrátili se pozdě domů a byli vyšetřováni pro podezření, že chtěli přejíti k nepříteli. Po příchodu prap. Podmola musilo jim býti dáno jak velitelem roty, tak praporu zadostiučinění za podezřívání.

Počátkem února 1., 2. a 4. četa byly štábem VII. armády přemístěny z rajonu Halič-Břežany, kde od počátku se pohybovaly a kde ponechána pouze 3. četa, do rajonu Nádvořná-Stanislavov. 1. četa odchází dne 12. února přímo přes Tismenicu do Stanislavova, 2. a 4. četa odcházejí společně z Toustobab 13. února po umrzlé silnici přes Ustě Zelené, Tismenicu, Otynji, zasněženým krajem na úpatí Karpat do Nádvořné k XVI. arm. sboru. Druhá četa odchází ráno dále do Molotkova, čtvrtá četa zůstala v Nádvořné.

1. četa chodí již čile na rozvědky na novém svém účastku. 2. četa prohlíží terén za vesnicí Solotvinou a Kriviči. 3. četa opět rozdělena na tři části: 17 vojínů s praporčíkem Fajnozem u štábu 213. p. divise, 14 vojínů s četařem Pavlíčkem v Krzywe ke štábu 74. divise a 17 vojínů s desátníkem Fišerem do vsi Božnikovka ke štábu 108. divise, 4. četa v Nádvořné.

2. četa pod velením prap. Otty vyšla na rozvědku v noci 23. února za silného mrazu 20°, se 40 vojíny hlubokým sněhem k Jablunce, kde bylo ponecháno 20 vojínů co ochrana, ostatní postupovali na Bogruvku. Překvapili stráž 93. p.

pluku a zajali 10 vojáků vesměs Čechů; dva Němci, kteří se bránili, byli ubiti. Hluboký sníh ztěžoval zpáteční cestu. Proklouzli údolím, prošli vesnicí a již byli v bezpečí. 4. četa odchází k 16. husarskému pluku na posici na horu Rypnu (1230 m), druhý den 9. března je telegraficky odvolána do Podhájce.

27. března část 4. čety a několik vojáků 3. čety počtem 20 - pod vedením prap. Medka po vyhození nepřátelských minových galerií vybíhá z okopů, odstraňují drátěné překážky a spolu s Rusy vrhají se do německých, výbuchem rozrušených okopů, kde používají zmatku a odvádějí do zajetí 15 Němců 46. pluku. Zpráva o tomto odvážném činu byla uveřejněna v rozkaze vrchního velitele ruských vojsk a pronikla do všech časopisů zahraničních a byla též přinesena českými listy ve vlasti. Za tuto rozvědku bylo uděleno 5 křížů sv. Jiřího 4. stupně a 10 medailí. Praporčík Medek vyznamenán řádem sv. Vladimíra.

Druhá četa obdržela rozkaz odstranění tureckou stráž a vzítí zajatce. S posilou pluk. rozvědčíků ruských v noci 2. dubna vyšli před posice na "Dlké lány" u stanice Mečišcov. Když střed rozvědčíků, který vedl prap. Otta, narazil na nepřátelskou stráž skrytou ve zvláštním obehnaném dráty okopčiku a přivítán střelbou kulometů, rozpoutal se boj. V těch místech posice tvořila podkovu a brzy byla pocítěna střelba i z boků. Prap. Otta s přední části vrhl se v před proti nepříteli. V tom okamžiku bylo zleva osvětleno bojiště světelnými raketami a z okopů počali vrhají po nás miny a bomby. Jednou bombou byl těžce raněn prap. Otta a zemřel od ran ihned po přenesení do okopů. Tak padl první důstojník ze 6. roty. V knížce "Lví srdce" v básni "Lev" Medek vzpomíná jeho smrti. Pohřben byl v Bažnikůvce u kostela pod jedlí a na jeho hrobě postavil br. Majssner pěkný pomník.

Velení 2. čety převzal důst. čekatel Benda. 15. dubna četa pořádá sokolský svátek k povzbuzení nálady ve 108. p. divisi. Na programě sokolská cvičení, hry, kopaná, hypnotismus. V té době začíná již rozval ohromné ruské armády, došlo to již tak daleko, že na př. 1. četa u 23. p. divise konala strážní a policejní službu u štábu divise: náčelník štábu prosil, aby se tím neurazili, že však nemá ani jednu spolehlivou část, kromě čety "Čechoslováků". Náčelník štábu bojí se nás vysílati na rozvědky, neboť Rusové počínají na nás pohlížeti nepřátelsky. Na frontě "bratření" s Němci.

V květnu nastalo soustředění celé 6. roty a 28. května byla celá rota spojena v Krzywe, odkud jsme odešli přes Tarnopol a 1. června jsme přibyli do Jezerné k pluku.

Rozvědky 7. roty: V Okonsku - po přísaze - nezdržela se sedmá rota dlouho. Již 8. října je na pochodu do pinských močálů ke štábu 83. divise. Po několikadenním pochodu přichází do Velkého Moročna k 331. pluku. Zde přivítali nás ruští vojáci velice družně, musíme však mnoho vykládat, kdo jsme a proč jdeme dobrovolně "na vojnu". U některých z nich vzniká nedůvěra, zatím co druzí nás denně po večerách navštěvují.

Ihned stavíme "zemljanky" uprostřed lesa, jež jsou předmětem pozornosti jak vyšších, tak i nižších. Jsme zde celkem, jenž stále něčím se zaměstnává, stále něco podniká. Máme pěkný pěvecký kroužek, agilní fotbalové mužstvo i tělocvičné družstvo, jež každodenně se schází. Umístění 4 versty za posicí, pořádáme veselé večery, hojně navštěvované blízkými ruskými částmi.

Také pilně chodíme na rozvědky, avšak bahnitá posice a uprostřed fronty se táhnoucí mnohoramenná Pripjat dovoluje nám jen na několika místech přiblížiti se k nepřátelským opevněním. Denně dvakrát až třikrát jsme u německých drátů, avšak Němci nevycházejí. Až na samém sklonku našeho pobytu v Moročně srážíme se několikrát s nepřítelem, jenž vždy po krátké přestřelce ustupuje. Zde též nalézáme tajný kabel, vedený z německé strany k ruským strážím, kde umístěn přístroj na zachycování rozmluvy.

Občas navštěvuje nás velitel fronty generál Miščenko, obdivuje naše "zemljanky" a děkuje za vykonanou práci.

Vyměnění 7. rotou druhého pluku odcházíme neradi ke štábu prvního pluku přes Remčice do M. Cepcevič. Po svátcích vánočních přecházíme do Remčic, kdež konáme spolu s 8. rotou ochrannou službu. Avšak ne na dlouho; 3. února 1917 odcházíme ke Kovelu na Stochod, ke štábu 2. kalužského pohraničního pluku.

První dny zakoušíme zde trpký život o zimě a hladu. Chodíme však již opět pilně na rozvědky. Úkol náš tentokrát je velmi důležitý: navázati bližší styky s protější částí nepřítele, v níž - dle sdělení přeběhlíků - má býti mnoho Čechů. Avšak hned při první rozvědce zjišťujeme, že proti nám jsou říšští Němci. Posice je zde zajímavější a srážky s nepřítelem jsou častější.

Přes zamrzlý Stochod blížíme se až k samým drátům a dlouho, dlouho zaboření ve sněhu, v tmavé noci, promrzlí na kost očekáváme Němce. Vycházejí a něco si zpívají . . . Již přešli naše první strážce, aniž měli o nás tušení. Naše přední dozory dlouho nečekají. Několik bodákových úderů a výstřelů a nepřítel je rozbit. Z našich dvou lehce raněných, zůstává jeden v řadové službě.

Ještě několik zdařilých rozvědek jsme vykonali, když bleskem roznesla se zpráva "Revoluce". Dobrý duch vojska (hlavně zákopníků, artilerie a pod.) působí i na naše řady.

Ale již přísahu nové vládě ruské konáme za nálady velmi pokleslé, Ruská armáda rychle, mílovými kroky, je na cestě k rozvalu.

Brzy po přísaze odcházíme na st. Maněviči a pak ke štábu pluku do Remčic. Zde prožíváme nejkrásnější dny v přípravách na jarní nástup.

Po několika týdnech odcházíme přes Šepetovku do Tarnopole a odtud pěšky do Jezerné, kde se přidružujeme k celému pluku.

Rozvědky 8. roty: Naděje naše na brzké osvobození z těžkého ovzduší remčického štábu uskutečnily se teprve 14. února 1917 (st. st.), kdy 8. rota v počtu 3 důstojníků a 212 vojínů odchází do st. Sarny. Zde nasedáme do

několika těplušek, které připojeny k nákladnímu vlaku, a odjíždíme přes Zdolbunovo a Rovno na rakouskou hranici, do Husjatina.

Odtud rota pochodovým pořádkem odchází přes Čertkov, Tribuchovci, Bučač do Tismenice. Nehledě na silně rozblácené silnice a velké pochody, vládne nenucené veselí a bodrá nálada. Jsme zase již na půdě Rakouska, poznáváme nový lid, procházíme novou krajinou - a hlavně - jdeme na frontu.

V Tismenici prohlíží rotu náčelník 16. arm. sboru a následujícího dne se rota rozděluje: první půlrota s podp. Švecem odchází do Nádvorné k 12. arm. sboru, třetí četa s prap. Kouklíkem jde do Stanislavi k 19. divisi a čtvrtá četa s prap. Šidlíkem k 117. divisi do Čerňavy, 25 verst jižně Stanislavi. Prvé tři čety vystřídaly šestou rotu 1. pl., čtvrtá četa je v novém působišti.

První půlrota byla přidělena k 41. pěší divisi a ubytována v Molotkově, ležícím v nádherném předhoří karpatských hor, odkud čety střídavě na několik dnů docházely na rozvědky.

Neprátelské posice proti rajonu 41. divise byly obsazeny 1., 13., 54. a 91. p. p. rakouskými.

Litovati sluší, že za nedlouho po příchodu onemocněl vel. roty podp. Švec a též prap. Eisenberger záhy povolán ku štábu pluku, čímž zůstali jsme bez zkušených vůdců. V druhé četě ujal se velení četař, nyní kapitán a velitel roty Lysák, který podnikal časté odvážné rozvědky do okolí v. Jablonky. Právě na ruské velikonoční pondělí když první četa sklízela úspěch na pěvecko-zábavním večeru, uspořádaném u štábu divise v Molotkově, podařilo se druhé četě vzít dva zajatce od 54. p. p. První úspěch zajistivší nám u divise popularitu. Koncem dubna přepadla druhá četa rakouskou hlídku a zabrala opětně 2 Rakušáky. Na žádost náčelníka divise podnikli 2 vojíni první čety s ruským důstojníkem zdařilou třídní rozvědku do nepřátelského tylu. Koncem dubna uzdravil se velitel roty, celá půlrota přešla do v. Kričky, odkud konány časté rozvědky do okolí ves. Porogy i za řeku Bystricu Solotvinu.

Bylo zde několik srážek s nepřátelskými hlídkami, v nichž ranění četař Lysák a stř. Kropáček z druhé čety, dále těžce raněn stř. Kapsa při nočním, námi odraženém, napadení hlídky první čety rakouskou "Jagdkompanií". Několik nocí na to podnikány půlrotou v rajoně v. Porogy "násady", avšak "jagdká", ztrativši při posledním napadení 2 ubité a 1 raněného, do neutrálního pásma (as 5 verst široký pás mezi našimi a nepř. okopy) se již neukázala. Za výzvědnou službu vyznamenáno 5 vojínů 2. čety křížem sv. Jiří a 2 vojíni 1. čety medailí.

3. četa pod vedením prap. Kouklíka pracovala velice agilně přes nevýhodné podmínky v rajoně Stanislavi. Ač teraín byl zde rovinný a vzdálenost mezi nepřátelskými a ruskými předními posicemi nepatrná, místy sotva 80-100 kroků, přece podařilo se po několika bezvýsledných pokusech nočním výpadem koncem dubna vzít do zajetí 10 Rakušanů, Čechů 28 z. pl. Po několikadenním dalším pozorování nepřítele několik odvážlivců čety kolem 9. hod. ranní přepadlo odpočívající nepřátelskou stráž, z níž 4 vojíni zajati a několik ubito. Celý ruský pluk z okopů pozoroval tento zajímavý boj, z něhož naši vrátili se

beze ztrát. Bohužel na jedné z prvních rozvědek ubit bombou stř. Kolář A. a později při pozorování raněn stř. Koníček. 3. četa vzala do zajetí 14 nepřátelských vojáků, a za chrabré činy vyznamenáno 12 vojáků křížem sv. Jiří a 3 vojáci medailí.

4. četa pod vedením prap. Šidlíka byla přidělena k 117. divisi, bydlela při štábu divise v m. Čerňajevo a podnikala časté rozvědky zvláště v rajoně t. zv. "Ryží sopky". V jedné z větších výprav, podniknuté začátkem dubna společně s ruskými rozvědky, zajat 1 Rakušan.

Kromě této činnosti výzvědné a bojové snažila se rota býti prospěšnou i v jiných oborech, jako na př. kreslení plánů, map a panoram, výslech zajatců a přeběhlíků, čilá činnost osvětová, propagační atd.

Neradi loučili jsme se v době horečných příprav k nástupu s ruskými pluky, s nimiž spolupráce naše do budoucna tolik slibovala. Dle rozkazu velitele brigády rota se soustřeďuje v Tismenici a odjíždí 11. června 1917 (n. st.) přes Tarnopol do Jezerné.

Po Trojanovi ujal se velení 1. pluku podpluk. Petrovský; byl to člověk nervosní a nemocný; všeobecně se mu říkalo "Pšoncka" (viz denník pluk. Švece). Ukládal těžké tresty a s dobrovolci zacházel hrubě, nadával jim "austrijských svoloči", "merzavců", nebo prostě "po matušce". Jednou sbil věstového Vyhnise, jindy při večerní prohlídce šikovatele Beránka. Proti jeho řádění podniknuty kroky u velitele brigády Trojanova, a Petrovský začátkem prosince 1916 odeslán na dovolenou. Když se po Novém roce vrátil, byl už silně změněn, zmizela hrubost, ba i česky se začal učit. Celkem ale byl to neschopný velitel, jehož často naši přistihli, že neumí ani číst mapu. Brzo na to Petrovský odstraněn z pluku; po něm jmenován zatímním velitelem pluku Mamontov až do zřízení 3. pluku. Příkazem vrchního velitele jihozáp. fronty č. 1589 přistoupeno k utvoření 3. pluku tím, že z prvního pluku vyděleny byly roty 3. praporu. Mamontov, pověřený vykonáním tohoto úkolu, jest na to jmenován velitelem 3. pluku a první pluk po něm přejímá Zembalevský na dobu asi tří neděl (do 17. IV. 1917). Potom nastoupil úřad velitele v našem pluku Pavlovský a zůstal jím až do Zborova.

Nynější třetí prapor prvního pluku přidružil se k dosavadním dvěma praporům teprve 11. května 1917. Byly to původně jen dvě pochodové roty ze záložního praporu v Bobrijsku, které prodělávaly výcvik v Treskyni a Rěmčicích; druhé dvě roty doplňují 3. prapor krátce před bitvou zborovskou.

Na schůzi komitétů jihozápadní fronty zástupci Československé brigády zapsali ji jako údernou skupinu ruské armády a podle této přihlášky velitel jihozápadní fronty vydal dne 21. května 1917 rozkaz všem československým částem soustřediti se v městečku Podhajcích a přejít v pravomoc 7. armádního sboru. 2. června rozkaz ten změněn tak, že naše části měly se koncentrovati v Jizerné, v rajoně 49. sboru. Do 8. června byly zde již všechny roty prvního a druhého praporu, vyjímaje pátou, která se opozdila dalekou cestou z rumunského pomezí a přišla později. Z třetího praporu byly na místě 9. a 10.

rota, 11. a 12. rota dostavily se dodatečně. Tyto dvě roty právě přišly co "maršové" přímo ke Zborovu; většina z vojáků neměla dosud ani vintovku (pušku) v ruce, ale přece byli odhodláni s ostatními rotami jít do nástupu.

Hned 9. června 1917 v noci vystřídaly naše části 13. finský pluk, jenž byl nespolehlivý, a zaujaly jeho zákopy. Tyto byly spustlé, napolo sesuté; patrony, bomby i kulometry byly kdesi zahozeny nebo zakopány, takže naši tyto důležité věci museli znovu si shledávat. - Délka námi obsazených zákopů byla asi 6 verst. Zákopy táhly se západně vesnice Pochrebců. Severně od ní leží městečko Zborov (necelé 2 km), podle něhož byla nazvána bitva, která se v těchto místech rozehrála 19. června st. st. = 2. července našeho datování.

Nepřítel poznal ihned změnu v ruských okopech, když místo Rusů, kteří se s ním bratřili, objevili se v okopech naši hoši a hned zkoušeli své střelecké umění na různých cílech rakouské fronty. Oživila palba, hlavně dělostřelecká a působila nám dosti citelné ztráty; 23. června byl ubit šrapnelem podporučík Vilímek a bezprostředně před útokem raněn poručík Husák (velitel II. praporu) a por. Syrový, jenž následkem poranění přišel o pravé oko. - S naší strany ku zjištění terénu i nepřátelských posic posílány výzvědné patroly. Před samým útokem v noci s 1. na 2. července, podnikl poručík Müller asi s 20 hochy takovou rozvědku, že vnikl do rakouské polní stráže a vzal 24 zajatců; hlídka, která přišla ohrožené části na pomoc, byla též zajata. Smělý tento čin vykonán za cenu pouze dvou lehce raněných.

V dobře opevněných zákopech rakouských proti nám stály tři pluky, prapor říšských Němců - a podle záznamů gen. Čečka ještě tři prapory myslivců (5., 6. a 12.). Naše brigáda čítala celkem 3500 mužů a z těch v zákopech stálo na 1900 mužů - ostatní byli v záloze. Vzhledem k těmto slabým silám měl býti proveden útok na výšku 392 (podle rakouské mapy 391) teprve tehdy, až sousedící ruské pluky vyplní své úkoly. Když sousedící finská divise 15tým plukem marně dvakráte pokusila se vzít rakouské okopy, vystoupily ze zákopu naše části a provedly překvapující útok, strhující za sebou sousední oddíly ruské. Útok začal několik minut před 9. hodinou ranní a během půl hodiny byl rozhodnut v náš prospěch dobytím prvé řady důkladných, 3 metry hlubokých příkopů. Potom nastala horečná činnost očišťování spojovacích zákopů a když se dostavily zálohy, dobytí dalších dvou linií nepřátelských. Boj zatichl po 3. hodině odpolední, šťastně odražen ještě nepřátelský protiútok kolem 4. hodiny a pak zůstaly naše části v dobytých posicích až do půlnoci, kdy přišly je vystřídat 326. a 328. pluk 82. divise.

Velitel 8. roty poručík Švec, ve svém denníku popisuje průběh zborovské bitvy takto:

"V 8 hodin jsem dostal suchý rozkaz k nástupu asi takového znění: "V 8.45 roty ať zaujmou východné položení, v 9 nástup." Ihned jsem šel po okopech, kde hoši právě rozdělávali cukr a začal jsem všechny shánět do lunetu. V 8.45 jsme vstoupili do okopčičku, jež jsem tehdy našel na rozvědce. První vzvod (četa) šel první, vpředu byl důstojnický zástupce Procházka, vzadu Palička, pak

já, za mnou hned 2. vzvod, ostatní s Vaškem (t. j. prap. Šidlíkem) byli ještě v lunetu. Naše i nepřátelská artilerie v pravém slova smyslu zuřila. Bili hlavně po nás, viděli nás asi, že zaujímáme posice k nástupu.

Když bylo bez 5 minut 9 hodin, dal jsem rozkaz nastoupit, ale nikdo se nehýbal; přikázal jsem po druhé i po třetí a dostal jsem zpředu odpověď, že se právě nemůže pro silný artilerijský oheň. Bylo nutno jednat, abych hochy dostal ven! Obrátil jsem se do zadu a řekl vzvodnému (veliteli) druhého vzvodu Veselému, že jdu do předu, aby to předal praporčíku Šidlíkovi, který ať se dle toho zařídí. Potom probíral jsem se okopem přeplněným svými lidmi ku předu, ale šlo to těžko; jeden z nich byl kontužen (omráčen) a nemohl se zdvihnouti. U něho jsem vyskočil na okop a v silném ohni jsem se dostal během k hlavě cepi (řetězu). Tam obrátil jsem se v plném rostu k hochům a zvolal: "Ku předu!" Hoši vyběhli za mnou a těch 300 kroků, co nás dělilo od nepřítele, jsme přímo proletěli. Artilerie nepřátelská řádila už za námi, před nás bila naše. U samých drátů, asi 20 kroků před námi, rvaly se naše náboje, které zdvihaly sloupy prachu. V tomto prachu jsme proběhli otvorem v drátech a rozdělili jsme se na dva proudy; jeden vnikl na zástavu a okopem spojovacím do hlavní linie, já s levým proudem přímo vběhl do hlavní linie.

Za první traversou napadli jsme na nepřítele, který bojnicemi (střílnami) hleděl ven z okopů, takže byl překvapen naším příchodem. Jeden z nich padl na kolena, sepal ruce, druhý zdvihl ruce vzhůru a odhodil zbraň, třetí byl tak polekán, že bylo vidět, jak klesl do kolen, která se mu horečně chvěla. Ačkoli jsem přikázal hochům nezastavovati se u nikoho, přece jen napadli na jednoho z nich, kterého chtěli zabít, protože prý chtěl do nich hodit bombu. Ještě jednou jsem zvolal, aby se s ním nezdržovali a běžel jsem dále po linii. Za druhou traversou šlo to také ještě hladce, tam byl jakýsi žid, který ve svém strachu byl přímo komický. Za třetí traversou už nás čekali. Viděl jsem jak zugsführer vytáhl z bojnice vintovku a namířil ji přímo, jak jsem cítil, na moji hrud'. Já však nedal se překvapit, strhl svoji vintovku k pravému boku a mechanicky spustil kohoutek. Vypuštěný náboj projel mému sokovi hlavou a nešťastník se mi skácel k nohám, potřísniv svojí krví můj šat. Ostatní nepřátelé, jichž tam bylo asi 5, se ihned vzdali. Dověděl jsem se později, že moje oběť byl Čech, jednoročák od Plzně, našli později u něho české dopisy. Tragicky na mne působila tato zpráva později.

Za další traversou shledal jsem se s odporem - pozoroval jsem, že jsem sám - hoši se všichni zdrželi při zabírání vzdavších se mně zajatců. Proti mě vystupuje asi 7 Rakušáků s kadetem, který vydává jakési komando, po němž zdvihají se ruce mých nepřátel s bombami. Hleděl jsem předejítí tomu vrhem své bomby, kterou jsem rychlostí blesku vytáhl z kapsy a vzal dle pravidel do pravé ruky. Avšak strašně jsem byl překvapen, ba přímo ohromen tím, že se mi u mé francouzské bomby vyšroubovala kapsle, následkem čehož nebude bomba účinkovat. Ale vzdor všemu napřáhl jsem bombu a rychlým machem ruky nazad udělal jsem pohyb, po němž ihned měla bomba vletět mezi mé nepřátele,

kteří vidouce, že jsem rozzuřen (musil jsem asi hrozně vypadat) a že spíše vrhnu bombu než oni, dali se na útěk; první kadet! Pustil jsem se za nimi a hnal je dále po linii, při čemž jsem užil opět vintovky. Dvěma výstřely jsem ranil dva utíkající, jednoho do levé ruky, druhého do zad a oba jsem zajal, kadeta však už jsem nedostal. Nikdy nezapomenu toho příběhu s bombou, který mě mohl být osudným. Utíkající však házeli za sebe bomby, chráníce se tak před pronásledováním. Dvě z nich rozervaly se mě pod nohama, avšak silnou vrstvou písku na dně okopu se dusily a rvaly bez účinku. V tomto okamžiku přiběhli mi někteří hoši na pomoc; jeden z nich Prokop D., smělý hoch, jenž už v Karpatech na sebe upozorňoval, náhle jednou z bomb byl raněn do obou nohou, litoval jsem ubožáka a dal mu svůj obvaz, jímž jej jeden z hochů obvázal a potom odnesl.

Hluk a rámus byl přímo pekelný, artillerie zuřila naše i nepřátelská, nad hlavami se nám rvaly náboje a rušily okopy. Nebylo slyšet jediného slova. Nemohl jsem se dovědět od zajatců, co jsou zač; jedni říkali, že Maďaři, druzí Poláci. Zámek v mé vintovce se mi zanesl prachem, musel jsem ji zaměnit za rakouskou. Obsadili jsme všechny vchody stanovené plánem a očistili je. Nejnebezpečnější byl levý flank; tam se mi vzdal český důstojník se svým vzvodem slovy: "My jsme se Vám předali." Tímto způsobem podařilo se nám uchránit tento bok před náběhy.

Všude na místech význačných jsem postavil hrstku svých lidí a čekal na posilu, abych mohl dále. Posila však dlouho nešla a proto jsem poslal svoji svjaz (spojovací hlídka), br. Janouška, aby ji přivedl. Ten však z okopů nemohl, anebo se mu nechtělo, poněvadž byl silný oheň a my byli v zoufalé situaci. Ze všech tří bodů, kde byli naši hoši, ke mně posílají za pomoci; řady naše prý řídnu. Je prý mnoho hochů raněno nebo zabito. Důstojnický zástupce Procházka přímo s úzkostí prosí o pomoc, mě je těžko a zoufám nad tím, že pomoc s Vaškem, která měla asi za minutu přijíti, se neobjevuje. V okopech pobíhají moji hoši ranění a jako blázni jsou zajatci, kteří nechtějí z okopů, neboť venku zuří silný oheň. Konečně se mi podaří dostati je pomocí revolveru ven a dívám se za nimi z okopu. Jdou příkrčeni a s hrozným strachem. Janoušek se vrací už po třetí a oznamuje, že z našich nikdo nejde. Já skoro zničen, unaven až na smrt hledím z okopů po pomoci. Tato asi za 20 minut po nás vniká do okopů. Vašek jde vesele s revolverem v ruce a volá: "Nazdar Švec!" Byl bych ho kluka zlíbal, ač jsem měl zlost, že dlouho nejdu.

Viděl jsem, že situace je zachráněna. Hned jsem tuto vlnu rozdělil opět na tři díly na pomoc svým hochům. Vaška jsem poslal na levo, kde zuřil kulomet, jenž srazil čtyři nejlepší chlapce ze 4. vzvodu: Hamana, Matušku, Cídla a Procházku. Malinký Veselý, všeobecně známý pod jménem "major", přiblížil se k nepřátelskému kulometčíku a šťastně bombou přerušil působení zhoubné zbraně.

Stál jsem na křižovatce hlavních chodů a únavou jsem se nemohl ani hnout. A bylo to dobře. Přišla 10. rota s praporčíkem Nohelem, i d. Dvořákem a nakonec

s Vuchterlem. Rozdělil jsem je zase na tři díly. Avšak za chvíli se mi z levého křídla vracejí hoši z 10. roty. Ptám se, co je, a oni odpovídají, že tam silně zuří kulomet. Utíkají co jim síly stačí a teprve na mé komando: "Stůj, nebo vás všechny postrílím," se zastavují. Objevuje se praporčík Nohel, jehož ihned posílám na vrch okopů i s ostatními. Když jsem si odpočinul, šel jsem sám na druhou linii, kde jsem chtěl dátí svoji rotu dohromady, avšak hoši byli tak rozházeni, že se mi to nepodařilo. Setkal jsem se s Hvězdou, jenž měl plnou baklagu (láhev) vína a hned mne hostil. S Vaškem a Vuchterlem jsme asi hodinu odpočívali. Rakušani zatím chtěli dělat protiútok, avšak podařilo se nám obrátit vzatý rakouský kulomet proti nim a ještě jeden náš nám přišel na pomoc, takže se protiútok nepotkal s úspěchem.

Hoši nenechali se udržet a sami bez příkazu šli do předu na třetí linii v hloučcích a uváděli do rozpaků nepřátelské kulometčíky. Když pak se přiblížili na krátkou vzdálenost k třetí nepřátelské linii, která sestávala z přerušovaných chodů, přizpůsobených k obraně, viděli jsme zajímavý obrázek: nepřítel vychází z okopů s rukama vzhůru zdviženýma. Hned na to jsme se s Vaškem pustili na jejich flank a brzo jsme již seděli v jejich okopech; hned jsem tam ustanovil některé z nich, aby odnášeli raněné. Také jednoho zugsfíru, Němce, s vousy á la "Es ist erreicht" jsem k tomu ustanovil; zajisté mu to moc po chuti nebylo. Na třetí linii, kde jsme zasedli, po nás bila naše vlastní artilerie. Honem jsem sháněl rakety a když jsem našel jednoho z hochů, který je měl, přikázal jsem vypustiti dvě červené, po čemž ihned oheň se přenesl asi na 50 kroků před nás. Báječné!

V těch místech setkal jsem se s 2. plukem, takže jsem byl už bez starostí o levý flank. Sebral jsem hrstku svých hochů a šel s nimi dle plánu na t. zv. Český jazyk na výšce 392. Tam jsme našli prázdné okopy a přes ně jsme šli dále k vesnici Travotlokům. V levo viděli jsme okopy na vršku, ve kterých se hemžilo několik Rakušáků. Nevěděli jsme, co mají v úmyslu. Nás bylo asi 15; mohli nás překrásně uložit. Nestříleli však a já zahlédl, jak kdosi z nich mává furažkou. Udělal jsem totéž a hned na ně vzkřikl: "Poďte k nám!" Zdvihli se jeden za druhým a vycházeli proti nám z okopů beze zbraně. Když k nám došli, podali nám ruce se slovy: "Pravoslavní!" Ukázalo se, že jsou to Srbové od 1. bosenského pluku; mezi nimi byli i Maďaři a asi dva Češi.

Poslal jsem je na zad a sami jsme se také vrátili do posledních okopů, poněvadž jsme neměli dalších rozkazů. Začal po nás pražit od Travotlok nepřátelský kulomet; mně prostřelil pravou kapsu, v ní tašku, kapesník a krabičku se sirkami. V poslední dobyté linii jsme zasedli: našli jsme tam víno, plzeňské pivo, memfisky; přišel Kódl Příhoda, který se hnal odkudsi ze zadu jako bůh války, přinesl rybičky a začaly hody. Za chvíli však viděli jsme, že s protějších vrchů sbírají se Rakušáci se silami a prostým okem bylo vidět tři linie, jednu za druhou jdoucí proti nám. Hoši byli v rozpacích, čím prý se budou bránit - nebylo bomb ani patron - já je utěšoval a nařídil, až se přiblíží první linie na 600 kroků, střílet. To se stalo a nepřítel uvítaný střelbou se zastavil a zalehl. V tom někdo vzadu v dobytém skladišti našel spoustu germánských

bomb, jež jsme ihned zkoušeli; jejich vzryvy nám dělaly radost. Přišel komandér bataillonu Müller, jenž obvázal dvakrát raněného Šámala, Hanáka z mé roty, všeobecně zvaného "strýček", který vzdor svým ranám nechtěl jít do rezervy, že prý v takovém okamžiku nás nemůže opustit. Konečně si dal přece říci.

Za nějakou dobu se objevily rezervy s kulometem, které se rozpoložily asi na 300 kroků za námi na kopečku. Tím už na jisto prostranství námi dobyté bylo v našich rukou. Pomalu se setmělo a přišel rozkaz, odejít do tylu, až nás zamění ruské rezervy. Ty přišly o půl 2. v noci a potom teprve jsme odešli. V Cecové, kde bylo už mnoho našich hochů, část mé roty mi provolala "Slávu". Odpověděl jsem jim na to krátce a pochválil jejich statečnost. V Cecové jsme byli asi 2 dny; přišel tam korp. komandír Selivačev, který k nám měl delší řeč, v níž nás srovnával s orly a ruské zemláčky se slepicemi. Orli prý za sebou přivedli slepice. Bylo vidět, že nenalézá slov pro náš vynikající "podvih". Se všemi námi důstojníky se líbal."

Uvedená stať je pěkným obrazem podrobné činnosti nejen roty, ale i jednotlivců a je dokladem toho, jak při jednotném cíli snadno překonávají se všechny překážky. V napjatých okamžicích je třeba nasadit poslední množství energie a pak už hoši vesele podávají si nepříteli z ruky do ruky. - Smutnější povinnost očekávala je dne 4. července, kdy v Cecové v bratrské mohyle pohřbívali 80 padlých hrdinů 1. pluku. -

Kořist brigády z boje pod Zborovem neuvádí se vždy stejně. Zaregistrováno bylo 3150 zajatců, 21 dělo, 40 kulometů a jiná drobná kořist.

Vítězstvím u Zborova prokázáno dostatečně, že český voják je schopen i velikých vojenských úloh. Zborov uvedl nás do veřejnosti; ruský tisk, jenž dosud skoupě se choval k našim vojenským částem, široce se rozepsal o zborovské bitvě. Jest jen co litovat, že tyto sympatie ruské veřejnosti přišly pozdě, v době pro Rusko kritické. Ruská armáda, zagitovaná tehdy bolševismem, samovolně opouštěla posici za posicí a odkrývala nepříteli cesty do země. Bylo to pro nás trpkým zklamáním; nezbylo jiného, než ustoupiti. Vždyť ruští vojáci zahazovali zbraně a v panickém útěku hledali spásu v tylu! V těchto těžkých dnech naše části s údernými prapory Rusů a s kozáky chránily ústup, zachraňovaly, co bylo možno, nebo aspoň ničily vše cenné pro nepříteli. První prapor vyznamenal se zejména na výšině u vesnice Ostašovců, kde protiútokem zahnal nepříteli, způsobiv mu značné ztráty. Při dalším ústupu k Tarnopolu došlo ještě k menším srážkám.

Velitelem pluku po Pavlovském stal se kapitán Ivšin. Avšak byla podniknuta akce se strany důstojníků i vojáků, aby velení pluku svěřeno bylo kapitánu Štěpanovu, který zastihl pluk ještě na ústupu v Jasovcích, a ve Voločisce jeho velení přejal. Vojenským vystupováním a zavedením pořádku, zalíbil se všem vojákům, kteří se ho zastali v pozdější aféře, vzniklé mezi ním a Mamontovem.

Za Štěpanova odešel pluk na oddych do Berezné (dne 6. srpna), za příčinou řádného doplnění a vnitřního upevnění. Klidné městečko ukrajinské bylo našim

příchodem nemálo pobouřeno. Obyvatelé měli před námi strach a než jsme přišli, všechno poschovávali. Že prý jsme Černogorci a že pálíme, krademe a řežeme každého na potkání. Pak si na nás ale dobře zvykli, když viděli, že to není tak zlé.

Pobyt v Berezně zůstane vojínům 1. pluku v milé upomínce tím, že tam ve svém středu hostili prof. Masaryka. Přijel za deštivého počasí a následujícího dne na lesní pláni za městečkem pozdravil se s pluky československé brigády. Mluvil tak do duše vojínům a s takovou pevnou vírou v budoucnost naši, že určitě pronesená jeho slova o zkáze Rakouska, zněla jako proroctví. Po přehlídce zástupci rot přednesli přání, by náš pluk obdržel jméno "Jana Husi". Na rozloučenou s plukem napsal všemi milovaný vůdce několik myšlenek o vojně do plukovní knihy a 21. srpna 1917 z rána odjížděl.

V prvních dnech září odstěhovaly se některé části pluku do blízké Labuně, Titkova, do Sviné a Gricova. Pohodlnější ubytování pluku mělo za následek, že povznesla se osvětová činnost; jmenovitě nově zřízené divadlo v Labuni bylo centrem života našich vojáků i obyvatelstva.

Čtvrtého září navštívil pluk delegát amerických Čechů a Slováků p. Voska. Vyličil nám práci krajanů v Americe a dosti nás tím posílil v našem odboji proti Rakousku.

Hluboký dojem zanechala oslava plukovního svátku dne 28. září: ráno byl slavnostní pochod, pak sportovní závody, hlavně běh, šachový turnaj, cvičení praporů : 1. prapor cvičit. skupiny, 2. devítky, 3. s vintovkami; na konec cvičilo prostná 500 cvičenců. Slavnost zakončena večer koncertem a tancem. -

Rok 1918. přinesl nám mnoho těžkých chvil. Již na sklonku 17. roku byly po Rusku četné bouře revoluční a jest jen co děkovat rozvaze velitelů i vojáků našich částí, že nebyli jsme strženi do víru neblahých událostí. Výprava 3. praporu našeho pluku do Starokonstantinova na ochranu štábu 11. armády před bolševiky obešla se hladce. Do situace daleko horší byl tehdy (koncem října) zatažen druhý pluk "Jiřího z Poděbrad", jenž byl poslán zároveň s 1. slavjanským úderným bataillonem (Kornilovci) a jednou naší baterií do Kyjeva, aby zabránil státnímu převratu, připravovanému spojenými stranami bolševiků a Ukrajinců, ale na zakročení Odbočky Nár. Rady byl ihned z Kyjeva odvolán. Tyto události jsou jakoby předzvěstí těch nesčetných bojů, které nás čekaly na ruské půdě v 18. roku.

Dne 13. ledna 1918 přestěhoval se 1. pluk do Žitomiru, stoličního města volyňské gubernie. Vzpomínky na dobu zdejšího pobytu nejsou příliš radostné. Kromě jiných obtíží nastaly obtíže při zásobování vojska pro všeobecný nedostatek potravin. Ukrajinská vláda tedy sáhla k rekvisicím. Při jedné z nich, kde assistovala 5. a 6. rota 1. pluku došlo ve vesnici Kotelně ke krvavé srážce s bolševickým oddílem, v níž padli 3 naši vojáci a 3 byli raněni.

III. ODCHOD Z UKRAJINY A BOJE SE SOVĚTSKOU VLÁDOU.

Ukrajinská centrální Rada, bez ohledu na brest-litevský mír, uzavřela s rakousko-německou koalicí mírovou smlouvu a pozvala na pomoc proti bolševikům německá vojska, jichž předvoj dne 22. února stál již v Novogradu Volynském v 60ti verstách od Žitomiru. Nám nezbylo, než ustoupiti před německou přesilou; 24. února o 4. hod. odpolední 1. pluk nastoupil pochod ke Kyjevu; ostatní pluky první divise vyšly už dříve.

Následujícího dne 25. února, byl pluk napaden dvěma (pluk. Švec udává - třemi) obrněnými německými automobily u Korostyševa. Na naší straně padli 3 vojíni z týlové ochrany, a jak jsme se později dověděli, učinili jsme Němcům také ztráty; zastřelili 1 důstojníka a 2 vojíny. To bylo patrně příčinou rychlého ústupu těchto hrozných zbraní.

Po dlouhém, vysilujícím pochodu v pověstném ruském jarním blátě, dorazil 1. pluk 1. března do Kyjeva. Sovětská vláda, která ještě před nedávnem celý týden obléhala Kyjev a velikými silami za součinnosti četné artilerie ho vyrvala z rukou Ukrajinců, tentokráte na ochranu Kyjeva neučinila ničeho. České pluky prošly 1. března městem - a brzy za nimi vstoupili tam bez překážek Němci. S naší strany bylo bezúčelné chrániti toto město. Na sever od Kyjeva přes město Gomel k železničnímu úhlu Bachmači spěchala již skupina Němců v síle jedné divise, aby nám odřezala ústup po železné dráze; proto veškeren zřetel obrácen k tomuto bodu, jež hájil 6. pluk. Do boje zasáhla ještě část 7. pluku, část 4. pluku a jedna baterie (4 děla). Němci byli s citelnými ztrátami odrazení a naše vlaky mohly klidně projížděti na východ. Poslední vlak, který 13. března pouští Bachmač, náležel 2. praporu 1. pluku.

Vývoj událostí na ruské půdě čím dále tím více utvrzoval nás v tom, že není možno déle v takových poměrech zůstat, a se všeobecným povděkem přijato rozhodnutí Odbočky N. R. odejeti na francouzský front; rozhodnutí bylo učiněno v prvních dnech březnových na schůzi Odbočky a štábu armádního sboru v Pirjatíně. Byla pak vyslána do Moskvy delegace v čele s prof. Maksou, aby na vládě národních komisařů vymohla dopravení vojsk. (18. břez.) Lenin tehdy delegaci řekl: "Prosím, oznamte Čechoslovákům, že není překážek, aby vojsko jejich se co nejdříve odpravilo do Vladivostoku." Současně slíbil telegraficky naříditi po linii Kursk-Penza-Samara, aby se odchod čsl. vojska do Vladivostoku všemožně podporoval.

Později, 26. března, uzavřena byla se sovětskou vládou smlouva o transportu čsl. vojska do Vladivostoku, znamenající zároveň silnou demobilisaci armádního sboru. Na základě této smlouvy 28. března vydán rozkaz arm. sboru čís. 35., kterým nařízeno: "Každý ešalon bez výjimky ponechá si k vlastní ochraně ozbrojenou rotu s 84 dvojstupy a 1 kulomet. Na vintovku (pušku) 300, na kulomet 1200 nábojů. Všechny ostatní pušky a kulometry, všechna děla buďtež vrácena v Penze ruské vládě do rukou zvláštní komise, složené ze tří

zástupců čsl. vojska a 3 zástupců sovětské vlády. Tato komise dohlíží na správnost demobilisace."

Těmito úmluvami mělo se docílití volného a pro sov. vládu bezpečného průjezdu našich vojsk. Zatím však ve skutečnosti byly nám v cestu kladeny nejrůznější překážky. Nejvíce byla zkoušena trpělivost 1. a 4. pluku, 1. záložního pluku, štábu I. divise, dělostřelectva I. divise a přidělených částí - novobranců. Tato skupina za odjezdu na východ zadržena byla nejdéle, zůstala trčeti na různých stanicích v penzenské gubernii a vystupuje v následujících událostech co skupina penzenská - úplně od ostatních částí odřezaná.

První pluk nehledě na nekonečné zastávky v Kursku, Kastorné, Jelcích, Kozlově, Tambově a j., byl na dlouhou dobu zdržen na stanici Inokovce (tanb. gub.). Malá stanice ani nemohla pojmouti všechny naše vlaky, proto vlak 3. praporu odsunut do st. Inžavína, kam vede lokální dráha z Inokovky. Bydleli jsme zde ve svých vagonech za poměrů tísnivých. Nebylo dosti oděvu, obuvi, ani jídla nebylo s dostatek. Hoši podnikali výpravy, někdy dosti daleké, aby si nakoupili chleba. Venkované nebyli zvyklí prodávati chléb, a dávali nám jej v záměnu za cukr, někdy i jako dar ne nepodobný almužně.

Ale na mysli jsme neklesali; ozdobené teplušky z té doby dýší nadšením. Plukovní hudba často koncentrovala, a u 3. praporu v Inžavině v lidovém domě hrálo se divadlo nebo byly produkce pěveckého kroužku a po nich obyčejně taneční zábava do rána. Byla to tehdy taková veselá bída.

Čas hrozně pomalu ubíhal. Měsíc prožitý v Inokovce nám připadal jako malá věčnost. Teprve ku konci dubna hnuly se naše vlaky a odjížděly k Penze. Nejprve vyjel štáb pluku 21. dubna, týden po něm došla řada na ostatní části.

Vzdalujeme se na východ od Kyjeva, ale pořád nemůžeme věřit, že jedeme z Ruska. Jedeme na francouzský front, vlastně domů, a ten pocit touhy po domově nemůže vyniknout, poněvadž cesta naše je ze všech nejdelší, které existují - a již nyní tušíme, že nebude bez trní.

V Penze, kam se naše vlaky dostaly teprve v polovině května (2. prapor 12. května, 3. prapor 11. května), čekalo nás další zdržení. První prapor zůstal státi před Penzou na stanici Krivozerovka až do 27. května. Štáb pluku odevzdal zbraně podle úmluvy a odejel napřed do Ufy. Zadržování naše bylo různě vysvětlováno: Dráhy sibiřské prý nemohou přijmouti než omezený počet vlaků za jistou dobu, pak došly zprávy, že severní větev východní dráhy (amurská dráha na Chabarovsk) jest jarními povodněmi zničena. Jako "překážku" udávaly ruské úřady také nedostatek potravin na Sibiři (a zatím tam hnily tisíce puďů obilí, masa a másla v různých erárních skladech).

Hotovou nevoli způsobila mezi námi zpráva, že je třeba, aby části 1. divise změnilly směr cesty na Archangelsk. Tento plán vyšel z Moskvy a naše politické vedení, O. Čsl. N. R., ve svých velikých nesnázích přijalo tento návrh sovětské vlády a začalo jej i v řadách vojska energicky propagovat.

Ale velmi brzo zmocnilo se nás podezření, že všechny tyto překážky směřují k tomu, aby části našeho vojska byly roztaženy co možná na nejdělsí vzdálenosti od sebe a aby do nich vznesena byla nejistota a rozklad.

Největší zájem na tom, aby pracně vybudované československé vojsko na Rusi bylo rozvráceno, měli čeští komunisté. V době, kdy se dalo se sovětskou vládou ještě jakž takž vyjednávat ohledně našeho odjezdu z Ruska, čeští komunisté se snažili naše vojsko rozbít. Jako doklad o tom jest v archivu 1. pluku cynický dopis soudruha Štrombacha, bývalého důstojnického čekatele 3. pluku, datovaný dne 3. dubna 1918 a adresovaný kamarádům patrně do Moskvy.

Doba před penzenským vystoupením je velmi důležitá. Vedle 1. střeleckého pluku "Jana Husi" vyvstávali tou dobou v Penze 1. československý revoluční pluk rudé armády, 1. dělostřelecká brigáda, a pomýšleno ještě na tvoření dalších oddílů. Mělo zde nastati schisma, které by bylo vedlo k novým Lipanům.

V měsíci květnu naše postavení v Penze stalo se již kritickým. 14. května odehrál se na nádraží v Čeljabinsku případ, který pro další osudy našeho vojska nezůstal bez následků. V hrubých rysech stalo se toto: Z nádraží odjížděly vlaky rakousko-německých zajatců. Jeden ze zajatců hodil kusem železa po našem vojínu a zasáhl ho do hlavy; raněný padl do bezvědomí a brzo roznesla se zveličená zpráva, že zranění podlehl. Vozy se zajatci zatím dojevy na hlavní nádraží, kde byly našimi vojíny zastaveny, vinník vypátrán a na místě zabit. Této věci na popud internacionálního klubu zajatců ujala se sovětská vláda a nařídila sestaviti vyšetřující komisi, k níž měla se dostaviti ihned hlídka, která měla službu právě tehdy, kdy se případ stal. Hlídka ničím se neprovinivší, jakmile dostavila se k vyšetřování, byla ihned uvězněna, a stějně i člen deputace, žádající její osvobození.

Následuje demonstrace našich částí, které stály na Čeljabinském nádraží, a jež, byť většinou odzbrojené, prošly v plném vojenském pořádku městem, aby ukázaly svoji sílu. Tato tichá manifestace stačila, aby uvěznění byli odevzdáni smíšenému soudu, ale popudila proti nám Čeljabinský sovět, který na oko s námi dále jednal - tehdy v Čeljabinsku se konaly předporady prvního sjezdu vojenských zástupců - ve skutečnosti však, jak bylo vidno ze zachycených telegramů, žádal od rady národních komisařů krvavou odplatu pro nás. A tak 21. května telegraficky odesílá Aralov, náčelník sovětského operativního oddělení, pokyn (= predlagaju) Trockého, aby Čechoslováci, nacházející se ve vlacích, organizovali se v pracovní družstva a vstupovali do rudé armády. Téhož druhu jest telegram jasnějšího obsahu, který byl odeslán z Moskvy následujícího dne 22. května pod číslem 702 a podepsán Maxou:

"Náčelníku československých vlaků, sjezdovým předporadám, vojenskému komisaři. Čeljabinsk.

Vzhledem k neblahým případům konfliktů mezi československými vlaky a místní sovětskou vládou, Č. S. N. Rada, aby se vyvarovala podobných neblahých případů, přikazuje všem náčelníkům čsl. vlaků bez odmluvy sdát všecky zbraně bez výjimky oficiálním představitelům místních sovětů. Zaručení bezpečnosti Čechoslováků přechází na sovětské úřady ruské federativní republiky. Na každého, kdo nevyplní tohoto příkazu, bude se hleděti jako na buřiče, postaveného vně zákona.

21. května 1918. Čermák (?) Nr. 219. Prokop Maxa, Aralov, správce operativního oddělení Nár. kom. vojen."

Důstojnou odpovědí na tento telegram jest resoluce vojínů 1. praporu I. pluku, za niž postavily se i ostatní části. Zní:

Prohlášení vojáků I. praporu 1. střel. pluku
"Jana Husi".

25. května 1918 pouze hektografickým podpisem poručíka Moravce ověřen a bez úředního razítka, byl nám zaslán telegram prof. Maxy, ve kterém jsou vyzýváni vojáci ešalonů na trati mezi Rtiščevem a Čeljabinskem, aby se podrobili příkazu Rady lidových komisařů a na základě čeljabinských událostí odevzdali veškeré zbraně.

Události čeljabinské velice nemile dotkly se všech čsl. vojáků, neboť uznávali jsme a uznáváme Radu lidových komisařů jako zákonnou vládu v Rusku, uznáváme i místní rady dělníků a vojáků; naší upřímnou snahou bylo a jest, aby poměr mezi námi a těmito zákonnými orgány byl co nejkorektnější a nepřátelštější, a na své cestě podali jsme toho nemálo důkazů. (Naše části účastnily se májových manifestací dělnictva, pořádaly divadelní představení a koncerty ve prospěch dobročinných účelů a pod.)

Přiznáváme, že na událostech v Čeljabinsku vinni jsou částečně i naši bratři, neboť měli vystříhati se všech styků se zajatci, kteří vždy zůstanou proti nám zaujati. Byli-li přec vyprovokováni, měli žádati potrestání vinníků.

Na druhé straně není bez viny ani Rada dělníků a vojáků v Čeljabinsku, která nebyla oprávněna arestovat a trestat naše vojíny, a tím méně byla oprávněna arestovat deputaci, která přišla žádati za propuštění arestovaných. Arestování této deputace muselo nanejvýš pobouřiti naše bratry, jichž nervy pomalou dopravou již po tři měsíce jsou napínány do nemožnosti, a jejich postup nemůže býti vykládán jako namířený proti sovětské vládě a jest jen významu lokálního.

Rozhodně není důvodů, aby vláda lidových komisařů zotřovala podmínky naší další dopravy a žádala odevzdání veškerých zbraní, když sama nebyla s to,

aby dostála slibům daným Nár. Radě na začátku naší přepravy, kdy žádala odevzdání části zbraní, kterýžto požadavek byl námi ochotně splněn.

Nyní po všem tom zbytečném zadržování našich ešalonů, po všech těžkostech v zásobování, po několikaměsíčním nedojídání a stálém čekání, přichází Rada lid. komisařů, aby zbavila nás veškeré zbraně, bez níž budeme spolkem a ne organisovanou vojenskou jednotkou.

Rada lidových komisařů neposkytuje nám při tom nejmenší záruky, že budeme dopraveni na místo, nezabezpečujíc nás proti napadení nepřátelskými nám živly a proti možnému hladovění.

Chápeme, že posice prof. Maxy byla událostmi čeljabinskými značně ztížena, ale měl si být přece jenom vědom, že zklamání vojáků je příliš veliké a že zvykli si spoléhati na sebe, než aby jen tak spokojeně a klidně dali z rukou zbraň, jediné, nač mohou ještě spoléhati a co jim zaručuje ochranu.

My vojíni 1. praporu I. střel. pluku "Jana Husi" rozhodli jsme se na shromáždění celého praporu dne 26. května na rozjezdě (=zastávka žel. dráhy) Krivozerovce v plném vědomí důsledků našeho rozhodnutí neodevzdati zbraní až do úplného vyjasnění celé záležitosti a pokud nebudeme mítí záruk našeho odjezdu a bezpečnosti."

Resoluce končí výzvou, by takové stanovisko zaujaly i ostatní vlaky, a vyslovuje se důvěra vrchnímu vedení.

Zatím již, 23. května, Aralov vysílá další telegrafický rozkaz sovětu penzenskému:

"Na základě dříve daného rozkazu vyzývám k okamžitému zakročení: zadržet, odzbrojit a rozformovat všechny vlaky čsl. armády; stavějte z nich části rudé armády a pracovní družiny. Žádáte-li pomoci čsl. komisařů, obraťte se o ni ke komitétům československých esdeků (= soc. demokratů) v Penze, Samaře, Petropavlovsku, Omsku. O tom, co jste podnikli i o výsledku podejte zprávu do Moskvy vojenskému národnímu komisaři."

Aralov.

Penzenský sovět se zatím snažil stáhnouti do Pensy co největší počet sovětských sil, ale přece si netroufal udeřiti ihned na Čechoslováky, odzbrojiti je a rozformovati, jak kategoricky znovu od něho žádal Trockij. Telegramy, jež se zachovaly, prozrazují jeho obavy, ale zároveň horečné přípravy ke krvavému ukončení existence našeho vojska. Jiným druhem příprav byla agitace českých komunistů mezi námi a též měly jí býti meetingy.

27. května na louce při rjazansko-uralském nádraží promluvil k našim vojínům Kurajev. Jeho slova vyzněla ku konci jako úpěnlivá prosba, abychom

složili zbraně a neprolévají zbytečně bratrskou ruskou krev. - Naši mu odpověděli, že krev prolévati nebudou, ale zbraní nevydají; nemohou sudbu revolučního hnutí svěřiti cizím rukám. Toto rozhodnutí se stalo již dříve na předporadách sjezdu v Čeljabinsku a bylo v celém vojsku jednomyslně přijato.

Po Kurajevu vystoupil na řečniště soudruh Liebersohn a nečistou ruštinou hleděl získati vojíny ke složení zbraní. Řeč jeho budila odpor a nevoli a meeting byl by i skončil bouřlivě. Zatím však se snesla prudká jarní bouře se silným lijavcem a bylo po meetingu. Nebylo vyjednáno nic. Tím, že oba řečníci zamlčeli ultimativní požadavky Trockého, zůstávala situace stále nejistou. Naopak, pro jistotu si vojíni opět vyžádali pušky, které před tím už byly připraveny ve zvláštním voze k odevzdání. V těchto trudných dobách byla to jediná naše útěcha.

V době, kdy konal se v Penze památný meeting, napadli již bolševici ve Zlatoústě štábní vlak 1. pluku. Tato část byla od ostatního pluku úplně izolována (vzdáleností přes 1000 verst), ale také ani se skupinou Čeljabinskou neměla spojení; podle dřívější úmluvy, projíždějíc Penzou, odevzdala většinu zbraní a zastavena byla nejprve v Ufě, pak odvezena do Zlatoústu. Dle údajů br. Turka nacházelo se ve vlaku 363 vojínů, většinou neřadových (hudebníci, písaři a pod.), a měli všeho všudy 150 pušek. Nepřítel měl 340 bodáků, 3 kulometry a 1 zákopní dělo. Bolševici postavili kulomet na mostě a na vysokém břehu a z malé vzdálenosti ostřelovali vlak. Naši hoši vyskákali z jedoucího vlaku a ti, kteří zůstali beze zbraní, s kamením v rukou vrhli se na nepřítele. Boj potrvál pouhých 10 minut, nepřítel byl zahnán a zanechal na bojišti 75 mrtvých, 87 raněných, 3 kulometry a různé zbraně. Naše ztráty na mrtvých a podlehnuvších zranění čítaly 21 mužů. Po boji vlak odjel na stanici Tunduš, kde rozhodli se naši opustiti vlak a pod vedením bra. prap. Havla vypravili se přes Ural pěšky, aby se spojili se skupinou Čeljabinskou. Cestou od obyvatelstva se dověděli, že čsl. vojska obsadila město Miass, kam ihned zaměřili, a došli tam 1. června, jsouce dalekým pochodem velmi vysílení. Při přechodu přes rozvodněnou řeku Ai pozbyli většinou majetku; v řece zůstaly i dobyté dva kulometry z boje ve Zlatoústu. V Miassu nacházela se posádka 2. pluku v počtu 58 mužů ve městě a 180 mužů na nádraží. Bolševici mezitím soustředili síly v počtu 900 bodáků na Mochové hoře, 3 versty od města; z nich 300 mužů mělo napadnouti nádraží, ostatní město. 2. června ráno naše části vypravily se proti nim v síle 200 mužů a v bitvě na Mochové hoře nepřítele porazily. Na bojišti zanechal nepřítel na 100 mrtvol, mnoho raněných, 400 pušek a náboje. Naše ztráty byly 14 zabitých a 13 raněných.

Štáb našeho pluku přešel dočasně do pravomoci podplukov. Vojtěchovského, jenž velel skupině čeljabinské. Poručík Müller byl naznačen velitelem miasského úseku, maje za úlohu hájiti stanici i město. K dispozici kromě vojínů 1. pluku - celkem asi 1 rota měl 2. prapor II. pluku, jednu rotu 1. praporu III. pluku a jedno dělo. Ochrana Miass je celý řetěz událostí, rozvědek a menších bojů, které byly se zdarem podnikány až do spojení se skup. penzenskou.

O události dne 27. května 1918 neměli naši v Penze ani potuchy. Sami měli plno starostí; v noci ze 27. na 28. května vedla se zbytečná vyjednávání mezi sovětem a výkonným výborem, zvláště k tomu účelu zvoleným, bez účasti důstojníků. Bolševici tím jen prodlužovali naši nejistotu, ve skutečnosti měli již určitý plán a čekali pouze na poslední posily.

Dne 28. května ráno o 7. hod. vjel do penzenského nádraží vlak (týž, který Trocký slíbil v telegramu z 26. května), na něm 3 obrněné automobily, bombomety a děla; kulomety s nabitými pásy patron namířeny byly proti našim vozům. Byl to pro nás velmi výmluvný důkaz o přátelství lidových komisařů k čsl. vojsku.

Takové nepříjemné sousedství nesnesla 5. rota 1. pluku, do jejíchž oken hledělo několik hlavní strojních pušek a rychlým útokem zmocnila se vlaku, v němž bylo hojnost zbraní i munice. Raněn byl při tom jeden bolševik, ostatní v počtu asi 90 se rozutekli. - Útok proveden za souhlasu velitele 1. pluku, jímž nyní se stal por. Švec; kap. Štěpanov odejel se štábem pluku do Ufy, ale ani pak nebyl přítomen těžkým chvílím při přepadení, které se později stalo ve Zlatoústě, takže vedení pluku v těchto kritických dobách bylo úplně v rukou našich důstojníků. Ruští důstojníci, kteří byli v Penze u štábu 1. divise byli pro malomyslnost propuštěni. Po veliteli 1. divise gen. maj. Kolomenském velení celou skupinou penzenskou přejal por. Čeček.

Odpoledne v 1 hod. zarachotily kulomety v Penze a déšť střel snesl se po vlaku štábu divise. Tím to tedy už začalo definitivně. Naši vystoupili z vlaku a bez obtíží zabrali část města po pravém břehu řeky Penzy. Zavázal se čilý boj, do něhož hned zasáhla nepřátelská artilerie.

Již se střílelo, když z Penzy vyjel automobil s bílým praporem za příčinou vyjednávání; bolševici stále očekávali posily a chtěli tím boj aspoň na čas oddáliti.

Náš 1. prapor z Krivozerovky ihned vyjel a dojel až k městu, které sevřel se strany jihozápadní. Prázdný jeho vlak posunut byl pak do penzenského nádraží a stal se výborným terčem četných dělových nábojů, zejména za jízdy po mostě přes řeku Penzu.

V noci dostavily se další posily 4. pluku; na naší straně stálo ve zbrani 2300 mužů s 26 kulomety. Boje zúčastnily se též některé části záložního pluku.

Síly nepřítele byly větší; 3000 bodáků, z nichž 500 bylo Němců a Maďarů, 200 českých komunistů, 100 Lotyšů, ostatní Rusové.

Situace na začátku boje byla pro nás nevýhodná. Město Penza zdvihá se terasovitě nad řekami Penzou a Turou a již svou polohou jest přírodní pevností pro ručnicový boj. Na návrší ve středu města postavili bolševici 4 děla a na každém větším domě bylo viděti kulomety. - Nejvíce bylo v ohni nádraží rjazaňsko-uralské, které při pohledu z Penzy jevílo se jakoby na dlani.

V noci boj poněkud utichl; bolševici o 12. hod. noční zapálili veliký dřevěný most a po ulicích stavěli barikády. Za tiché noci bylo slyšet až k našim posicím, jak pracují a jak městem projíždějí hlídky. Na naší straně také se děly přípravy,

roty zaujaly určité úseky, a sotvaže se rozednilo, vzplanul boj s větší prudkostí; výborné služby vykonal nám jeden ze zabavených automobilů. K 11. hodině dopolední 29. května došlo k všeobecnému útoku a během půl hodiny bylo město v našich rukou.

Ztráty 1. pluku byly 21 mrtvých a 67 raněných, nepřítel měl 150 ubitých. Zachváčeno bylo 500 zajatců, 4 děla, celé sklady pušek, kulometů a munice, množství koní, zásoby potravin, oděvů a jiných věcí. Většina zajatců propuštěna na svobodu na čestné slovo, že proti Čechoslovákům nikdy válčit nebudou; jako rukojmí zůstali u nás někteří členové sovětské vlády.

Penza je důležitý železniční uzel, jehož obsazení bylo bezpodmínečně nutné, k zajištění projezdu našich vlaků. Proto po dosažení cíle československé části opouštějí Penzu. Zpráva o pádu Penzy ohromila menší sovětské výbory v Kuzněcku a Syzrani, které neodvážily se překážeti nám v cestě.

Od Syzraně dále na východ odjížděly vlaky penzenské skupiny směrem k Samaře. Předvojem byl 4. pluk, zadní voj tvořil 2. prapor 1. pluku. Aleksandrovský most přes řeku Volhu rychlým útokem přišel do rukou Čechů, kteří jej drželi až do 2. června. Potom stáhly se vlaky k závodu Ivaščenkovu.

Za Volhou si československé části volně oddychly, neboť měly za sebou mocnou vodní přehradu, která jim mohla býti osudnou. Klid vojínů však nebyl na dlouho. 3. června o 5. hod. odpo. byli vyrušeni silnou dělostřelbou od stanice Jeryky. Nepřátelský obrněný vlak od západu přiblížil se na dostřel a pustil asi 20 granátů po našich vlcích. Jemu naproti ihned vyšla 5. a 8. rota 1. pluku, jakož i posádka obrněného vlaku, uzavírajícího zadní voj (hoši od 4. pluku) a nepřítel rychle ustoupil, zanechav nám 2 děla, postavená nedaleko železniční trati, a sám se spasil na odjíždějícím vlaku. Brzo na to nepřátelský aeroplan vykonal výzvědný let nad našimi vlaky a shazoval letáky; píše nám zase Maxa a vybízí nás, bychom vešli ve vyjednávání s bolševiky. Jedná se prý o těžké nedorozumění, které nutno odstranit - jinak že zničeno bude naše svaté dílo, které již stálo tolik obětí a práce. - Snad přinucen bolševiky učinil tuto výzvu ve jménu vůdce prof. Masaryka a ve jménu vlasti, která čeká osvobození. Na druhé straně letáku je podepsán jakýsi kapitán francouzské misse a přidán francouzský text, jímž se tvrzení Maxovo potvrzuje. V letáku píše mimo jiné: "Záhuda, která Vás nemine, přinese záhubu celému hnutí revolučnímu ve vlasti . . . Rozmyslete si to: zhubíte bez užitku tisíce drahocenných životů" . . . a ke konci znova dovolává se prof. Masaryka - "uznejte ohromnou odpovědnost, kterou máte před národem, jeho historií, před svým milým vůdcem Masarykem i před svými spojenci Vyšlete delegáty s bílým praporem bez zbraní po železné dráze směrem k Syzrani!" Datum letáku, rozmnoženého cyklostilem jest 3. června 1918.

Avšak aeroplan shazoval ještě i letáky tištěné s výzvou Trockého, která není sice lichotivá, ale přináší pravdu. Po dlouhém povídání se nám oznamuje, že "vojenský komisariát vydal rozkaz o okamžitém a bezpodmínečném odzbrojení všech Čechoslováků a o zastřelení těch, kteří se zbraní postaví se proti nařízení

sovětské vlasti." Hned k tomu připojuje Trocký slavnostní prohlášení jménem vlády, že tato chová k Čechoslovákům nejdružebnější city a přičiní se, aby co nejdříve mohli opustit hranice Ruska. "Ale podmínkou toho jeví se úplně a bezpodmínečné vydání všech zbraní a nejprísnější poddání se předpisům Voj. Nár. komisariátu. Pokud toto všechno nebude vyplněno, rozhodnutí Nár. komisariátu o bezmilostném zacházení proti buřičům zůstává v plné platnosti. Z Uralu i centr. Ruska i ze Sibíře posunuto dostatečné množství vojska, aby zničilo buřiče a jednou pro vždy zarazilo chuť protirevolučním povstalcům vplítat lidi, které oduráčili (=obhloupili) do vzpoury proti sovětské vládě."

Tak ponižujícím způsobem s námi v Rusku dosud nikdy nejednali. Je pochopitelné, že výzva zůstala nepovšimnuta. Za to 4. června k polednímu od stanice Bezenčuku přijela trojčlenná "mírová delegace" s bílým praporem, s listinami od prof. Maxy, od francouzské misse - a vyjednávali zase o vydání zbraní. Když vyjednávání nevedlo k cíli, odešli, že prý zítra přijedou pokračovat

...

Dne 5. června o 3. hod. ranní k naší zástavě (= polní stráži) proti Bezenčuku přiblížil se obrněný vlak nepřítele - a po obou jeho stranách útočilo asi 300 rudých na naši posici. Útok silným kulometným ohněm naší zástavy byl zadržán, a hned na to rozvínoval se boj, k němuž nepřítel měl po ruce nejlepší moskevská vojska pod vedením Mjasnikova v počtu 3000 vojáků pěších, 100 jezdců, 3 obrněné automobily a 8 polních děl. Na naší straně pod velením podporučíka Voženílka vyšel vstříc náš 2. prapor a jemu přidělené kulometné oddíly "Maksim" a "Kolta" (dohromady 8 kulometů), 2 děla 2. baterie a 2 děla dalekonosná. Až do odpoledne zůstal 2. prapor na místě; naše dělostřelectvo bylo tehdy v začátcích, nebylo dostatek nábojů pro dalekonosná děla, a jedno z polních děl hned na začátku bitvy se roztrhlo. Když dostavily se na pomoc 9. a 11. rota, dále neřadová a technická rota, přešla naše fronta v prudký čelný útok a překvapený nepřítel kvapně ustoupil ve vlcích až k Aleksandrovskému mostu. Mnoho rudých rozběhlo se do okolí Bezenčuku. Na nádraží zanechal nepřítel obrněný automobil, dělo, mnoho kuchyní a sanitní materiál.

Boj u Bezenčuku ohromil celou nepřátelskou výpravu. V Syzrani se zastavili a po svém způsobu uspořádali meeting, z něhož nám poslali resoluci:

"My shromážděné oddíly rudé armády, vyslané proti Čechoslovákům na meetingu prohlašujeme: Nechceme bojovat s bratry Čechoslováky, poněvadž Lenin a Trocký nás oklamali, že prý Čechoslováci jsou kontrarevolucionáři, a rozhodli jsme se jít proti Němcům, kteří začali útok za účelem zničení výsledků revoluce, abychom hrudí chránili svobodu republiky a ruského národa."

Na nás tento obsah nijak nepůsobil. Správně vystihl jeho cenu velitel zadního voje Voženílek říka: "Trocký daleko - Češi blízko."

Bitvou u Bezenčuku, zajištěna byla skupina penzenská se strany západní, ale v předu, na straně východní, stála v cestě Samara, veliké povolžské město.

Nepřítel pokusil se brániti město a svedl 4. června u Lipjak krvavou bitvu, v níž byl 4. plukem Prokopa Velikého úplně poražen, a utekl do Samary.

Plán útoku na Samaru a boj o ni řídil poručík Švec. Rozhodl se s 1. plukem útočiti na železniční most přes řeku Samarku, ponechávaje 4. pluku útok pomocí loděk podle návrhu por. Čečka. První pluk, čítaje 1. a 3. prapor a kulometné oddíly, měl všeho 1000 mužů a 35 důstojníků; jemu přiděleno 6 děl 1. a 2. baterie a obrněný vlak "Orlík". V Samaře byly značné síly vojska, ale pokleslého na mysli; proto nepřítel, nemaje naděje na úspěch, svěřil obranu města pouze části asi 1500 mužů s děly a mnoha kulomety, a ostatní opustili město. V noci ze 7. na 8. června podnikla 2. rota prudký útok na most, jehož se zmocnila, za ní přešly ostatní oddíly, a v 10 hodin dopol. již bylo město v naší moci. Větší odpor kladl nepřítel u budovy "Sovětu", ale i ten byl brzo zlomen, když v boj zasáhl obrněný vlak "Orlík" svým dělem. Naše ztráty celkem 6 ubitých, 31 raněných; ztráty nepřítele mnohonásobně větší. Zajato 300 nepřátel a za kořist dostaly se nám sklady pušek, patron, dělostřeleckých nábojů, kulometů, potravin, látek, 5 aeroplánů a jiné.

Obyvatelstvo Samary vítalo nás nadšeně jako osvoboditele od teroru bolševiků a jejich rudé armády a rozhodlo se pod vedením několika členů ústavodárného shromáždění organisovati branný odpor proti bolševnictví.

Bylo třeba nejprve upevniti posici Samary. Mezitím co 4. pluk 2. praporem převzav úlohu zadního voje (14. června), rozšířil úspěchy na pravý břeh Volhy obsazením Syzraně, zabezpečoval 1. pluk Samaru se strany severní a východní. Dne 15. června oddíl národní armády za pomoci 1. roty vypravil se po lodích, na nichž umístěna byla děla, po řece Volze k městu Stavropolu a dobyl ho. Jako všude, i zde nepřítel zanechal hojnou kořist.

Po dobytí Samary obrácen zřetel k opanování železniční linie vedoucí k Ufě. Již 11. června obsazena důležitá železniční křižovatka Kinel, odkud odbočuje dráha na Orenburg. Nepřítel ustupoval jednak na Ufu, jednak stáhl se na taškentskou dráhu k městu Buzuluku.

Zadní voj ustupujícího nepřítele k Ufě byl Blochinův oddíl, čítající 300 pěších, 50 jízdních, obrněný vlak s 10 kulomety a 2 děla. Očekávali nás na stanici Krotovce. Postup náš na Ufu řídil poručík Švec, maje k dispozici obrněný vlak "Orlík 1.", 3. prapor 1. pluku, technickou rotu, srbsko-český eskadron a čet 4. baterie. Celkem 650 pěších s 14 kulomety, 100 jezdců a 3 děla.

Po první srážce u Krotovky nepřítel rychle ustoupil. Zabírali jsme stanici za stanicí. Rudí se otevřenému boji vyhýbali, omezujíce se na ničení železniční trati vytrháváním kolejnic a bořením mostů. S naší strany nejvíce práce měla technická rota stavbou a opravami trati, a "Orlík" jenž rozehnal nepřítele 17. června u Podbělské, 19. června u Buguruslanu, 23. června u Abdulína a 1. července před Rajevkou.

Větší odpor kladli rudí u Udrjaku 3. července. Sem přišlo na 800 Němců, zajatců z Ufy, ale v boji, do něhož zasáhly 10. a 11. rota, byli rozprášeni. Jako

dříve, i nyní hlavní úlohu hrál "Orlík". Dobře mířené granátové střely z jeho děla působily zmatek mezi nepřátelskými vlaky. Na bojišti zůstalo 17 padlých, 2 kulometry, zásoba patron, léků a všechny vlaky. Na naší straně byl pouze 1 lehce raněný jezdec.

Zpráva o bitvě v Udrjaku způsobila v Ufě zděšení a posádka bolševická se brzo potom rozešla do okolí. Dne 14. července 1918 "Orlík 1.", k němuž přidána 9. a 10. rota, klidně přijíždí na nádraží do Ufy. Zde, jakož i na železničním mostě přes řeku Bělou, drží ochranu železniční zřízení, kteří se sami zorganizovali, ozbrojili a zabránili bolševikům zničení nákladního mostu.

Následujícího dne vyjíždí "Orlík 1." s technickou rotou, 9. a 10. rotou našeho pluku z Ufy dále na východ a bez překážek dostihuje dne 6. července o 6. hodině večerní stanice Miñar, kam právě s druhé strany bojem dostala se skupina čeljabinská. Nepřítel sevřený s obou stran utekl s trati, zanechav nám všechny vagony s množstvím zbraní, střeliva, celé sklady potravin a tabáku. Na stanici Čuvaši byl zabrán letecký oddíl se třemi neporušenými aeroplány.

Daleko více námahy než prokleštění cesty na Ufu vyžádaly si boje na trati taškentské. Z Kinělu ustoupil sem silnější a lépe organisovaný oddíl rudých než byl Blochinův a za základnu vyvolil si újezdní město Buzuluk. Tam se opevnilo a připravovalo k boji více než 3000 rudých hlavně Němců a Maďarů pod vedením rakouského hejtmana Schvarze. Po ruce měli výbornou artilerii o 18. dělech a jejich obrněné vlaky s počátku ohrožovaly dokonce křížovatku Kiněl. Polní stráž 3. praporu 1. pluku zatlačily sice o několik desítek verst nepřítele ke stanici Trost'ance, ale k likvidování bylo potřeba poslati sem nové síly.

Dne 22. června byl vyslán proti buzulucké skupině nepřítele 2. prapor 1. pluku, pod vedením podpor. Voženílka. Na rychlo sestavený obrněný vlak, obsazený půlrotou 7. roty, neřadová rota (= pekaři, vozatajstvo a j.) a kulometný oddíl "Kolta" se 6 kulometry, bez větších obtíží zatlačili nepřítele dříve, než mohla mu odřezati ústup obchvatná kolona, vyslaná na automobilech ze stanice Bogatoje. Naše síly postoupily za rudými a večer 15. června nacházely se v 15 verstách od Buzuluku; některé naše vlaky dojely až na dostřel.

Nastala noc. Rudí vyzorovavše, že síly naše jsou celkem slabé, přepadli v noci zástavu (= polní stráž) 7. roty u železniční trati. S napětím posledních sil zástava se ubránila. 24. června hned na úsvitě ozvala se v Buzuluku silná kanonáda a přinutila naše vlaky ustoupiti k stanici Jelšance. Dopolodní útok 2. praporu, podporovaný obrněným vlakem a 1. baterií, byl zastaven. Ukázalo se, že naše síly proti dobře ozbrojenému a organisovanému nepříteli jsou slabé, ale přece jsme neustoupili a drželi zaujaté posice pod nepříjemným obstřelem dělostřelectva i kulometů rudých.

Dne 25. června dostavily se posily: záložní a čtvrtý pluk poslal po praporu, přijela i 3. baterie. Boj byl rázu posičního. Artilerie rudých působila nám citelné ztráty. Na naší straně padli u baterie 2 důstojníci a baterie umlčena, také náš obrněný vlak dobře mířenou ranou znehodnocen. Situace pro nás stávala se kritickou.

V noci na 26. června přemístila se 3. baterie a pěší části připravily se k útoku. Od 3. hod. ranní rozžul se krvavý boj, při němž nepřítel, maje 3 řady zákopů před městem, často přecházel k protiútku. Konečně jeho odpor přece zlomen a k 10. hodině dopolední naši obsadili město. - Utrpěli jsme těžké ztráty; z prvního pluku padlo 18 vojáků a 2 důstojníci, raněno 90 mužů a 4 důstojníci. Ztráty nepřítele byly daleko těžší; zejména příkopy podél železné dráhy až do nádraží posety byly jeho mrtvolami.

Z bohaté kořisti dobře posloužily nám zásoby oděvu, obuvi, čaje, konserv a j. Různá kořist našla se ve vlcích nepřátelských, sebráno na tisíce kusů pušek, několik děl, 2 obrněné automobily, obrněný vlak a spousty patron.

V boji u Buzuluku pomáhaly nám také kozácké části. Jejich zasažení nebylo dost účinné; měly zabránit ústupu nepřítele a přišly na určené místo pozdě. Rudým podařilo se uprchnouti po železnici a pak ještě nějakou dobu drželi se v Orenburku. Těch bojů však 1. pluk už se nesúčastnil a hned po dobytí Buzuluku 27. června odjíždí 2. prapor zpět na Kiněl a dále za první výpravou do Ufy, kam dorazil večer 6. července 1918.

Šestý červenec je památný den v naší historii. K památce kostnické z r. 1415 pojí se významné události z r. 1918, kdy spojila se po mnohých bojích skupina penzenská s čeljabinskou na stanici Miñar. To bylo jáso tu na ufimském nádraží! Hoši 1. pluku mimo to shledali se s kamarády od štábu a vypravování šlo do nekonečna. Velitel pluku, kap. Štěpanov, jenž za našich bojů po celý měsíc skrýval se u příbuzných v Ufě a okolí, také se dostavil a byl přátelsky přivítán.

Až do 6. července, t. j. do spojení volžské a čeljabinské skupiny, byl náš boj se sovětskou vládou vlastně jen probíjením si cesty. Operace boční, zajištění měst, vše bylo pouze prostředkem k zajištění našeho pohybu. Nyní po spojení obou skupin mohla býti první část cíle dosažena a povolžské části mohly přejíti do Sibiře. Místo toho však naopak: skupina přišedší od Volhy se obrací zpět k Volze na Simbirsk a Kazaň.

Jaké byly důvody k tomuto kroku? Předně přese všechno odmítání sovětské vlády viděli jsme na vlastní oči spojení její s Německem. Veliké vlaky se zdravými zajatci míjely nás na naší cestě k západu a vezly Němcům nové bojovníky proti Francii. V rudých gardách sráželi jsme se s Němci i Maďari; přítomnost vojáků snad by se dala vysvětliti sympatií s ruským proletariátem, ale nemohli jsme si jí vysvětliti přítomnost na př. německého důstojnictva. Po druhé: Všude, kam jsme přišli, byli jsme vítáni vším občanstvem, nejen některou třídou. Na př. bez spolupráce železničních dělníků, kteří se k nám připojovali v massách, byli bychom ztroskotali již na syzraňském mostě. Přijetím nás i pomocí, kterou nám poskytli dobrovolci, kterými se nám postavili po bok, těžce se kompromitovali a my bezděky cítili povinnost nyní je chrániti. Za třetí: Nikdy jsme neztratili víry v obnovení protiněmecké fronty v Rusku. Věřili jsme v ni na Ukrajině, doufali jsme ji obnoviti ve spolku s bolševiky za Dněprem a nyní ve spolku s veškerým demokratickým Ruskem za Volhou, k níž Němci na jihu již došli. Konečně však z neposledních důvodů byla naše

láska k ruskému národu. Viděli jsme, kdo mu vládl. Každý z nás znal nějakého bolševického komisaře, řečníka, velitele - kolik z nich bylo Rusů? Kolik z nich budilo důvěru? A činily rudé gardy jiný dojem než násilníků? Neviděli jsme úžasný zmatek všude, bídu, nepořádek, zaviněný nedostatkem správy a poctivosti? Bylo nám líto celého národa a tolik zkušeností jsme měli, že diktatura sovětů jeho osud jen zhoršila. Proto každému z nás zdálo se povinností pomoci ruskému národu vybědnouti z nového útisku, proto s jásotem a slzami slibovali delegáti vojenského sjezdu v Omsku stařence Breško-Breškovské pomoc Rusku, proto jsme s klidným svědomím obrátili se od Uralu k Volze.

Výprava na Simbirsk vyjela 5. července ze stanice Čišmy (40 verst záp. Ufy). Skládala se z obrněného vlaku Hladůvkova (Orlík čís. 2), k němuž mimo kulometný oddíl náležel také pěší výzvědný oddíl pod vedením prap. Musílka. Jádrem výpravy byl 1. prapor 1. pluku v síle kol 500 mužů a přidělené kulometry "Maksim": jako jízda zúčastnila se srbsko-česká eskadrona a konečně 4 děla II. baterie. Výpravě velel poručík Hrůza.

Z počátku štěstí nám nepřálo. Výprava sice bez boje obsadila město Bugulmu 7. července, ale hned na to musila je vydati nepříteli; náš obrněný vlak, vyzbrojený pouze rychlopalným dělem systému "Macklin", nemohl čeliti náběhu pancéřového vlaku nepřítele západně od Bugulmy, a ustoupil, zanechav v nemilé situaci přední naše hlídky, které se vrátily pozdě na nádraží Bugulmské, a celá výprava pak ustoupila za řeku Ik ke stanici Jutaze.

10. července připojil se k výpravě štábní vlak 1. pluku a vystřídány některé části 4. pluku, nesoucí službu na "Orlíku", částmi 1. pluku. V čelo výpravy dán "Orlík č. 1.", opatřený polním dělem.

Nepřítel naším nezdarem u Bugulmy byl povzbuzen a 12. července podnikl útok na stanici Jutazu; přijela sem celá karavana vlaků, mající v předu dva obrněnce. Útok byl odražen a v našich rukou zůstal první z obrněných vlaků, 4 kulometry a dva koně.

K výpravě brzo na to dostavil se kapitán Stěpanov. Přijel 15. července od štábu armádního sboru, kde byl opět po dvouměsíční nepřítomnosti v našich částech utvrzen jako velitel 1. pluku a přejal vrchní velení. Poručík Švec jmenován byl jeho zástupcem, velitelem 3. prap. podpor. Kutlvašr.

Od Jutazy byli krásnoarmejski (= rudá vojska) rychle pronásledováni a tím bylo jim znemožněno spáliti a zničiti dřevěné mosty přes řeku Karmalu a Čeremšanu. Dne 17. července 1918 na večer dojel přední voj před městečko Melekes a následujícího dne vystoupily 1. a 2. rota, aby obchvatným nástupem se zmocnily města, při čemž "Orlík č. 1." s posádkou postupoval při trati. Krásnoarmejski nekladli značného odporu a po silnějším nátisku útočících buď ujeli po tratích neb rozprchli se po lesích. Ubito bylo 8, zajato přes sto rudých a vzaty v boji 2 kulometry. U nás ztrát nebylo.

Přední voj projíždí lesem dále směrem na Simbirsk a dne 19. července 1918 přijíždí ke kraji lesa, asi 3 versty před stanicí Brandino, kde krásnoarmejski zničili trať, a proti "Orlíku č. 1." a "Orlíku č. 2." vypustili lokomotivu, která

před lesem vyjela z kolejí a zatarasila cestu vpřed. Silnou střelbou ze čtyř děl, umístěných na brandinském nádraží ztěžovali rudí práci našim operujícím částem. Nepřátelský granát padl do posledního vagonu obrněného vlaku "Orlík č. 2." s dělostřeleckými náboji, výbuchem shořel vagon a byla zničena trať tak, že oba naše obrněné vlaky měly zamezenou cestu zpět.

Ze stanice Brandino vyslal nepřátelský náčelník účastku (úseku) Polupanov oddíl rudých, asi 60 mužů s 2 děly, aby napadli naše vlaky v lese od jihu. Před vesnicí a nádražím Brandino v řetězu rozloženo bylo 200 mužů sovětského vojska a na nádraží kromě obrněného a sanitárního byly ještě dva vlaky s mužstvem.

Nehledě na záměry nepřítele, vyslal podporučík Choljavin, velitel našeho účastku, rodem Rus, všechno přítomné vojsko proti nepříteli: po četě z 1. a 2. roty pod vedením praporčíka Josefa Novotného po severní straně trati proti vesnici Brandino, zbytky rot podél trati k nádraží, a úderníky 1. pluku, kteří byli posádkou na "Orlíku č. 1." v obchvat jižně od trati. Velitel jejich, prap. Musílek, zašel v týl nepříteli a zničil dvakrát železniční trať; 3 vlaky krásnoarmejců sice v čas ujely, obrněnému vlaku však byla zamezena zpáteční cesta. V té době úderníci vrhli se z lesa a křovin na nádraží a pod silným ohněm kulometovým k 2. hod. ručními granáty vybili celou posádku obrněného vlaku. Nepřátelské oddíly, uslyševše ve svém týlu střelbu a vzryvy granátů, utekly; kronika pěšího výzvědného oddílu pěkně líčí odvážný čin našich hochů u Brandina.

Podle úředních relací, které sestavil účastník bojů, kapitán - tehdy ještě praporčík - Endt, a které berou se za základ pro všechny zde uvedené události, bylo vzato v boji u Brandina: obrněný vlak "Volja ili smert'", úplně krytý pancéřovými deskami se 2 polními děly a 6 kulometry, osobní a dva nákladní automobily, koně a pušky. Nepřítel měl 50 zabitých, na naší straně byli pouze 2 ranění.

Další postup na Simbirsk dál se pomaleji. Nepřítel sice nekladl odporu zbraní, ale ničil trať. Mimo to rozprchlé hloučky nepřítele po bitvě u Brandina bylo třeba učiniti neškodnými. K tomu účelu použito sil 3. praporu našeho pluku, které právě v tuto dobu dostavily se na pomoc přednímu voji.

Jižně od Čerdaklů podařilo se nepříteli zorganizovat rozběhlé části a v síle přes 300 mužů s 4 děly dne 22. července podnikl útok na stanici. Pod vedením velitele 3. praporu podpor. Kutlvašra vychází 11. a 12. rota se 2 děly a čtyřmi kulometry proti nepříteli, jenž ve zmatku prchl, zanechav na místě děla a 5 kulometů.

Z Brandina den před tím, 21. července, vyšla menší výprava, složená ze dvou rot 1. praporu, a obsadila přístav Majny, ležící na levém břehu Volhy, severně od Simbirsku. Tím odříznut byl ústup prchajícím lodím ze Simbirsku.

Simbirsk padl dne 22. července; do města, se strany jihozápadní, současně vstoupily samarské části národní armády, pod vedením podpluk. Kapella, ruského důstojníka, a po simbirském mostě vnikly do města roty našeho pluku.

Z obrovské kořisti pro nás nejcennější byl pevný pancéřový vlak, tehdy zvaný "Lenin", jenž konal nám výborné služby po celou dobu našich bojů.

Tento obrněnec dostal také jméno "Orlík" a jest několikrát vyobrazen v amerických i jiných časopisech, ponejvíce z doby bojů na sibiřské magistrále (= sibiřské trati z Uralu k Tichému oceánu.)

Dobytím Simbirsk rozšířila se velmi území operační. Již ochrana nově obsazeného města vyžadovala mnoho sil - kromě toho bylo třeba zabezpečiti dráhu volgobugulmínskou, na níž sovětské oddíly ze severu od řeky Kamy konaly nájezdy; 4. srpna přepadl nepřítel námi slabě obsazenou stanicí Nurlat v našem týlu a celou ji zničil.

Z pluku byli všichni vojíní stále ve zbrani, nevyjímaje ani kancelářské síly, hudebníky, pekaře a jiné "nestrojové" vojíny. Tou dobou se dostavily posily z jiných částí: první prapor 2. pluku s poručíkem Hasalem (500 mužů) a prapor 9. pluku (asi 300 mužů). Dobře organizovaný byl oddíl národní armády, čítající na 600 mužů, pod vedením výše zmíněného podplukovníka Kapella.

Velitelem dobytého úseku řeky Volhy stal se kapitán Štěpanov, jenž v dohodě s podpl. Lebeděvým, plnomocníkem "komitétu členů Zákonodárného Shromáždění", rozhodl se rozšířiti válečné úspěchy dále na sever ke Kazani, kam ustoupil poražený nepřítel. Záměr tento nenalezl však schválení velitele povolžské fronty Čečka, ani vojenských odborníků a byl podniknut na odpovědnost Štěpanovu.

Jádrem výpravy na Kazaň byl zase 1. pluk (bez 2. praporu) pod vedením poručíka Ševce, a Kapellův oddíl, všech dohromady na 1400 mužů, nepočítaje v to artilerii a jízdu. V Simbirsku zůstali starší lidé z našeho pluku s částmi 2. a 9. pluku, jakož i nové části tvořící se armády ruské.

Kazaň byla silně obsazena; dva lotyšské pluky - vrchní velitel Kazaně Vacetis byl též rodem Lotyš - muslimanský pluk, internacionální pluk "Karla Markse", kde sloužilo mimo Němce a Maďary asi 100 českých komunistů; Bareš, Hrdlička (Uzlík) a David byli jejich vůdcové. V Kazani tehdy nacházel se též prapor Srbů, zbytek to jejich divise z Dobrudže. Jejich vůdce byl major Blagotič a všichni chovali k nám sympathie. Tito Srbové později, když jsme dobyli Kazaně, sehráli důležitou úlohu.

Výprava vyjela ze Simbirsk 1. srpna 1918. Dr. Langer ve své povídce "Za cizí město" líčí takto začátek tažení: . . . "Z dobytých parníků byla sestavena říční flotila, která měla se Kazaně zmocniti. Na několik silných - vlečných - nízkých parníků s malým ponorem byla postavena polní děla, obklopena pytlí s pískem a balíky lisovaného sena i surové bavlny; rozvěž tak chráněna byla strojovna a velitelský můstek. Tyto lodi jako "dělové lodice" měly jeti v čele výpravy. Za nimi pojedou parníky vezoucí posádku: "Vasilij Lapšin", "Karamzin", "Oleg", "Samara", "Syn" a jiné. Deváté a desáté rotě (Kutlvašrův oddíl) bylo uloženo, aby postupovala na pravém břehu řeky Volhy a kryla levé křídlo výpravy, ostatní roty prvního a třetího praporu s Přikrylovou baterií a ruským oddílem plukovníka Kapella vstoupily na lodi."

Skupina podpor. Kutlvašra vypravila se již 31. července a čítala 250 mužů, 2 polní děla, 1 rychlopalné dělo a 4 kulometry; porazila nepřítele dobře vyzbrojeného obrněnými automobily a artilerií u města Bujinska, které 2. srpna bez překážek obsadila. Potom obsadila i město Tětuši. Tam setkala se 9. rota s oddílem 260 Srbů pod majorem Blagotičem. Tento zbytek na cestě z Ruska podřídil se bolševikům, dal se odzbrojit, využili však příležitosti, prchli z Kazaně a přidali se k nám.

Při ústí řeky Kamy, která svou mohutností rovná se Volze, bylo třeba zabezpečiti pravý bok výpravy. Za tím účelem stráž na Kamě nastupuje 12. rota a zdařilými operacemi vytěsni nepřítele z města Lajševa.

5. srpna dospěla výprava na pouhých 12 verst od Kazaně. Jízdní výzvědný oddíl Šafránkův s částí 1. a 2. roty vystoupil na Nižním Usloně; několik našich jezdců rychlým nájezdem překvapilo nepřátelskou zástavu, která ve zmatku prchla, zanechavši na místě 2 děla, koně, kuchyni a kulomet. Jiný náš oddíl přivedl současně 16 rudých kavaleristů do zajetí.

Týž den propluly ještě naše tři obrněné lodi městem, bez odporu dostaly se až k ústí Svjagy, 18 verst západně od Kazaně, a po nepříteli ani památky. Teprve když s večerem vracely se na Nižní Uslon, zasypala je hustá střelba kulometů z Kazaňského přístavu.

Útok na Kazaň podniknut 6. srpna. Pravý břeh Volhy nepřítel po krátkém boji vydal; proto vysazený zde oddíl vyplniv úlohu převáží se na levý břeh a účastní se boje o město. Hlavní naše síly, pod vedením poručíka Ševce, postupují po levém břehu, národní armáda Kapellova zachází ještě dále na východ, na cestu Borisova-Gorki, aby sevřela město z jihovýchodu. K polednímu dostavila se 9. rota a srbský oddíl, které se zdržely v Tětuších, a postavily se do centra.

Získanou posilou oživil ihned útok. Naši se Srby v pravém slova smyslu závodili. Brzy zmocnili se Kazaňské pevnosti a větší části města. Druhého dne, když Kapellův oddíl spojil se s našimi rotami, bylo celé město očištěno od nepřítele (dne 7. srpna 1918).

V boji o Kazaň zajato na 800 nepřátel, mezi nimi celý lotyšský pluk se štábem i hudbou. Počet dobytých děl i kulometů počítá se na sta, přes 100 nákladních lodí s nákladem, 30 parníků, 11 vlaků s náboji a potravinami, přes 100 koní, ohromné zásoby, ba i státní poklad 560 milionů ve zlatě, který byl odevzdán ruské vládě a převezen přes Samaru do Omska.

Jestliže dobytím Simbirská tak silně pocítil se nedostatek našich sil, tím více tomu tak bylo po dobytí Kazaně. Povolžská fronta nabyla největšího rozsahu. V našich řadách bylo sice dosti energie k dobytí dalších ještě měst, ale nebylo sil k udržování dobytého území. Bylo třeba lidí pro nové obrněné vlaky, pro naše loďstvo. Po každé bitvě odcházeli ranění, někdy méně, někdy více, byli i padlí a doplnění prořídilým řadám nepřicházelo. Při vzetí Kazaně padli pouze 2 vojíni, 7 raněno, ale i takové ztráty, třeba malé vzhledem k velikému úspěchu, byly bolestné a citelné. K tomu ještě bylo třeba odeslati oddíl Kapellův zpět do Simbirská, který byl ohrožen ze západu.

Pronásledování nepřítele nemohlo býti tedy dosti účinné. Rudí zastavili se asi 20 verst západně Kazaně, 8. srpna obsadili stanici Krásnou Gorku, aby nás odtud znepokojovali. Bylo jisto, že vrchní velení sovětských vojsk vynaloží vše, aby Kazaně bylo dobyto zpět.

Dosavadní útočný způsob bojů u Kazaně přešel v boj rázu posičnického. Na jihozápad od města byl úsek pravého břehu Volhy, na západ a severozápad úsek levého břehu, na sever a východ od města byl úsek arský. Pravý břeh od 12. srpna přidělen poručíku Ševcovi, levý břeh majoru Blagotiči; na arském úseku zprvu nepřítel se neukazoval; byl proto slabě obsazen.

Zpráva o pádu Kazaně vyvolala v Moskvě horečné zbrojení. Ba Trocký stáhl i vojska s německé hranice, raději tedy otevřel hranici Němcům, jen aby postavil hráz proti Čechoslovákům. Když sebrali dostatek sil, začali útočit.

První útok provedl dne 10. srpna 1. lotyšský pluk na Nižním Uslonu (400 bodáků, 6 kulometů, 2 polní děla, 50 jezdců), jiné dva pluky zůstaly v Morkvaši-Spaskoje. Naše 10. rota a kazaňský důstojnický prapor zastavily útok, a když zasáhl do boje podpor. Kutlvaš s 9. a 11. rotou, rozražen byl bolševický front, naši obsadili Spasské Morkvaše a dobyto bylo Nižního Uslonu zpět.

12. srpna v noci začal nepřítel znovu boj u Spasských Morkvaš. Charakter boje zachytil Dr. Langer . . . "boj v noci. A ještě takový boj, jako v roklích a lesích povolžského pobřeží, kde oddíly musí se již předem rozptýlit na drobné čety, aby neminuly nepřítele a nepustily si ho v bok nebo do týlu! Kde jdou za ním jedině po čichu a tušení. Kde nemáš reflektorů, raket, telefonů a všech těch vymožeností dnešní války. Kde každá četa bojuje na svou pěst, postupuje, ustoupí o něco, aby zase vyběhla značně ku předu! Front se stále vlní, nevíš, kdo je na pravo, na levo, v předu, v týlu. Orientuješ se jedině dle zvuků ručnicových ran a kulometů. A nad to se nepřítel od našich liší jen tím, že nemá malé červenobílé stužky na čepici."

Ale 13. srpna u Spasských Morkvaš byly útočící dva lotyšské pluky odraženy. Mezi padlými byl i velitel 4. lotyšského pluku. Na naší straně zabito 5 vojáků, 26 vojáků a 2 důstojníci raněni. Jsou to povážlivé ztráty. Ale i zdraví vojáci umdlévají; ze služby jdou do boje a z boje do služby, není odpočinku, není výměny.

Na nepřátelské straně stojí Savinova část o 3000 mužích, 10 děl, 300 jezdců. Aeroplány rudých pravidelně létají nad Kazaní, z baltického moře připluly dělové lodice. V týlu nepřítele hromadí se čerstvé rezervy.

Poručík Švec zkracuje dobrovolným ústupem frontální linii o třetinu. Středem fronty místo Spasských Morkvaš stává se vesnice Vorobjevka.

Po nezdařených útocích nepřítele na pravém břehu následuje řada krvavých bojů na levém břehu Volhy; naši přecházejí v ofensivu. 1. a 3. rota, srbský oddíl a část národní armády, pod velením Blagotiče vybíjí rudé 13. srpna z vesnice Suché Říčky a ženou dále na západ k Osinovu. Snahou naší skupiny jest, dosáhnouti Romanovského mostu. Nepřítel byl vybit z vesnice Iljinskoje a teprve u Zeleného Dolu (16. srpna) dochází ke krvavé bitvě, v níž padl vůdce

Srbů Blagotič a velitel 1. roty Šešin, jeden z nejlepších důstojníků v 1. pluku. 1. rota má mimo to 4 mrtvé, 16 raněných; tyto těžké ztráty nutí k ústupu.

Srbové po pádu Blagotiče, pokleslí na mysli, odešli nadobro z fronty, naši ustoupili do Osinova, kde první rota byla vyměněna čtvrtou.

Ještě jednou, když dostavily se na pomoc oddíl 2. pluku "Jiřího z Poděbrad", vedený podpor. Káňou, zároveň s 12. rotou 1. pluku a 2 čety artilerie, pokusili se naši o dobytí Romanovského mostu, ale bez úspěchu. Další posil 2. pluku (3. roty 1. praporu) pod velením poručíka Hasala, použito k dobytí Osinova, jež před tím - 23. srpna - bylo ponecháno nepříteli. V odvetu za to, nepřítel, jehož síly zatím na tomto úseku vzrostly na 2500 bodáků, pomocí baterie o 6. dělech zapaluje vesnici Osinovo.

Posila 2. pluku, třebaže neodpovídala novým silám nepřítele, které se stále ke Kazani stahovaly, přece jen posílila ducha v našich řadách.

Na naší straně pro nedostatek vojska zkracují se fronty a nepřítel tím snadněji prodlužuje svá křídla. 22. srpna obsazením Matušína (volžského přístavu, ležícího na jih od Kazaně) nepřítel našim částem zamezil spojení se Simbirskem. Obsazení Matušína nepřítelem mohlo býti Kazani výstrahou hrozícího nebezpečí; výzvědné hlídky hlásily celkovou sílu nepřítele na 17.000, ale obyvatelstvo k těmto skutečnostem chovalo se netečně. Nařízená mobilisace pokračovala velmi pomalu. Co tu bylo mladých, zdravých lidí, a ti všichni, až na malé výjimky, spoléhali na Čechy, neuvědomili si, že chrániti město je v první řadě jejich povinností! Mobilisace dala jen děti těch, kteří neměli protekce, dobrovolná mobilisace nedala vůbec ničeho.

S velikou přesilou začali rudí 22. srpna řadu útoků na pravém břehu Volhy. Šťastně odražen první i následující útok dne 23. srpna. A opět 24. srpna nepřítel útočí na střed naší fronty u Vorobjevky a 25. srpna o 6. hod. ranní zahajuje široký útok po celé frontě pravého břehu a zanechává na bojišti před Vorobjevkou 100 mrtvých a raněných a dva kulometry. Naše ztráty jsou 5 mrtvých a 13 raněných. Na sousedním úseku Nižního Uslonu nepřítel rovněž odražen a naši vytlačili rudé z přístavu Klučiště; touže dobou přijíždějící ze Simbirsku posila - 40 kulometčků pod vedením praporčíka Sameše, - udeřila na nepřítele v Matušíně a zahнала jej. Tím tedy opět bylo obnoveno spojení po Volze se Simbirskem.

Na sever a severovýchod od Kazaně (arské pole) nepřátelské síly čítaly na 2000 pěších, kulometry, dvě baterie a dobrou jízdu. Na naší straně jádro obrany tvořila půlrota 9. roty a 11. rota 1. pluku a 1. rota 2. pluku; národní armáda postavila sem 3. důstojnický prapor - asi 300 mužů - 4 lehká a dvě dalekonosná děla. Bitvy svedené na arském poli nejsou rozhodující. 22. srpna proveden náš útok na nepřátelskou linii Kind'ary, Aky a Čebaksy. České roty sice dosáhly úspěchu, za to části národní armády zůstaly pozadu a konečný výsledek boje bylo navrácení se našich do původní posice. Podobně nemohlo býti využito ani vítězství našich částí u Běljakinského lesa 31. srpna, a přesila nepřítele rozpíná směrem na jih své levé křídlo a pomalu uzavírá kruh kolem města.

K novým bojům v poslední třetině srpna došlo na západě a severozápadě od Kazaně (levý břeh). 26. srpna nepřítel podnikl útok na Osinovo a přinutil naše k ústupu; měli jsme 4 mrtvé, 16 raněných. Dva dny na to strhl se boj u Suché Řičky, do něhož neočekávaně zasáhla 12. rota a oddíl Káňův, vracející se z výpravy na Romanovský most, jenž byl už pokládán za ztracený. Nepřítel poražen a zanechal na poli dělo, 5 kulometů, kuchyni a 7 zabitých.

Poručík Švec odevzdal velení na pravém břehu podpor. Kutlvašrovi (26. srpna) a po krátkém odpočinku spěchá do Karavajeva, aby odtud řídil boje a operace nařízené kap. Štěpanovem na levém břehu Volhy. Zorganizoval zde jednotnou obranu a odrazil četné nálety nepřátelských hlídek.

Čím více přibývalo sil nepřítele tím více ubývalo bojeschopnosti na našich frontách. Přibývalo raněných i nemocných. Nevyvíčenost novobranců ruských, tajná agitace bolševiků a nedostatek záloh nedávaly naděje na dobré výsledky bojů. Chování obyvatelstva také se měnilo s válečným štěstím: 3. září v našem týlu vzbouřili se dělníci v prachárně Slobodce; vzbouření bylo ovšem potlačeno, ale byl to zas jeden důkaz blížícího se konce.

Poslední naděje obleženého města upíraly se k Simbirsku, odkud znovu táhl se silným oddílem 2000 pěších, 14 děl a 300 jezdců osvědčený vůdce Kapell. Po skvělém vítězství západně Simbirsku vylodil své vojsko v Šalanze a Taševce a hlubokým obchvatem hodlal zničit armádu rudých na pravém břehu Volhy. Ukázalo se však, že i tyto síly již nestačí. V rozhodné bitvě 28. srpna utrpěl Kapell porážku a ustoupil na jih k řece Volze. Tím zpečetěn i osud bojiště na pravém břehu. Došlo ještě 2. září u Vorobjevky k zoufalému boji, v němž naši po těžkých ztrátách opanovali pole, vzavše nepříteli i dva kulometry, s největším napětím odražený opakované silné útoky nepřítele dne 6. září, ale v noci na 27. září ustoupily naše části z pravého břehu do města.

Vydáním nepřítele bojiště na pravém břehu Volhy (Vrchní Uslon) uspišen byl i pád Kazaně, jak o tom píše poručík Švec dru. Langrovi; v dopise pak líčí poslední okamžiky nešťastného města. Píše: . . . "chci ti vysvětliti motivy opuštění Kazaně. Zajisté přiznáš, že Vrchní Uslon, jež heroicky drželi naši hoši s "Kultivatorem" (=Kutlvašrem) dal červeným Kazaň. Síly tam byly ohromné - to už viděti z toho, že výprava Kapella do týlu docela nic nezviklala gruppu stojící proti Kutlvašrovi. - A hned, pádem Vrchního i Nižního Uslonu, nastal silný nápor na levém břehu Volhy i na Arském směru, kam denně přijížděly vlaky s ohromnými rezervami. Naši i hoši 2. pluku byli v té době už tak vyčerpáni a neustálými neúspěchy "národních" zdemoralisováni, že při prvním výstřelu nepřítele hledali vzadu díru. Byl jsem s nimi na účastku (=úseku) západně Poročové Slobody, o níž Ti známo, že se sbuntovala - představ si ten požitek, míti v týlu takový "sympatický" element, proti němuž se musely vystavovat týlové karauly (=stráže), které více hochy dráždily než karauly v předu.

5. září byl jsem vyzván do štábu, kde mne prosili, abychom drželi ještě aspoň den účastek, by se mohla provésti aspoň částečná evakuace Kazaně a všech

raněných i nemocných. 6. září se měla Kazaň opustit. Souhlasil jsem se vším, poněvadž nebylo naděje na nějakou radikální pomoc. Hoši však už se nedali udržet, chtěli samovolně opustit posici. Nezbyvalo než s napjetím všech sil, působením na jejich morálku a čest českého vojáka udržet ještě den se slibem, že 7. v noci potichu Kazaň opustíme. Romanovský (náčelník štábu) však v 7 hodin ujel a místo něho dostavil se k Štěpanovu starosta kazaňský, který jej uprosil, abychom Kazaň neopouštěli, že prý všechny mobilisované síly a všechno, co v městě bude schopno držet zbraň v rukou, se vyšle na frontu a směnu (=vystřídání) nám Čechům, kteří několik dní si měli odpočinout, aby potom zase šli se bít za ospalou požitkářskou Kazaň. - Tedy místo odchodu dostali jsme směnu.

Kdybys to byl viděl, řekl bys hned, že Kazaň padne snad ještě tu noc. Šli lidé v civilu, neumějící držet v rukou vintovku (=pušku) vmlouvající se na to, že nejsou specialisté, prý nikdy neválčili, a oznamovali mnozí z nich jen civilní zaměstnání, kterým prý by mohli i nyní hned pomoci vojínům na frontě, jen aby sami tam nemuseli. Přišlo také 25 kontrozevdčků (=detektivů), kteří, jak mně řekli, měli "ujednáno" za Kazaň válčit pouze 5 dní. Kolik v té chamradi bylo bolševiků, to jsem nemohl vyjasnit . . .

V noci ze 7. na 8. září nás tedy směnily v rajoně západně Poročové Slobodky. 8. září se nestalo tam nic tak zvláštního, než že ty stovky ozbrojených lidí, směnivší naše prořídle řady, v panice začaly udírat před nastupujícími červenými ve vzdálenosti 2 verst. Díky artilerii se červení zastavili a odešli do původní posice. Za to 9. září na Ústí (=přístavě), kde šťastnou náhodou stála 1. rota (2. pluku) a Kultivator s částí naší 2. roty i 9. rotou, se vysadilo asi 30 námořníků, před nimiž kazaňská ochrana "vzala draka" a nebýt Kultivatora, byli by vnikli do města.

Odpoledne 9. září nastupovali červení zase na Poročovou Slobodku a všechny ty massy, které tam byly, začaly v panice prchat; s bídou několika důstojníkům se podařilo zastavit z nich hrstku na Kazaňce. Však také ten den přišla očekávaná pomoc s jihu od Samary - bataillon stavropolského pluku - 400 lidí. Po cestě do Kazaně se jich 150 rozuteklo a přišlo jich 250 s děsnou "ranou". Asi 80% neumělo zacházet s vintovkou! Ti to měli vytrhnout!

V štábu rozumní lidé viděli, že je zle, zvláště když na arském směru prorvali "krásní" (červení) front, jež zase musela "vozstanovit" (obnovit) 9. a 11. rota, jdoucí na oddech. Vidělo se, že jedině Češi aspoň na čas mohou zachránit situaci.

Přišla francouzská misse, probudivší se ze sna, přišla deputace gorodská (=městská), všechno to lítalo jako splašené, nabízelo hory doly - vše pro Čechy; spirt, jídlo, atd. Myslili, že to tím spraví, že se Čecháčci najedí, napijí a zase půjdou pro ně umírat.

K večeru 9. září nepřátelská flotila děsně prala do města a přiváděla všechno do paniky. Sešla se porada, při níž jsem po prvé měl hlavní slovo, jež vyznělo v ten smysl, že Kazaň musíme opustit, čím dřív - tím líp. Uvedl jsem všechny

argumenty, které jim, proneseny ve formě výčitek, padaly jako žhavé uhlí do nečistého svědomí. Vyčetl jsem jim celoměsíční ospalost a vše, co za tu dobu prospali, řekl jsem, že sami zdemoralisovali vojsko i národ. V době, kdy mělo se jednat o úpornou obranu Kazaně, uspořádají si ti "páni" koňské dostihy, žijí šantány, vyhazují se zbytečně peníze, a naši hoši spí na poli v dešti, v neustálém nervovém napětí a prolévají za ně svou krev.

Resumé: Kazaň dnes padla a ty tisíce ozbrojenců, poslaných na front, hladových a panicky naladěných, situaci nezachrání, naopak. Proto jsem radil tolik: Opustíme-li Kazaň včas, bude to tragedie, zůstaneme-li však déle, čekající na takové posily, jako nám posílají ze Samary, dočkáme se katastrofy. Budeme střílet jeden druhého, přítele i nepřítele. Vždyť všichni nově zformovaní neměli jediného znaku, kterým by se mohli lišit od nepřítele. Bylo by to shluknutí nespořádané bandy, jež by se pomlátily mezi sebou, a to si nemůžeme vzít na svědomí.

Bylo mnoho těch, kteří chtěli bránit Kazaň do posledního, ovšem, byli to chytráci. Chtěli to udělat pomocí našich - Čechů. Byl to Savinkov, Dr. Grigorjev a mnozí jiní. Já však kategoricky oznámil své veto: Až potud a ne dále! Jsem odpověden za své lidi a za takové město, jako je Kazaň, nedopustím, abych zničil poslední zbytky svých umořených, zdecimovaných lidí. - Prý sta nemocných i raněných budou nám vyčítati, že jsme dopustili, aby zůstali na milost a nemilost krvežíznivému nepříteli, poněvadž prý se nevyvezou za noc, řekl Grigorjev. Vytkl jsem mu, že se o ně mohl postarati už 7. září, kdy bylo rozhodnuto, že se Kazaň vzdá. Tak se tedy panstvo ještě po poradě důstojníků gen. štábu s gen. Romanovem (který se vrátil 8. září ráno do Kazaně) rozhodlo, že Kazaň opustí. Obešlo se to bez incidentu a mohu říci v dosti dobrém pořádku . . ."

Ke konci dopisu je stať o stavu 1. pluku . . . "Rád bych viděl zase pluk v pořádku. Myslím, že Sibiř spáchala na našich lidech hřích. Když jsem od Mašina slyšel, co tam je vojska, hlavně kavalerie, kozáků, kteří neměli co dělat, a když si vzpomenu na některé z momentů našeho válčení pod Kazaní a pod Svjažskem, který jsme mohli dvakrát po bojích u Morkvaši vzít, jen kdyby byla kavalerie, pak dostávám zlost. Zrovna tak je to s doplněním . . . tam nahoře nechvátají a my zde na západě si to vypijeme. Pluk potřebuje oddech, nový výcvik kulometčích atd., je toho mnoho. Je na čase, aby už konečně ty svěží síly, o kterých se mnoho mluví, podejely a nás vystřídaly. Konečně je nutno, aby se tu objevili už spojenci, jinak opravdu jim s tím praštíme, poněvadž jsou to opravdu páni příliš pohodlní. Jinak nálada se už trochu spravila, hoši se vyspali, najedli, a že prý půjdou zas, ale na "Karamzín" nebo na "Lapšin" (jména lodí).

Salamykovo, 12. září 1918.

Švec.

V noci z 9. na 10. září byl ústup z Kazaně. Roty druhého pluku odjely směrem na Simbirsk, aby tam bojovaly spolu s Kapellem. Na simbirské frontě zatím s napětím posledních sil odraží nepřítele oddíl úderníků dne 9. září u Lahovců, a za ztráty 7 mrtvých a 10 raněných vysvobodí obklíčenou instruktorskou školu národní armády. Později, 12. září, sveden byl pod Simbirskem boj, do něhož zasáhl Kapellův oddíl. Svodná rota 1. pluku pod vedením prap. Fialy hájí průchod přes Simbirský most, ale musí ustoupiti a ztrácí v boji 15 raněných a 5 mrtvých, v tom čísle počítaje prap. Fialu.

Pádem Simbirska 12. září padla i možnost částečným ustupujícím z Kazaně, upevniti se na řece Kamě. Roty 1. pluku odcházejí proto pěšky do stanice Nurlatu, vyjímaje 12. rotu, která jako ochrana lodí jede do Ufy po řekách Kamě a Bělé. Statečně držel se proti nepříteli, útočícímu se strany Simbirska svodný prapor 1. pluku a prapor 9. pluku pod vedením kap. Kutlvašra, který porazil internacionální pluk dne 17. září u Čerdakel a později podnikl nový útok na nepřátelské posice jižně od Časovny 22. září. Výsledek byl, že nepřítel očistil levý břeh Volhy a náš "Orlík čís. 1." 23. září dojel opět až k samému simbirskému mostu.

Do Nurlat došly rotы vracející se z Kazaně dne 22. září; 24. září přijel sem od Simbirska i Kutlvašr a následujícího dne, 25. září, odjíždí pluk do Samary. Na simbirské trati zůstal pouze "Orlík č. 1" s posádkou 1. pluku, - která s plukem spojila se až 20. listopadu -, a kap. Musílek ještě se šesti úderníky, aby se ujali vedení 6. simbirské divise, u níž zůstali až do 23. října. - -

Druhý prapor 1. pluku nezúčastnil se tažení na Simbirsk a Kazaň. Po příchodu do Ufy určen byl nejprve k službě posádkové v Ufě, později v Samaře a mezi tím držel službu na různých železničních stanicích. Speciální úlohu dostala 5. rota, které bylo hned 6. července nařizeno pronásledovati nepřítele po řece Bělé.

Se značnými obtížemi získána jedna starší loď "Matvěj", na níž 5. rota, majíc 6 kulometů a rychlopalné dělo "Macklin", vyplula dne 7. července pod vedením podp. Brunnera.

9. července doplula výprava k újezdnímu městu Birsku, jehož se po krátké přestřelce zmocnila. I zde ihned zorganizovány byly rotы národní armády, které pomáhaly našim při výzvědných výpravách. Nepřítel držel se úporně asi 60 verst západně od Birska v osadě Ďurt'ulách na řece Bělé.

První výprava proti němu podniknuta byla 16. července. Byla to spíše silná rozvědka, čítající všeho všudy asi 100 bodáků, 6 kulometů bez artilerie; způsobila nepříteli citelnou ztrátu 40 zabitými a ustoupila zpět do Birska, ztrativši 1 muže a 3 raněné.

Druhou výpravu na Ďurt'uly podnikla ve dnech 8. a 9. srpna. Na pomoc se dostavily vedle birské rotы dvě rotы ufimské, dělostřelecký oddíl o 2 dělech a jízda. Útok podniknut z rána a po celodenním úsilí, když už v rotách národní armády bylo pozorovat povážlivé viklání, vrhla se 5. rota náhlým útokem proti nepříteli a vedrala se do osady. Tím strhla i ostatní rotы a brzy opanovala městečko. Nepřítel ujel po lodích, zanechav na místě četnou kořist: 2 děla, na

100 pušek, 13 kulometů, 2 barže nákladu, stádo dobytka a koní. Síly nepřítele zde seskupené čítaly na 1500 mužů, s oddíly v sousedních vesnicích asi 2000. Tyto menší oddíly během obležení ztěžovaly naše operace, ale po dobytí Ďurtůl prchly za hlavními silami.

Nepřítel měl 200 mrtvých a zanechal nám 500 zajatců, většinou novobranců. 5. rota mezi 4 padlými želela zejména ztráty osvědčeného bojovníka Karla Starého.

Dobyté území odevzdává 5. rota národní armádě a 13. srpna odjíždí přes Ufu do Samary, aby zasáhla do bojů na nikolajevské frontě s ostatními rotami 1. praporu. -

Povolžská fronta značně rozšířila se v měsíci srpnu ve směru severním dobytím velkých měst na Volze: Simbirsk a Kazaně. Štáb hlavní umístěn byl v Samaře. Opěrným bodem v centru na západ od Samary bylo město Syzraň a odtud přes Chvalynsk k Saratovu směrem jižním táhlo se levé křídlo této rozlehlé fronty. Jevišťem bojů levého křídla povolžské fronty jest širý nikolajevský újezd - a odtud pochází název pro tento úsek: nikolajevská fronta.

Dobytí velké volžské linie, rovnající se délkou téměř bývalé ruské frontě proti Německu, událo se poměrně malými silami a obešlo se bez větších obětí; bolševici byli překvapeni, jejich hotové síly v několika bitvách rozbity a nové teprve se tvořily. - Boje v Povolží jsou charakteristické tím, že není zde souvislé fronty. Naše síly (bývalá penzenská skupina, k níž později přidány na pomoc část 2. a 11. pluku) nestačily bez mezer obsadit tuto linii. Zejména na jih od Samary, kde táhnou se nedozírné stepi, nebylo souvislosti. Naše prapory a roty působí proto jako úderné oddíly, které včasným zasažením na patřičném místě udržují nepřítele ve vzdálenosti. Mladá národní armáda ruská není dosti iniciativní, není ani dosti nadějná - a tíha fronty spočívá v první řadě na československých plucích. Naproti tomu síly sovětského Ruska, k jehož centru jsme byli tehdy tak blízko, rostou den ze dne. To jest všeobecná charakteristika pro boje již vylíčené i pro ony, které svedl druhý prapor na nikolajevské frontě.

V polovině srpna podařilo se 4. pluku "Prokopa Velikého" dobytí města Nikolajeva. Úspěch ten však nebyl stálý; již následujícího dne obchvatným útokem od Tavožanky přinutili rudí české části, aby město opustily, čímž obranná situace nikolajevské fronty stala se těžší.

Za těchto okolností přejímá frontu podporučík Voženílek, máje k dispozici 2 prapory 4. pluku "Prokopa Velikého", prapor 9. pluku "Karla Havlíčka Borovského", 5. baterii polní a půl 4. těžké baterie, a svůj "rodný", t. j. 2. prapor 1. pluku. Velitelem tohoto praporu naznačen prap. Beránek.

Druhý prapor našeho pluku vystupuje na frontu dne 23. srpna 1918; všeobecná direktiva jest zaujetí dosavadních posic až do příchodu dalších posil (tím byli míněni spojenci). Avšak již v prvních dnech po přibytí do pole obdržel prapor rozkaz provést útok na vesnici Husichu, jež byla oporou pravého křídla nepřítele, a dobyté posice úporně hájiti. Současně ostatní síly nikolajevské

fronty měly útočiti na střed nepřítele v Ivantějevce a na levé křídlo jeho v Rajevece.

Prapor náš čítal tehdy 650 bodáků, přidělena mu byla 5. baterie a 2 děla systému "Macklin". Dne 1. září na úsvitě došlo v údolí řeky Irgiru u Husichy ke krátkému, ale krvavému boji s pověstným 2. sovětským plukem, nazvaným "čapajevským" podle jeho vůdce Čapajeva. V boji zničen celý pluk i se 4 komisari; bohatá kořist 6 děl, 7 kulometů, 1 bombomet, 600 pušek, 3000 dělostřeleckých nábojů, veliké zásoby potravin i výzbroje, jakož i plukovní prapor, padlo nám do rukou. Břehy řeky Irgizu posety byly těly těch, kteří marně v divém chvatu hleděli se zachránit před mocným nátiskem. Ztráty na naší straně byly též bolestné; padli 1 důstojník a 21 mužů, raněni 2 důstojníci a 51 mužů.

Útoky vedené týž den na střed a levé křídlo nepřítele se však nezdařily; zejména levé křídlo nepřítele vykazovalo veliké přesily a 2. prapor, aniž mohl těžiti z vítězství, týž den večer stažen zpět k vesnici Nikolajevce a rychle vypraven byl přes Bogorodskoje zastavit nástup nepřítele, který zatím ohrozil povolžské město Chvalynsk.

Na naše síly, soustředěné v Livence, odvážili se rudí 6. září. Útok začal již odpoledne a prodloužil se po celou noc. Selo (vesnice) Livenka je velmi nepřehledné. Klikatá říčka Sterek a několik hlubokých strží překázejí přehledu; k tomu ještě prší a všude je bezedné bláto. Dnešní noční boj upomíná boje u Vorobějevky pod Kazaní a překvapuje hochy tím, že jej začíná nepřítel. Toho dosud v praxi nezažili! Živý oheň kulometů a děl k ránu umlkl; naši a prapor 9. pluku zahajují protiútok a zahánějí nepřítele k sousední Lipovce. V bitvě ztratili jsme raněnými 2 důstojníky, 26 vojínů a 3 mrtvé vojíny. Po boji sebráno 100 pušek, 2 kulometry, vozatajstvo a několik zajatců; ztráty nepřítele obnášely asi 300 mužů. Potom bez boje obsazena Lipovka a vesnice Ozerky, ležící v 15 verstách východně od Volhy.

Zdálo se, že tímto druhým vítězstvím situace se zlepší: nic nepřekáželo spojení s armádou plukovníka Machina, jenž hájil Chvalynsk. Leč 8. září nepřítel přechází neočekávaně v nový útok na vesnici Orlovku a překvapil tam stojící prapor 4. pluku. Roty našeho 2. praporu ihned vrátily se k Livence, aby přispěly na pomoc nastupujícím z Orlovky. Zadržely sice útok rudých, ale za těžkých ztrát. Tehdy zůstalo na bojišti 18 mrtvých od 2. praporu!

Po těchto událostech naše síly na nikolajevské frontě přecházejí k zřejmě defenzivě. Po bitvě u Livenky 2. prapor ustupuje do Bogorodského; nepřítel po úporných bojích odpočívá a doplňuje své ztráty. Na naší straně po zprávách o pádu Kazaně, Simbirsku, Volska, Chvalynska na výboj nemůže se ani pomyslet, naše síly ustupují blíže k Samaře a 14. září vcházejí do vesnice Nikolajevky, strategického středu fronty nikolajevské.

Teprve 22. září zahájil nepřítel znovu zase útok. Na Nikolajevku hrnou se tři silné pluky, jeden od Ivantějevky, druhý od Iškova, třetí od Čuvič. Schema boje, který se rozvinul, je typické pro obranný boj. Se všech stran útočí nepřátelské

pluky, jízda, dělostřelectvo a v podobě podkovy svírají českou posádku a k ní přidělené části národní armády, jen malý prostor jest neuzavřen ve směru na Marievku, ale i zde během boje objevují se nepřátelští jezdci, takže od ostatního týlu a od samarského štábu celá skupina nikolajevská je odříznuta. Postavení toto však netrvá dlouho. Mocným úderem proražen jest svírající kruh, nepřítel prchá a naši obsazují vesnici Iškovo; ovšem jen dočasně, neboť pod dojmem zpráv o ohrožení Syzraně opouští 2. prapor i Nikolajevku, zanechávaje tam prapor 9. pluku, aby chránil cestu k Samaře, sám pak postupuje k Lebjaži, aby odtud eventuelně zasáhl do hrozících nových bojů od řeky Volhy. K iniciativnímu vystoupení z této situace nově zaujaté však nedošlo.

Za to nepřítel 27. září velikými silami přepadl Nikolajevku, takže dlící tam prapor 9. pluku se dvěma děly Macklin stěží prosekal se k našim částem. Ztráta Nikolajevky přinutila nás z Lebjaže ustoupiti do vesnice Ivanovky (29. září) a nepřítel zatím obsazuje již Marievku, bývalou zásobovací základnu nikol. fronty.

1. října počali rudí v síle jednoho pluku s jízdou útočiti na vesnici Andrasovku, za níž ustoupil prapor 9. pluku. Do boje zasáhly nové naše posily 11. pluku v síle praporu; dobře drželi se kozáci a dobrovolnický oddíl nikolajevský. Společným úsilím nepřítel odražen a ve zmatku utekl, při čemž zanechal nám co kořist 7 kulometů a 60 pušek; zajato bylo 20 rudých. Ztráty 2. praporu byly 3 mrtví, 17 raněných. Po bitvě obsazena Andrasovka.

Tohoto vítězství zase nemohlo se využítí, poněvadž jeden z nepřátelských pluků, vyhnuv se boji, zašel našim do týlu, podnítil povstání v Ivaščenkově a usadil se v Pokrovském, ležícím na cestě k Ivaščenkovu. Vidíme, že opakuje se tu motiv z bojů pod Kazaní, kdy našim v týlu vzbouřili se dělníci v Porochové Slobodce. Na štěstí již byl v Samaře velitel pluku, tehdy již velitel divise, plukovník Švec, jenž pokládal za svůj úkol druhý prapor vyvésti z nikolajevské fronty. (Poznámka autora: Když jsem byl na služební cestě v Nurlatě a vyřizoval jsem plukovníku Švecovi pozdrav od 2. praporu, odpověděl: "Slyšel jsem o hrdinných bojích na nikolajevské frontě. Ať jsou hoši dobré mysli. Přijedu brzy do Samary a tak jako jsem vyvedl naše z Kazaně, vyvedu i druhý prapor z nikolajevské fronty.") Rychle vyslal ze Samary 1. a 2. rotu našeho pluku, které povstání potlačily.

Druhý prapor zatím v noci na 2. října a zároveň ostatní části 9. a 11. pluku, dělostřelectvo, jakož i národní ruské vojsko opouštějí posice u Andrasovky a Ivanovky, za husté ranní mlhy u Tatarinových Chutorů zastihují všechny koně, které sem přivedli vozkové nepřátelského pluku napojit. Tento náhodný úspěch nám pojistil i nepřátelskou artilerii. Asi 4 versty odtud postavili se rudí sice na odpor, ale po krátkém boji byli rozbiti a rozutekli se, zanechavše nám 3 děla, 19(?) kulometů, všechnen oboz a mnoho zajatých.

Nepřítel prchá ve zmatku k Bezenčuku, ale naši hledí raději navázati spojení se svými v Ivaščenkově a usazují se v Tomilově 3. října. K zajištění levého křídla nikolajevské fronty, která v poslední době prodělávala tak pronikavé fáze,

poslány byly ze Samary další posily: 2. října přichází kap. Janotka, aby 9. a 10. rotou obsadil Kamenný Brod. Když však 2. října silný oddíl nepřítele udeřil na vesnici, ustoupil na dominující výšiny jižně od Kamenného Brodu. Druhý prapor, zvěděv o tom, že nepřítel obsadil Kamenný Brod, provedl 4. října energický nástup, rozbil nepřítele u Vozdviženky (kořist 2 děla a oboz) a postupoval ke Kamennému Brodu. Rudí ustoupili za řeku Moču, a majíce dobrou artilerii, úporně se bránili v Kamenném Brodě, jehož po celodenním boji nemohli jsme se zmocniti. Teprve noc učinila konec boji: nepřítel si nevěřil a opustil Kamenný Brod, jak později bylo zjištěno, a naše části tělesně i duševně vyčerpané v noci odcházejí směrem k Samaře do Voskresenskoje.

Tímto posledním bojem probil si 2. prapor a k němu přidružené části volnou cestu k Samaře. Major Beránek, jenž osobně řídil všechny operace 2. praporu na frontě, byl u Kamenného Brodu nebezpečně raněn do prsou a odevzdal velení kapitánu Brunnerovi. Z původních 650 mužů 2. praporu přichází do Voskresenskoje pouhá třetina. Přes 200 mužů bylo za tuto kampaň raněných a 60 mrtvých; určité procento zesláblých odešlo už dříve na léčení do Samary.

Nehostiné vypráhlé stepi nikolajevské fronty těžce zkoušely do nemožnosti napjaté síly českých vojáků. S obdivem musíme pohleděti na vykonanou práci nejen těch částí, které vystupovaly v prvních řadách, ale i oněch, které vykonávaly služby zásobovací, zdravotní (lékař Měšť'aň), ordonanční a telefonní. Fronta ke konci svého trvání, nemá pevného týlu, a tu uvedené oddíly nemohou pracovati jako při normální frontě. Často nepředvídaný výsledek boje uvrhne je do těžkých poměrů, z nichž se vyprošťují s vynaložením posledních sil. Těchto okolností byli si vědomi všichni účastníci bojů a z jejich ustaraných tváří každý mohl vyčísti řadu probdělých nocí . . .

Význam nikolajevské fronty nebyl za to pochopen v samarském štábu. Nikolajevská fronta byla pokládána za druhořadou, která podzimními nečasy sama sebou bude prý likvidována, odtamtud že tedy nebezpečí nehrozí. Ale skutečnost ukázala, že to byl omyl; právě naopak, nikolajevská fronta uměle prodlužovala žití Samary, tak jako kdysi Uslony držely při životě Kazaň.

Naše části odcházejí z nikolajevské fronty 7. října - a následujícího dne, 8. října 1918, padá Samara.

Ústup ze Samary dál se celkem s klidem. Unavení vojáci zas po dlouhé době mohou se vyspati "doma", t. j. v železničních vagoncích, a zotaviti se z posledního utrpení. Schází však nálada. Boje pod Kazaní, Simbirskelem a na nikolajevské frontě přinesly mnoho trpkého zklamání. Pomoc spojenců nepřišla a na ruská vojska nebylo lze spolehnouti. Posílali nám na pomoc 18-19leté hochy, nevyčvičené, špatně oblečené - a hladové. Nikdo se o ně nestaral a jejich nedostatky zvyšovala blížící se zima. Byly případy, že naše kuchyně živily celé ruské části - a ruští důstojníci toho neviděli.

Nejvíce na nervy za posledních bojů působila nejistota, vyplývající z nedostatečného zabezpečení. Již obava, že mohou býti každou chvíli obklíčeni, nedá klidně spáti, a což teprve, když k takovému obklíčení dojde a ohrožená

část musí se probíjeti! Pak raněným nezbyvá, než položit si pod hlavu bombu, aby se nedostali do rukou nepřítele. A tak sil stále ubývá, časté boje vyžadují si právě nejlepší bojovníky, jak mezi vojíny, tak mezi veliteli.

Za takových poměrů dostal se pluk na stanici Aksakovo, odkudž mělo se znovu vystoupiti proti nepříteli. I. čsl. divisi přikázán jest úsek fronty na řece Iku mezi železnicí na Simbirsk a na Samaru; zejména mělo se přispěti na pomoc armádě Kapellově, ustupující po Simbirske trati. Velitelem 1. divise od 1. října 1918 byl naznačen plukovník Švec a velení 1. pluku svěřeno maj. Kutlvašovi.

Únava myslí vojínů byla patrna při vystupování z vlaků na tuto novou frontu. Projevy nevole vyšly na jevo už dříve, když vystupoval 4. pluk, ba nechuť zachvátila i některé části 1. pluku, jenž měl jíti do fronty o něco později. Velitel divise cítil všechnu tu duševní i tělesnou ochablost vojínů jemu svěřených, vždyť on sám zakoušel všechny útrapy válečné a s napětím poslední energie vyvedl 1. pluk z bojišť kazaňských a samarských; věděl, že jsou to stále jedni a titíž lidé, kteří nepřetržitě od března nesou břímě války, věděl, že se svou divisí může podniknouti operace pouze rázu podřadného. Při těchto nepříznivých podmínkách však nezapomínal na to, aby vojsko z bojů vyšlo se ctí, aby zachráněna byla čtyřletá práce, spojená s vybudováním naší armády na Rusi.

Přehlídka 4. pluku dne 22. října skončila se tím, že v jednotlivých částech bylo usneseno vystoupiti a na konec vystoupili všichni vojíni. 4. pluk uposlechl, ale nebyla to autorita velitele, nýbrž přemlouvání, ba prošení, a splnění příkazu muselo býti vykoupeno řadou ústupků, kompromisů, slibů.

Plukovník Švec z přehlídky odcházel zklamán a vyjádřil se podpluk. Voženíkovi: "To, co jsem dnes přežil, jsem nikdy neprožil!" Ve svém vagoně pak začal psáti výzvu, adresovanou důstojníkům a vojínům 1. divise: "V řadách našich objevila se nákaza, šířící se zlověstnou rychlostí mezi pluky, batailony, rotami i jednotlivci. Nákaza tato jeví se v podobě zvláštního charakteru a hledí vyrvati u nás to, co jsme čtyři léta tak úzkostlivě chránili - čest, čest vojáka, českoslov. vojáka, chloubu národa. Staly a stávají se případy, jež navždy zůstanou skvrnou na jméně těch, kteří byli jich příčinou. Světla památka našich národních hrdinů, jichž jména s takovou hrdostí a pýchou přijala se na prapory našich pluků na počátku jich vzniku, je zneuctěna celou řadou zbabělců, příkrývajících se různými plášti mnohdy planých výmluv . . . Vzpamatujte se, českoslov. vojáci, odvráťte od sebe nečisté myšlenky, jež našeptává v unavené Vaše hlavy zlý démon nedůvěry v sebe a ke své síle. Neomlouvejte své jednání tím, že už přiznáním naší svobody jsme u cíle našeho poslání, že svoboda nám přiznaná dává nám právo složit ruce v klín a klidně trávit její plody. Svobody zaslouží a bude svoboden ne ten, kdo jí dobyl, nýbrž kdo si jí dovede uhájiti. A Vy?!"

Pokračování ve výzvě psal po schůzi 1. praporu v Belebeji:

"Boříte to, co s ohromnými překážkami stavělo se celá čtyři léta, ničíte organisaci, jež byla nejsilnější oporou borcům za naše práva v našich českých

zemích a vypovídáte poslušnost všem zákonům pořádku a kázně, ničíte charakter československého vojáka . . ."

Výzvu tuto pl. Švec nedokončil. Zatím do Aksakova přijížděly části 1. pluku, v nichž vedli agitaci Vodička a jiní. Aby se přesvědčil o náladě vojáků, navštívil pluk. Švec dne 24. října 1. prapor, shromážděný na stanici Belebeji. A zde právě zlomena byla poslední jeho naděje, když i 1. pluk vypověděl poslušnost. Konce schůze této pluk. Švec nevyčkal a odešel říka: "Když věří více Vodičkovi než mně, nemám tu co dělat." Když se vrátil do Aksakova, pracoval ještě s náčelníkem štábu divise Ivanovem do 2. hodiny v noci. Pak odešel do svého kupé a pokračoval ve psaní výzvy, již dříve započaté. Ale ani tentokrát jí nedokončil. Viděl, že slova jeho zůstala by marná. Vojáci mu nevěřili ani tehdy, když jim vytkl, že svým jednáním kladou mu nůž na hrdlo.

A z rána 25. října se plukovník Švec ve svém vagoně zastřelil.

V krátké zápisce, napsané před smrtí, píše: "Nemohu přežít hanbu našeho vojska." Jeho osobní přátelé jsou toho názoru, že působil tu ještě jiný motiv: plukovník Švec se obětoval, aby otrásl svědomím svých vojáků a ukázal, jak pojímá hluboce své povinnosti.

Za mlhavého rána 25. října roznesla se zpráva o smrti plukovníka Ševce. Většina pluku ubytována byla v městě Belebeji; nenadálá zvěst tato působila jako mohutný otřes, zastyděl se a zamlkli rázem původci odporu, a když došel dne 28. října příkaz vystoupiti na frontu, poslechli všichni. Dne 27. října 4. pluk odchází z Belebeje na oddech a 1. pluk přejímá úlohu obsadit frontu. Velení divisi po plukovníkovi Ševcovi svěřeno bylo podplukovníku Voženilkovi.

Hlavní síly nepřítele byl zkoncentrovány při železniční trati na východ od Bugulmy a náš pluk postaven byl proti pravému jeho křídlu. Na úseku proti našemu pluku stojí 6. nomerný petrohradský pluk, 1. vladimírský národní pluk (nepřítel místo dosavadních názvů "rudý" nebo "internacionální" začíná užívatí názvu "národní") a 2. lotyšské baterie, celkem na 1400 pěších, 16 kulometů, 60 jezdců a 8 děl. Tento oddíl měl za úlohu obsadit město Belebej a podařilo se mu již opanovati potřebné přechody přes řeku Ik, které chráněny byly do našeho příchodu slabými hlídkami druhé eskadrony našeho 1. jízdního pluku "Jana Jiskry z Brandýsa".

První pluk vyšel na úsvitě 29. října a po celodenním pochodu vstoupil svým předvojem (1. a 2. rota, oddělení rychlopalných děl) do vesnice Starých Sull (Tatarské Suly). Ostatní části zůstaly v Nových Sullách (Mordvinských) a v Kupčiněvě, kde bylo i stanoviště štábu pluku. Dne 30. října o 6. hod. ranní nepřítel náhle přepadl náš předvoj v Starých Sullách a přinutil překvapené roty k ústupu z vesnice. Ale hned na výšině východně vesnice obě roty se seřadily a protiútokem zahaly nepřítele zpět směrem k Abdulovu. V boji zajato 12 rudých, ukořistěny 4 kulometry a pušky. Na bojišti zůstalo 15 nepřátel. Ztráty na naší straně: 1 důstojník, 2 vojáci zabití, 1 důstojník a 10 vojáků raněných.

Od té doby nepřítel se neodvažoval aktivně vystoupiti. Náš pluk prodělával některé taktické pohyby, související s pohyby prostřední grupy Kapellovy, a k

10. listopadu zaujal stejné postavení jako 30. října, jenže do starých Sull zkoncentrován celý pluk, aby následujícího dne provedl rozhodný útok na nepřítele, soustředěného v Abdulově na pravém břehu řeky Iku. K této operaci se dostavil na pomoc Kurgánský prapor, jenž zůstal s 3. naším praporem v záloze, a 2. baterie. Nepřítel chránil se daleko vpřed vysunutými strážemi, které před tím každým večerem a nocí silně střílely, ovšem do prázdna. Po krátkém boji z rána dne 11. listopadu tyto "zástavy" utekly, zanechavše nám kulometry, a brzo přemožen i odpor nepřítele u samotné vesnice Abdulova. Náš 1. prapor a 5. rota obsazují vesnici, pronásledují nepřítele a zatím zbytek 2. praporu zahnal část rudých, kteří chtěli zasáhnouti do boje s jihu, a obsadil vesnici Kulbajevo. Na naší straně 9 raněných, 1 mrtvý; nepřítel ztratil 45 zajatých, 23 mrtvých a utonulých, 4 kulometry, 1 dělo, polní kuchyně, zásoby potravin a pod.

Po bitvě u Abdulova vyslal nepřítel od středu své armády k obnovení poraženého pravého křídla silnější oddíly, před nimiž dne 13. října naše části ustoupily, zanechavše nepříteli levý břeh řeky Iku, a téhož dne večer opustily i Abdulovo. Měli jsme i ztráty, 3 raněné, z nichž jeden zemřel, a 2 pohřešované. 3. prapor súčastnil se zatím operací s 2. a 3. plukem severně od našeho úseku u vesnice Bišindy, kde podařilo se mu ukořistiti 1 dělo, 3 kulometry a vozotajstvo sovětského pluku, následujícího dne 14. října provedl úspěšný útok na Karmaly a zahnal rudé k stanici Tujmaze. Těmito úspěchy ohrožena byla hlavní skupina nepřítele při železné dráze a rychle ustoupila směrem k Bugulmě. Náš pluk, aby zajistil dobrý výsledek i na levém křídle, podnikl dne 18. listopadu všeobecný nástup a prošel vesnicemi až na 20 verst za řeku Iku, aniž by byl našel odporu. Tím také dokončil pluk svůj úkol na belebejské frontě a 19. listopadu odchází na oddech, odevzdávaje svůj úsek částem ruské armády.

Vzpomínky na bojiště belebejské nejsou tak těžké, jako na dřívější boje na Volze. Ráz krajiny upomíná na český venkov, mírné kopce, lesíky a luka působí příjemněji, než nedozírné vyprahlé roviny kolem Samary. Obyvatelstvo jest pestré; bydlí zde Mordvíni, příbuzní Finům, Čuvaši, Voťáci (Vaťagi) a nejvíc je Tatarů; celkem se všichni chovají k nám dobromyslně. - Jenom přírodní podmínky se zhoršily. Napadlo sněhu, umrzlo, a naše polní stráže v poslední době, nemajíce zimního oděvu, trpěli zimou.

V hustých mlhách uřimské gubernie často oddávali jsme se přemýšlení o svém budoucím osudu. Docházely zprávy o vítězstvích na západní frontě a o poměrech v naší vlasti; Rakousko prý je v rozvratu, Turecko uzavírá mír, Srbové jsou na pochodu do Uher. Za celé léto zažili jsme tolik zklamání, že těmito zprávám ani nechceme věřiti; každý by byl spokojen, kdyby aspoň polovina těch zpráv byla zaručena. Teprve 15. listopadu obdrželi jsme úřední zprávu o uzavřeném příměří na západní frontě a o státním převratu v Čechách dne 28. října 1918. Bylo nám to nejlepší odměnou za dlouhé boje a odcházeli jsme z fronty s pocitem úplného uspokojení.

V Belebeji nasedaly části 1. pluku po 20. listopadu do svých původních vlaků, které si přivezly z jara z Ukrajiny a které je doprovázely i na dalších cestách po

Sibiři. - Projíždíme známá místa z květnového přepadení štábu pluku v Zlatoústu, památný Miňar, kde docíleno 6. července 1918 spojení penzenské skupiny s čeljabinskou, a ještě koncem listopadu dojíždíme do Čeljabinska.

IV. POBYT V PETROPAVLOVSKU (SIBIŘ).

Překročením Uralu přicházíme do sibiřských rovin; Čeljabinsk patří politicky sice k evropské části Ruska, ale zeměpisně už je to Sibiř. Pluk ihned dostává důkladné kožichy, plstěné boty, beranice (papáchy), rukavice, teplé prádlo atd.

5. prosince přijel do Čeljabinska ministr vojenství gen. M. R. Štefánik a byl uvítán čestnou rotou 1. pluku s praporem, čestnou rotou ruské národní armády a četou spojeneckých vojsk. V doprovodu gen. maj. Syrového, jeho štábu, představitelů spojeneckých vlád a členů O. Č. S. N. R. prohlédl čestné oddíly a pozdravil se s nimi. Pro silný mráz nemohl gen. Štefánik promluvit k vojsku a pozval si zástupce téhož dne k rozmluvě, v níž hlavně kladl na srdce vojínům i důstojníkům, že jest doba vážná; tak jako před třemi měsíci nebylo nic dosti velikého a slavného, co by se vyprávělo o československém vojsku na Rusi, tak dnes totéž vojsko je předmětem nejnižších útoků a pomluv. Mírová konference není dosud hotova a na nás záleží vytrvati do konce, abychom nepřišli v posledních minutách velikého zápasu o plody práce.

Ještě před odjezdem do Petropavlovsku vykonal pluk smutnou povinnost, navštívil hrob plukovníka Ševce na čeljabinském hřbitově dne 7. prosince. Byla to dojemná smuteční slavnost, při níž původci aksakovské tragedie mohli si uvědomiti, že vůdce jejich nežádal od vojáků tak mnoho . . .

Během 10 dnů od 7. do 17. prosince přechází 1. pluk do Petropavlovsku, aby si po celoroční téměř námaze odpočinul. S bídou sehnány místnosti a dosti práce vyžádalo zařízení a usídlení rot a oddílů. Nastává zase garnisonní život, jemuž jsme odvykli, roty vycházejí pravidelně ráno i odpoledne na cvičení. Zde pro kruté mrazy konají se většinou pouze vycházky. Věnuje se péče výcviku ve střelbě samostřílem "Lewis", zřízen kurs pro instruktory rotného údernictví, všichni vojáci seznamují se s kulomety "Maksim", "Kolta", "s. s. Lewis", rychlopalnými děly "Macklin" a telefonem. Také pro důstojníky k doplnění theoretických vědomostí zřízena při pluku důstojnická škola.

Mimo vnitřní službu převzal pluk část služby posádkové, a to stráž u věznic a v zajateckém táboře. Také na vzdálenější služby dojížděly rot; od 23. prosince do 10. ledna 1919 ochraňována trať z Petropavlovsku do Omska.

V prázdných chvílích konaly se přednášky; přednášel Dr. Langer, prof. Kleiner a "strýček" Müller. V klubu "u strýčka z Ameriky" pořádány koncerty a všeobecné oblíbeně těšily se třikrát opakovaná hra "Prsten štěstí" od Šešina a "Pražské švadlenky".

Vánoční svátky uplynuly vesele. Bylo všeho hojnost, jídla i pití. Drahotní poměry nedolehly dosud na zdejší kraj. Také sylvestrovské zábavy, pořádané v rotách, byly výborné.

Zdravotní poměry v Petropavlovsku nebyly však skvělé; domácí obyvatelstvo bylo zamořeno tyfem, neštovicemi a jinými nemocemi. Naše části, ač čistotou a desinfekcemi vzdorovaly nákazám, přece jen nemohly se úplně izolovati od styku s místními obyvateli, mezi nimiž byla úžasná úmrtnost. Za pobytu zde

ztratil pluk 8 vojáků, tedy ztráty větší, než za kampaně na belebejské frontě. Za takových poměrů Petropavlovsk neposloužil ani k tělesnému ani k duševnímu osvěžení a rádi jsme uvítali zprávu, že pluk má ještě v měsíci lednu 1919 opustiti garnisonu a přestěhovati se do Irkutska.

První vyjeli ubytovatelé dne 28. ledna, následujícího dne už nastupuje cestu 1. prapor, pak ostatní části, až na konec, 10. února, vyjíždí 2. prapor. Naše cesta do Irkutska prodloužila se na 4 měsíce následkem povstání v Jenisejské gubernii, jak to vypisuje následující stať.

V. OCHRANA SIBIŘSKÉ ŽELEZNICE.

Samostatnou kapitolu v dějinách našeho pluku tvoří boje a těžké služby, vykonané v tajožném území (v tajgách, t. j. pralesích) sibiřské železnice mezi Krasnojarskem a Irkutskem z jara 1919.

Povstání zdejší, mající počátky již v listopadu a prosinci r. 1918, silněji propuklo v době, kdy náš pluk se stěhoval z Petropavlovska do Irkutsku.

O souvislosti zdejšího povstání s propagandou bolševickou není pochyby. Jejich proklamace posílané nám psány jsou tak naivně, že mimoděk připomínají ty různé sliby a výhrůžky, kterých jsme byli svědky minulého roku před Penzou. Píší na příklad: "Nepřekážete našemu lidovému hnutí, nechte nás působiti, jak toho náš politický program vyžaduje, a my sami po dosažení cíle pomůžeme Vám znovu vystaviti dráhu a dopraviti Vás do vlasti. Jestliže neuposlechnete, vrhneme se na Vás a ani jeden z Vás neuvidí svoji těžce zkoušenou vlast - a všichni zahynete v nehostinné Sibiři!"

Když agitace mýjela se s účinkem, používali povstalci k dosažení cíle ozbrojené síly. A zde jsme právě u té smutné skutečnosti, která je obžalobou bolševictví. K provedení svých plánů nezastavují se před žádným násilím; přepadávají vlaky, střílejí po cestujících z lesních houštin, s ďábelskou radostí pozorují z lesa hrůzné katastrofy, připravované vytržením kolejí jedoucím vlakům. Při tom většina účastněných počítá na zisk, kynoucí z obírání mrtvých a raněných, a tak celé povstalecké hnutí přechází v železniční lupičství.

V bojích na sib. dráze uplatňovaly se tytéž principy, jako při loňských bojích s bolševiky. Rozhoduje jakost sil, a ne početnost! Nepřítel je obyčejně v několikanásobné přesile a proti němu často malá hrstka má těžkou službu. Prořidlých řad 1. pluku využito bylo do posledního muže. Vážnost situace toho žádá, aby každý byl kdykoliv připraven na všechno možné. Jsou to zde povstalecké boje, loupežná přepadení a různé lstivé nástrahy, které s naší strany předpokládají neustálou pohotovost. Při pravidelné frontě je známo, odkud nepřítel může přijíti, ale v tajgách jest nepřítel všude, a protože se rychle pohybuje na lyžích jest jako by neviditelný a všudepřítomný. Proto služby zdejší tolik nervově vyčerpávají.

Naše vystoupení proti povstalcům jest přirozený následek principu sebezachování. Jen důvod, že ničí železnici, opravňuje nás k brannému vystoupení; bez železnice naše pluky v Sibiři jsou bezmocné, bezvýznamné, neboť překonávání ohromných vzdáleností za surových podmínek přírodních, hlavně v zimě, bez železnice je prostě nemyslitelné.

Proto velitel vojska nařizuje telegramem č. 01019 ze dne 9. února 1919 1. pluku ochraňovati železnou dráhu od Krasnojarska do Kanska; teprve později s rostoucím povstáním rozšířen rozkaz i na rayon tajšetský, východně od Kanska.

Již před tím svěřen našemu pluku také dozor nad uhelnými doly v Čeremchově, kde jsme s dělníky žili v dobrém souladu.

Rozložení pluku v polovici února na sibiřské dráze jest toto:

Na stanici Sorokino: 2. prapor a obrněný vlak "Orlík";
Na stanici Kljukvenaja: 3. prapor, 1. a 3. kulometná rota;
Na stanici Kamala: výzvědný oddíl a pluk. dělostřelectvo;
Na stanici Kansk: štáb pluku a 2. zásobovací vlak;
Na stanici Iljanskaja: 1. zásobovací vlak;
Na stanici Čeremchově: 2. kulometná rota;
(1. prapor a neřadová rota dospěly až do Irkutsku.)

Povstalci na úseku od Krasnojarska do Kanska, seskupili se do dvou rajonů: a) severně od dráhy, kde je centrum jejich v Tašejevě, 85 verst vzdáleném od dráhy. Bojů na této frontě, zvané také severní, se naše části nezúčastnily. Stály tam proti povstalcům oddíly sibiřské armády; - b) na jih od dráhy, odtud také název fronty jižní. Nepřítel projevoval nejvíce činnosti v okolí stanice Kamarčagy. Naše části střetly se s nepřítelem v několika šarvátkách, v nichž nepřítel, maje špatné zbraně a náboje ruční výroby, vždy rychle ustoupil. Stačilo s naší strany uvést v činnost kulomet. Odvážnější útoky provedli povstalci na most přes potok Sitík, kde 19. února sebrali 8 mužů, a 27. února znovu zajali na tomže místě 23 mužů ruské ochrany. Od té doby dojížděly na Sitík české rotý a při bedlivé službě nikdy tam nedošlo k přepadení.

Větší srážku s nepřítelem měla četa jízdní rozvědky v síle 30 jezdců a 2 vojínů s kulomety "Lewis" pod vedením praporčíka Hrázského. Četa vyjela 13. dubna z Kamaly a usadila se v Rybínském (Rybinskoje), 20 verst od trati na jih. 16. dubna byla náhle přepadena přesilou nepřítele a po úporném boji prosekala se z obležené vesnice. Povstalců bylo na 500. V boji ztratila jízdní četa 3 muže; střelec Ročejdl zajat, střelen do hlavy, oloupen o boty a kalhoty a v domněnce, že je mrtev, ponechán na místě. Později, když povstalci odešli, probral se z mrákot a šťastně se sněhem dostal do Kamaly ke své rotě.

V měsíci dubnu hnutí povstalecké značně vzrostlo. Zejména nebezpečnou pro vlaky stala se krajina kolem Tajsetu, východně od Kanska. Proto tam od 19. března svěřena ochrana 1. a 3. kulometné rotě, a když dostavil se do Tajsetu dne 24. března 2. prapor, odeslána 3. kulometná rota dále na posilu 4. rotě do Čeremchova. V Tajsetě kromě našich částí stála naše 1. baterie 1. dělostř. pluku a některé části sibiřské armády.

První projevené nepřátelství na tajšetské frontě proti české posádce datuje se 23. března, kdy přepadena byla jízdní hlídka 1. baterie u vesnice Birjusu. Zabili nám koně a poranili jezdce. Po příchodu 2. praporu (24. března), usneseno mezi veliteli zakročiti proti povstalcům a vyhnati je z vesnice. 26. března z Tajsetu na broněviku (obrněném vlaku) "Tajšet" vyjíždí první výprava na Birjusu. Dvě naše děla postavena u trati a podporovala útok asi 50 mužů. Polní stráž nepřítele ustoupila do vesnice, zanechavši na místě 5 povozek s koňmi, ostatní síly nepřítele na lyžích rozjely se do řetězu a střelbou z výhodných míst znemožnily každý krok našich ku předu. Zjistilo se pouze, že vesnice je silně opevněna okopy, postavenými z klád se střílnami a celek zamaskován sněhem. Síly

nepřítele odhadnuty byly na 200 lidí. Nepřítel je odvážný a boj ve vysokém sněhu bez lyží nemožný. Na naší straně 1 raněný, ztráty nepřítele neznámy.

V odvetu za naši výpravu vyšinuli povstalci několik vlaků: 26. března v noci u Jurt, západně od Tajšetu, kde v troskách vagonů zahynuly 3 ženy a 1 občan, 8 těžce raněných cestujících. 27. března mezi Tajšetem a Bajronovkou rovněž došlo ke katastrofě. 31. března hlášena nová železniční nehoda 20 verst východně od Tajšetu. Nepřítel ukazuje hrůzu svých prostředků, ale do otevřeného boje se neodvažuje.

21. března přepadl 8. rotu, chránící most přes řeku Birjusu u Sujetichy, ale byl odražen; ráno našli naši v lese krvavé stopy a několik pušek různých systémů. Následujícího dne, 1. dubna, rovněž za noci opakoval útok na tajšetskou vodárnu, vzdálenou 2 versty od nádraží. Osmičlenná posádka 7. roty zadržela útok do příchodu por. Bárta, jenž přivedl posilu a nepřítele zahnal.

V prvních dnech dubna nestačil 2. prapor a 1. kulometná rota vysílati ochranu na různá místa. Obrněný vlak "Tajšet" a "Orlík" (pancéřový), který přibyl na tajšetský front 7. dubna, byly ve stálé permanenci. Pomocné vlaky každodenně jezdily opravovat trať, odklízet trosky a poskytovat první pomoc raněným. Proto rozkazem velitele 1. divise přechází v pravomoc velitele 1. pluku ještě 1. prapor 2. pluku "Jiřího z Poděbrad", jenž přejímá službu na stanicích Vengerce, Zurtách a Ključi. Další pomoc přichází od 3. divise, jež posílá k dispozici velitele 1. pluku 2 kulometné rotu, jimiž obsazeny stanice Týnská, Rješety, a Ingaš. Za to částem prvního pluku připadla ochrana stanic na východ od Tajšetu: Bajronovky, Rozgonu, Ablepichy až k Alzamaji.

Povstání v první třetině dubna silně se rozmohlo a při tom dodáno bylo sem pouze tolik sil, kolik bylo třeba k udržení stanic, a ochrana na odlehlých místech trpěla nájezdy povstalců dále. I v druhé třetině dubna stále se opakují útoky nepřítele na železnou dráhu. Bylo by jednotvárné vypisovat všechny železniční katastrofy, způsobené povstalci, kteří bez rozdílu stříleli po vlcích vojenských i "pasažérských". Jízda po železnici tajšetským rajonem působí tísnivým dojmem. Místo pěkně upravených strážných domků jsou všude zříceniny a spáleniště. V krátké době po celé délce fronty od Týnské až do Alzamaje nezůstalo ani jednoho železničního hlídače.

Místa v lesních pustinách byla už tak zlověstná, že docházelo k neštěstí i tam, kde toho nikdo neočekával.

Boje v sněhu unavily obě strany a konec dubna na tajšetské frontě je klidný. Sníh není už tak vhodný pro lyže, mnozí z povstalců vracejí se k polním pracím, kromě toho Rusové slaví Velikonoce a tím se vysvětluje poměrný klid na frontě.

Podle hodnověrných zpráv nepřítel využil přestávky na sklonku měsíce dubna k silnému zbrojení. Tajšetský občan Džunin, jenž utekl ze zajetí v Birjuse, vypovídá u štábu 2. praporu 1. pluku: Vyhlášena je mobilisace pěti ročníků od 16-20 let. Z Talové dostali Kontorští (sousedé Birjusských) 8 pudů prachu. Zajaté železniční zřizence, kteří mají strojnické vědomosti, zaměstnávají v

dílnách na výrobu patron. Provádějí rekvisice a sebrané obilí odvážení do Novo-Zajímského, kde je vrchní štáb. Síly povstalců v Birjuse 300, v Kontorském 200 mužů. V Birjuse je organizátorem Bič, v Kontorském Kozlov, v Serafinovském Žižkin. Hlavní překážky povstalcům činí nedostatek zbraní.

Podobné zprávy došly i z jiných míst, (z Kučerova, Kontorky a j.) Bič začátkem května poslal našim hochům po děvčatech ultimativní dopis, který došel 5. května. Píše mezi jiným: "Vydejte zbraně lidu a lid Vám odpustí minulé, neboť jste oklamáni buržoasií. Připravíme Vám všechno pomýšlení a ani vlasek na hlavě nebude Vám zkřiven. Jestliže však budete pokračovat v nepřátelství, zkáza Vás nemine. Říkáte, že chráníte železnici, my však ohlašujeme, že my železnici stavěli, my ji i chránili, a Vy klid'te se k čertu domů!" Podepsán Tajožný, t. j. pseudonym Biča.

Začátek května ohlásil se na tajšetské frontě řadou událostí. Pozornost zejména upoutal originelní útok na pancéřový "Orlík" dne 5. května bombou, kterou si nepřítel upravil z nevybuchlého dělového náboje, jež položil pod koleje. Explose nastala o něco dříve a vlaku neublížila; poraněn pouze jeden kulometčík na noze.

Výsledkem příprav k jarnímu vystoupení bylo smělé přepadení stanice Tajsetu dne 8. května. Nepřítel v síle asi 1200 mužů za noci dostal se do osady, rozdělil se na čtyři proudy, které na dané znamení o 3. hod. ranní přešly k útoku. Na nádraží se nacházely dvě roty 2. praporu, 1 kulometná rota 1. pluku, 1. baterie a jízdní rozvědka 3. pluku, celkem asi 500 lidí. Jedna skupina povstalců zmocnila se nádražní budovy, zničila tam všechny aparáty, ostatní oblehly nádraží a střílely po vlcích. Hned z počátku měli jsme 3 mrtvé. Brzo však spící posádka se probudila, připravila a zahнала nepřítel. Při tom podařilo se jí odříznouti skupinu operující u nádražní budovy od ostatních a celou ji zničila. Když zbytek povstalců, jenž se uzavřel do nádraží, neustále výstřely nás ohrožoval, vypustil "Orlík" do budovy jeden granát, který ji i nepřítel zničil.

Na naší straně bylo všech 20 raněných; z 1. pluku mimo 3 vojíny 7. roty padl poručík Bárth, od rozvědky 3. pluku 2 vojíni a kap. Duba. Mezi raněnými byl kapitán Pragr, velitel stanice, a kapitán Janoušek, velitel posádky.

Kořist nebyla veliká. Vítězům se dostaly do rukou jen zbraně všech možných systémů a kalibrů: od japonských pušek ráže 6,5 mm až k ručnicím s ústím 20 mm v průměru, jakých užívají domorodci k lovu medvědů. Do všech zbraní byly olovené koule domácí výroby. Z krátkých zbraní ukořistěny nagany, automatické pistole a i revolvery starší soustavy. Bombami vyzbrojena byla hlavně skupina, která měla za účel vzít nádražní budovu.

Ztráty nepřítel byly 148 mužů i se zajatci, počet raněných nebyl zjištěn.

Během boje menší skupina povstalců od Birjusy podnikla útok na vodárnu, ale posádka 5. roty (12 mužů) útok odrazila. Po boji se zjistilo, že po obou stranách Tajseta byla rozebrána trať a zničeny železniční můstky, aby nikdo nemohly přispěti na pomoc obleženým.

10. května přicházejí do tajšetského rajonu nové síly na vystřídání: úderný prapor a kul. prapor 3. pluku; části 1. pluku připravují se na odjezd do Irkutsku. Druhý prapor ještě za odjezdu účastní se ochranných služeb v lesích u Bajronovky, kde během 12. a 13. května uvázlo 5 vlaků; 19. května přijíždí do Bajronovky štáb 1. pluku z Kanska a dva dny na to odjíždí do Irkutsku štáb i druhý prapor našeho pluku.

Poněkud déle na tajšetské frontě zdržel se 3. prapor a 1. kul. rota našeho pluku; 3. prapor v měsíci březnu vykonával ochranné služby v okolí Kljukvenné, Rješete, Ingaše, Týnské a Zaozerné. Do Bajronovky přijel 20. května a vystřídal prapor druhý tak, že 9. a 10. rota zůstaly v Bajronovce, 11. a 12. rota převzaly ochranu Rozgonu a Ablepichy.

Ze dne 24. května datuje se zákeřné přepadení hlídky 12. roty nedaleko stanice Rozgonu, při němž zastřelen byl poručík Slepíčka. Povstalci po činu rychle se vzdálili a přispěchavší posily už jich nezastihly. Aby byl učiněn konec řádění povstalců, nařizuje podpluk. Žák, velitel Kansko-Tulunské skupiny, velkou likvidační výpravu a té zúčastnil se 3. prapor a jemu přidělená 1. kul. rota jako pravá (východní) kolona, směřující na Starý Akulšet. Střední postupovala na Birjusu, levá (západní) na Kontorskoje.

Výprava vystoupila z vozů v noci z 25. na 26. května, čítajíc 341 bodáků se dvěma kulomety a 33 samostřelů "Lewis"; tyto poslední zbraně byly zejména příhodné pro lesní boje. Cesta v neznámých pralesích byla obtížná; bylo třeba použití spolehlivých průvodců. Po šestiverstovém pochodu naše výzvědná hlídka zahнала slabší stráž nepřítele a za další hodinu cesty narazila na tuhý odpor obhájců vesnice. Roty naše rozvinuly se v řetěz a bystrým náletem zmocnily se vesnice. Poražený nepřítel unikl po mostě a loďkách na druhý břeh řeky Birjusy. Na naší straně raněn 1 voják, ztráty nepřítele byly větší; napočítáno na 30 mrtvých.

Výsledek střední a západní kolony byl také dobrý: dobyto Birjusy i Kontorského; zničením těchto loupežnických hnízd zabezpečena byla železná dráha na tajšetském úseku na celé léto.

Druhého dne po výpravě (27. května) 3. prapor odjíždí na východ a 31. května dorazil k ostatním částem 1. pluku v Irkutsk. - 1. kulometná rota na cestě připojila se ke kulometnému praporu, který zůstal na trati nejdéle ze všech částí našeho pluku, ochraňuje uhelné doly čeremchovské až do 14. července 1919.

VI. ŽIVOT V IRKUTSKU.

Rok 1919 znamená pro první pluk dobu poměrného klidu. Po bojích u Tajsetu a Akulsetu v květnu odchází celý pluk do Irkutsku, kde už dříve od 10. února usadil se 1. prapor; v měsíci červenci (14.) dorazily sem z Čeremchova kulometné roty, které se na sibiřské magistrále zdržely nejdéle.

Postavení 1. praporu nebylo v zimních měsících závidění hodno. Chůze po městě za dlouhých večerů byla nebezpečná, takže výhodnější bylo zůstat ve volné chvíli v kasárnách, kde bylo stejně smutno jako v tajgách. Na naše vojíny, vracející se večer z města, několikrát se opakovaly zákeřné útoky. Poměry se mnoho nezměnily, ani když přijely do Irkutsku ostatní části pluku. Plukovní kronika zaznamenává 5. června smutný případ, kdy k večeru nedaleko kasáren neznámí zlosynové vystřelili na vojína 5. roty Fr. Hamouze několik ran a beze stopy zmizeli v hustých houštinách. Smrtelně poraněný brzo na to zemřel v irkutské nemocnici.

Od poloviny července do konce září ubytován jest v Irkutsku celý pluk; je to poprvé po Zborovu, kdy podařilo se umístiti pluk jako celek v jediné garnisoně. (V Petropavlovsku pro nedostatek místa nebylo možno umístiti výzvědnou rotu a plukovní dělostřelectvo, které byly posádkou v nedalekém Pětuchově.)

První pluk je sice nejstarším plukem československého státu, ale přece jen prodělává stadium vývoje; jeho organizace se upravuje, aby odpovídala požadavkům doby. Již v Petropavlovsku kulometné komandy "Maksim" a "Kolta" doplněny byly na tři kulometné roty, které tvoří kulometný prapor. Plukovní dělostřelectvo ze čtyř rychlopalných děl ponechává si pouze dvě a v rotách ustaluje se počet samostřílů na 4, které jsou nošeny na soumarech a přiřazeny do rot jako 4. četa; pro kulometry "Maksim" pořízeny jsou účelné vozíky. Těmto reformám napomáhala ta okolnost, že u pluku byl silný stav koní, které si pluk z větší části přivezl z bojů jako válečnou kořist.

Jiné reformy provedeny v hospodářské části pluku, jež byla za bojů v Povolží více méně samostatná a měla značné přebytky; podobně bylo u rot, které z ušetřených zásob vedly si ještě mimořádně svá hospodářství. V Irkutsku bylo plukovní hospodářství zkontrolováno a odkázáno na pravidelné dávky z divisiního intendanstva.

Mnoho práce vyžádalo si zařízení plukovní kanceláře. Plukovní archiv v boji u Zlatoústu byl ztracen, čímž pluk přišel nejen o mnoho památných dokumentů, ale i o všechny registrační a evidenční pomůcky a jiné, takže se musilo zde začít úplně znovu; zásluhu o znovuzřízení kanceláře získali si pluk. pobočník kapitán Endt a poručík Cajthaml.

Z důvodů bezpečnostních bylo třeba v Irkutsku dobře zorganizovati službu strážní. Strážní oddíl vedený por. Roskovcem svědomitě konal službu v okolí kasáren, kteréžto místo bylo dříve velmi nebezpečné. Izvozcík s počátku za nic na světě nebyl by jel večer do XII. pluku (tam byly naše kasárny), ale časem i tato odlehlá místa stala se bezpečnými. Cenné zprávy o úmyslech lidí nám

nepřátelských, na př. německo-maďarských zajatců, potulných Číňanů a živlů bolševických, přinášelo tajné výzvědné oddělení, řízené poručíkem Dršatou.

Velitel pluku dbal zejména na zavedení disciplíny. Všechny povinnosti musely býti vykonávány přesně; nedovoleny žádné odchylky ani ve věcech zdánlivě podřadného významu. Vojín z 1. pluku byl vždy podle předpisu oděn, chování jeho ve službě i mimo službu muselo býti korektní, jinak byl kárán. - Tím zaveden byl vzorný pořádek, který snadno čelil škodlivým vlivům vnějším. - Často říkali vojíni jiných částí, že první pluk je vládní a vytýkali mu, že zkazil "obrozovací" dílo delegátů; ve skutečnosti byl to pouze smysl pro udržení tvrdé disciplíny, a jarní nepokoje byly zkušebním kamenem této tvrdosti. Jak bude níže uvedeno, vyšel první pluk z oněch nepokojů bez pohromy, naopak vnitřně zesílen.

Obor denního zaměstnání byl celkem stejný jako v Petropavlovsku a dřívějších garnisonách; zase ty služby uvnitř pluku i v městě zabíraly spoustu času a překážely pravidelnému výcviku, za to letní období bylo mu příznivé. Hned po příchodu do Irkutska přikročeno k procvičení nového cvičebního řádu, začalo se se cvičením čety, roty, později praporu i pluku. Stejně dbáno nacvičení různých bojových formací a praktických cvičení ve střelbě z kulometů i nových japonských pušek.

Tělocvik pěstován každodenně jako průprava k ostatním cvičením i pracím a věnována mu první hodina ranní; kromě prostocviků byly na programu hry během, míčem a lehká atletika. Mimořádně cvičilo poměrně málo vojinů pro nedostatek tělocvičeného nářadí; cvičili pouze pokročilejší borci, kteří při různých závodech a slavnostech (na Hvězdočce, ve V. Udinsku, na Husově slavnosti a na slavnosti na počest delegace z vlasti) dosáhli slušných výsledků. Ze sportu a her nejvíce hráli hoši fotbal a kuželky, jízdu na lyžích pěstovali jednotlivci; daleko více bavila je honitba, takže v poslední době na zakročení irkutských lovců byla zapovězena. Rozšířena byla hra v šachy, karty a jiné. Jízda na koni konala se každý den k večeru jako povinné cvičení pro důstojníky, četné byly vycházky do blízkých lesů i do města, kde příjemného osvěžení poskytovaly sady Aleksandrovske na břehu chladné Angary; tam často hrávala naše hudba, podobně i v sadě intendantském, jenž stal se dostaveníčkem irkutské mládeže.

Činnost osvětová, jež po zrušení plukovního zastupitelstva přešla na Osvětový kroužek, zdárně prospívala a dostupila vrcholu v oboru divadelním za vedení osvědčeného ředitele br. Juzy. Již na cestě do Irkutska hrálo se několikrát v Kansku, a v Irkutsku pěkně vypravené divadlo s hojnou zásobou dekorací i kostýmů dovolovalo našim hercům lepší výběr, než býval kdysi na Ukrajině. Hry "Staří blázni", "Zmařené jubileum", "Lucerna", "Janošík", "Prsten štěstí", "Jedenácté přikázání" a tradiční v pluku "Bajkajlaj" provedeny na naše sibiřské poměry s neočekávaným úspěchem, a v poslední době zvláště budil sensaci nově nastudovaný kus "Mamselle Nitouche", při němž všechny ženské úlohy obsazeny byly našimi hochy.

Zpěv pěstován též od nejstarších dob a lepší zpěváci již na Ukrajině utvořili kroužek, který řídil kap. David a po něm Jar. Novotný. Za bojů činnost kroužku poklesla, sám jeho dirigent Jar. Novotný padl 2. června 1918 u Mias, a teprve v době klidu doplňuje sbor br. Erben a vede jej k dalšímu úspěchu až do současné doby.

V plukovním divadle pořádány byly také přednášky a učiněny počátky ke stálým přednáškám v rámci besídek, dále zavedeny kursy angličtiny, účetnictví a stenografie. - Hledány byly české knihy, jichž bylo stále nedostatek a které dovedly nejlépe vyplnit prázdné chvíle; rotné knihovny v Irkutsku byly uvedeny do pořádku a doplněny.

V Irkutsku nastalo také čilejší spisování života a bojové činnosti pluku za minulou dobu; roty začínají psáti své kroniky, zavádějí se deníky (rotné, praporeční, plukovní), pracuje se na přehledech událostí a sbírají se dokumenty pro historii.

Zdravotní stav byl celkem lepší než v Petropavlovsku, přece však ne dosti příznivý. Po dlouhé zimě téměř bez jarního přechodu uhodila až nesnesitelná horka, která s sebou přinesla četné "lichoradky" (malariae) a zas rychlá ochlazení byla příčinou epidemických průjmů. V dubnu bylo 9 případů malarie, v květnu již 70, v červnu 236, v červenci 263! V zimních měsících únoru a březnu malariae se vůbec nevyskytovala.

Zmínky zasluhuje též působnost "strýčka z Ameriky" v našem pluku. Byli jsme ještě na Volze a slýchali jsme zprávy o "strýčkovi", jenž hochům připravuje různá překvapení, prodává lacino čokoládu a dobré cigarety, zařizuje čítárnu, kinematograf a zkrátka pomáhá našim v tom sibiřském životě učiniti si pojem o ostatním světě; takového "strýčka" má prý každý pluk. Každý si ho představoval jako usedlého, obtlouštělého pána, a proto jsme byli překvapeni jeho štíhlou postavou a mládím, když se nám představil se svým adjutantem, t. j. tlumočnickem, v Čeljabinsku. Jméno jeho W. P. Viles jsme hned zapomněli a říkali jsme mu prostě "strýčku". Anglosaský původ nejlépe dokázal, když s papirosou v ústech klidně pozoroval požár svého podniku v divadle "Expres" 15. ledna 1919 v Petropavlovsku; stejně klidný býval, když projížděl nebezpečná místa na sibiřské železnici na platformě, obrněné krychlemi lisovaného sena a několika kulometry, neboť věděl, že se mu nemůže nic státi. - V Irkutsku zákopnický oddíl 1. pluku vystavěl mu letní pavilon, kam jsme chodili pít kávu, čokoládu, čaj, a na různé zákusky; při otevření svého restaurantu promluvil i českou řeč, ovšem stručnou, ale bylo vidět, že se snaží. Byl hlasatelem křesťanských nauk, což mu hoši rádi uvěřili, ale do debat se nepouštěli pro nedostatek nálady i času, a tak proslul "strýček" u nás jako restauratér, jenž vojínům ze svých přebytků leckdy přidal nějakou tu cigaretu nebo čokoládu.

Roty si naklonil tím, že zaopatřil kopací míče, gramofon, ukazoval nové filmy, časopisy a pod. Rádi si na něho vzpomínáme, neboť dovedl různými

maličkostmi udržovat dobrou náladu. Tato zásluha byla mu též uznána a odměněna československým řádem.

K význačným událostem náleží oslava 69. narozenin presidenta T. G. Masaryka dne 7. března 1919. Na katedrálním náměstí v Irkutsku náš 1. prapor zároveň s 13. plukem (tábor pre Slovákov) vyslechly proslov politického zástupce dra Blahoše a provolaly republice i jejímu presidentu slávu. Ostatní části pluku oslavovaly den narozenin presidentových na různých stanicích sibiřské dráhy, každá podle možnosti co nejokázaleji, a čeho se na menších zapadlých staničkách nedostávalo na slavnostním lesku, bylo nahrazeno srdečností a upřímností k velikému vůdci.

Májové oslavy v pluku nebyly dosti živé; byl sice první máj za svobody, ale scházel jaksi koncept k oslavování. Doposud byli jsme zvyklí světiti první máj v předpokladu, že nás tlačí rakouské jho, z něhož prací a odbojem musíme se vyprostiti, a najednou ten tlak mizí a není určitosti, kam namířiti sevřenou pěst, která právě roztrhla okovy. Ostatně nebylo důvodů k zvláštním projevům radosti; vojín, jenž prošel tolika bitvami, vzpomínal na domov a jarní květy sibiřské neměly pro něho půvabu. Proto u většiny prošla vzpomínka 1. máje jako tiché rozjímání, které končilo touhou rozloučiti se co nejdříve se Sibiří. Za to však porůznu ozvaly se u těch, kteří význam prvního svobodného máje pochopili jako agitaci; byly to ohlasy hnutí nespokojených lidí, kteří do našich řad chtěli zanést rozkol.

Prohlášením samostatnosti české nastala základní změna v postavení legionářů; přestávají býti exulanti a stávají se občany vlastního státu; domov, jenž se jim za ústupu z Ukrajiny ztratil v mlhavé dálce, vidí opět jasně. S touto změnou souvisí také likvidace Odbočky Č. S. N. Rady, která svůj úkol skončuje a další vedení záležitostí na Rusi odevzdává nové vládě.

Prvním politickým plnomocníkem č. s. republiky na Rusi byl ministr vojenství gen. M. R. Štefánik; provedl v prosinci 1918 likvidaci Odbočky, ale sám brzo pro chatrné zdraví odešel ze Sibiře a odevzdal vedení českých věcí čtyřčlennému kolegiu, nazvanému Zvláštní sbor, v němž zasedají Pavlů, Medek, Syrový a Suchý; mimo to vydal rozkaz č. 588, jímž zrušuje občanská zařízení ve vojsku.

Československé vojsko na Rusi od té chvíle, co mu ruská revoluce umožnila organisaci na širším podkladě, neobešlo se bez určitých občanských zařízení. Již Odbočka Nár. rady byla takovou institucí, a to, že byla zvolena v první řadě vojskem (ovšem kromě organisací ruských Čechů a organisací zajateckých), a že této volbě předcházel sjezd zástupců všech československých organisací, bylo spojení občanského a vojenského dosti úzké. Kromě toho vymohla si ruská vojska na prozatímní vládě zřízení t. zv. komitétů, které byly všude sestaveny prostým příkazem po armádě a tak se dostaly i do částí československých, jež byly ve svazku ruské armády. Ruské komitéty později staly se semeništěm všemožné agitace, živlem rozvratu všeho vojenského a proto byly později i sovětskou vládou zrušeny. U československých částí měly komitéty daleko více

porozumění pro naši potřebu. Spolkový život již z předválečné doby a organizační práce v zajateckých táborech byly dobrou přípravou jejich členům. Osvobozovací myšlenka vládla u všech v první řadě. Zvláště plukové zastupitelstvo 1. pluku vykonalo v 17. roce mnoho pozitivního a slouží pluku ke cti. V roce 18. za doby bojů význam zastupitelstev poklesl, zvláště když někteří členové divisijního zastupitelstva přeběhli k bolševikům.

Zastupitelstva zvolená v 18. roce jsou již jiného charakteru. Ani nyní u našeho pluku nebylo možno v jeho členech spatřovati destruktivní živél; naopak, pracují stále ve shodě s vojenským velením a podporují je po kulturní stránce. Zasedají v něm vojíní opravdu talentovaní a pracovití. Již v Petropavlovsku, pochopivše, že jsme částí československé armády a vyvodivše důsledky z likvidace Odbočky, chtěli se vzdáti svých úřadů. Avšak zatím dal se pluk v pohyb na východ a ocitl se ve styku s jinými pluky, které byly jiné nálady.

Tato nálada byla připravena letáky jakési americké organizace, jež poprvé si nás povšimla od r. 1914, poplašnými zprávami o zpronevěře amerických dáreků, o přijímání úplatků našeho sibiřského vedení za služby našeho vojska, které byly šířeny ústně i písemně po plucích, takže, když dlouho již známý příkaz gen. Štefánika o zrušení zastupitelstev a druhých občanských zařízení byl oznámen, nálada projevila se v odepření poslušnosti tomuto nařízení. U 1. pluku zůstalo při textovém prohlášení, služba však a vojenská disciplína nebyla nikde porušena zjevy, jež bohužel u jiných částí staly se častými.

Plukovní zastupitelstvo ani v této době nevystupovalo nijak aktivně, zvláště když pozorovalo, že pro něco takového by u vojínů pluku nenalezlo žádného souhlasu. Pouze malá menšina vojínů souhlasila s tím, když některé oddíly jiných částí opouštěly svá místa na trati, nebo když oddíl vojínů 4. pluku s 18 samostříly "Lewis" se vypravil, aby "osvobodil" internované sjezdové delegáty. Když 10. června gen. Syrový předstoupil před pluk a tázal se, kdo z vojínů nechce se podříditi příkazům vlády (resp. gen. Štefánika), vystoupili pouze tři vojíní. Tito byli ze své internace asi 60 vojínů pluku vyvedeni, ale sami se do ní vrátili. Neprozřetelný skutek 60 lidí vykonal však duševní převrat v mysli celého pluku, pokud snad kdo byl ještě na vahách. Pluk nepříliš změnil své složení od 16. a 17. roku, vojíní dobře měli na paměti těžkou službu na magistrále, kde se nedávno vysilovali za celé vojsko, aby nechápali jasně, že dnes není vhodno síly tříštití. Kromě toho delegáti 2. sjezdu v mnoha věcech chybili. Předně neuvážili, že jsme jen součástí spojeneckého vojska a že za složitosti poměrů nelze nám jednat, jak bychom chtěli. Dále neuvážili náležitě technických potíží (případně i diplomatických) svého plánu, vyvézti vojsko do Manžurie během dvou tří měsíců. (Dnes, v květnu 1920 vidíme, že pohyb, načavší se odjezdem 1. pluku do Vladivostoku v listopadu 1919, trvá již po sedm měsíců). I pro ostatní body, které obsahoval jejich program, nemohli naléztí nevýratných důvodů. Proto jakmile starší vojíní pluku postavili se proti vlivu sjezdových delegátů, vojíní celého pluku spontanně začali podpisovati závazný slib, který byl osvěžením přísahy složené při vstupu do vojska.

Nelze ještě dnes v plné míře posouditi, čí vinou vzniklo v československém vojsku toto hnutí, jež mohlo rozvrátiti celou československou armádu, a jež při nejmenším, třeba na krátkou dobu, dalo nám cítiti hrozby Japonců, a pokořilo nás články v anglických "Peking" a "Tientsiu Times" o zbolševizování Čechoslováků, proti němuž nutno prý rázně vystoupiti. Stejně jako nezodpovědná osobní ctižádostivost a jednostranná ideologie některých jednotlivců, kteří chtěli získati vlivu nejpohodlnějším způsobem, jest vinna i neprozřetelnost členů Odbočky N. R. zvolené vojskem, kteří, když nic jiného, mohli příkaz gen. Štefánika prosaditi ještě za jeho přítomnosti. Jistě by se nikde nevznesl proti němu hlas odporu, neboť gen. Štefánik, slavený hrdina českého vojska, když přijel k nám na Sibiř, byl všem vojínům naší armády představitelem nejen naší vlády, ale i zosobněním splněného, pětiletého, drahého snu . . .

Smýšlení v prvním pluku působilo zřejmě na celé vojsko, které v jádře jest přece celé stejného charakteru a složení. Co dále se dělo, bylo jen dohrou těchto smutných chvil.

Dne 13. června ozbrojená část 4. pluku znovu vystoupila a obsadila redakci "Československého deníku". Hrozilo, že místní skandál stane se mezinárodním. Zpráva k polednímu dostala se do našeho pluku a na zakročení dvou vojínů 1. roty, kteří ultimativně žádali vyklizení redakce byla tato bez dalších obtíží osvobozena.

Jednomyslným vystupováním 1. pluku byla brzo odňata půda další agitaci a hnutí rychle zaniklo; 15. června sjezd oposice na Glazkově usnáší se na resignaci a žádá sám za internování až do příjezdu delegace z vlasti. Na rozkaz gen. Janina skládají dne 23. června zbraně 9., 10. a 11. rota čtvrtého, dále kulometná rota třináctého pluku a službu tu po nich přejímá 1. prapor 1. pluku.

Ostatní důležitější události za pobytu pluku v Irkutsku jeví se v chronologickém přehledu takto:

12. května pohřeb padlých u Tajsetu na čsl. oddělení irkutského vojenského hřbitova.

16. května smuteční slavnost k uctění památky našeho prvního ministra vojenství gen. Štefánika v městském divadle.

22. května vypraveny byly 1. a 3. rota na stanici Polovinu, aby provedly odzbrojení rozvědky 3. pluku, která samovolně opustila stanici Razgon.

24. května 1. prapor vystavuje čestnou rotu k odhalení památníku padlým Čechům a Slovákům na glazkovském hřbitově v Irkutsku.

25. května bylo první výročí našich bojů proti sovětské vládě za uhájení své existence.

27. května pohřeb Jana Slepíčky, důstojníka 12. roty 1. pluku.

16. - 17. června bylo uvítání vrchního velitele spojeneckých vojsk na Sibíři, gen. Janina, a přehlídka pluku, při níž gen. Janin připíná na plukovní prapor řád "Sokola".

6. července večer na návrších kolem Irkutska zaplály ohně a kolem jednoho z nich na severovýchodním konci města shromážděn byl 1. pluk, aby uctil výročí mučednické smrti M. Jana Husi. Vlastní slavnost - Husův den - přeložena byla na nedělní odpoledne 13. července; na programu byla sokolská cvičení a sport, večer akademie v plukovním divadle.

14. července (výročí pádu bastilly) oslaveno bylo vítězství spojenců ve světové válce; k slavnosti dostavili se kromě našich velitelů vojenští a političtí zástupcové spojeneckých států.

26. července navštívili náš pluk vojíni 27. amerického pluku.

28. července poprvé byla cvičná střelba z japonských pušek.

17. srpna zástupci pluku zúčastnili se panychidy za plukov. Ušakova.

21. - 22. srpna domácím způsobem, ale bratrsky a vesele, za veliké hojnosti všeho dobrého a za přítomnosti všech příslušníků praporu oslaveno tříleté výročí trvání druhého praporu.

Příchod delegace z vlasti dne 27. srpna, vedené F. V. Krejčím a spisovatelem Hilbertem, jest významnou událostí pro irkutskou posádku. K uvítání dostavila se téměř celá první divise, pokud služební tomu dovolovaly, a nescházelo ani letecké oddělení. V prvním pluku na počest milých hostů uspořádána byla výstavka a tělocvičná slavnost.

Na sklonku našeho pobytu v Irkutsku rozvířila myslí vojínů otázka těšínská. V plukovním divadle prosloveno bylo několik informačních přednášek o Těšínsku a 18. září podpisuje se v rotách protest proti odtržení této země od československé republiky, adresovaný služební cestou čsl. vládě.

Na den sv. Václava, 28. září, 1. prapor vzpomínal svého pětiletého trvání za nálady posvícenské. K přátelské zábavě dostavil se gen. Syrový, pluk. Voženílek a mnoho z oněch starých vojínů, kteří v roce 1914 dali základ České Družině. Oslava tato měla býti spojena s onou, kterou připravovali starodružinníci na den 28. září podle starého stylu, t. j. 11. října, kdy byl před pěti lety v Kyjevě posvěcen prapor České Družiny. První pluk však již koncem září činil přípravy k odjezdu do Vladivostoku a proto jeho 1. prapor oslavil pětileté jubileum dříve.

Dne 5. října dopoledne postrojen byl pluk a plukovník Voženílek přišel se pozdravit a rozloučit s plukem - naposledy v Irkutsku. Odpoledne odchází na nádraží 3. prapor a během týdne jest celý pluk již v pohybu směrem východním v Vladivostoku.

Opouštíme Irkutsk, město, které nás hostilo od zimy do zimy a jemuž jsme dosti zvyklí. Obyvatelé doprovázejí nás tázavými pohledy, mnozí nechápou, proč odcházíme; žili jsme s nimi v dobré shodě a větší část viděla v nás záruku klidu a pořádku. Méně srdečný byl poměr náš k ruským vojenským částem, zvláště k důstojníkům, kteří chovali se k nám s neporozuměním. Ruské vojenské kruhy, jak jsme je vídali v Irkutsku, nelišily se mnoho od starorežimských, leda tím, že v nich byli zastoupeni lidé méně schopní. Výjimku činila vojska kozácká, která měla dobrou snahu, ale málo síly, aby

zlepšila politickou situaci Ruska; jednou se k nám dokonce obrátili kozáci s výzvou, abychom se s nimi spojili, což ovšem bylo pro nás nemožné. Odchodem gen. gajdy a řady českých důstojníků ze služeb sibiřské armády (původně národní armády) přetrhány byly téměř poslední přátelské vztahy mezi námi a ruskými vojsky, navázané kdysi za slavných bojů na Volze i na Sibíři. Odcházeli jsme ze Sibíře s lehkým srdcem a s velkou touhou, abychom po šestiletém tělesném i duševním strádání zas jednou spatřili své domovy.

VII. N Á V R A T D O V L A S T I.

Po čtrnáctidenní jízdě z Irkutska soustřeďují se vlaky 1. pluku ve Vladivostoku a pro nedostatek místa i na některých stanicích před Vladivostokem, načež postupně přeplavují se do připravených místností na Ruském Ostrově. Do 4. listopadu ubytovala se většina pluku i se štábem na Podnoží, pobřežní to osadě R. Ostrova, a na pevnině zůstaly 1. prapor, výzvědná rota, plukovní dělostřelectvo a neřadová rota, které umístily se na východním konci města na Hnilém Úhlu.

Město Vladivostok liší se patrně od ostatních měst ruských svým evropským rázem. Rozdíl ten pozorovati možno jak ve výslovnosti, tak v obyvatelstvu a hlavně v klidnějším životě města, které bylo dosud ušetřeno hrůz občanských bojů. Kromě četných Američanů, Angličanů, Francouzů a Italů jest zde mnoho Japonců a celá čínská čtvrť. Proti této mezinárodní směsi jest zde československá posádka v menšině, tedy pravý opak toho, co bylo v Irkutsku, kde ozýval se na ulicích český rozhovor jako v některém českém městě. Nejvíce však překvapila naše vojíny úžasná dražota, zaviněná nízkým kursem sibiřského rublu; dne 6. listopadu stál jeden dolar americký 254 rublů sibiřských a postupem času klesl rubl ještě níže, takže při našem odchodu některé obchody ruskou měnu nepřijímaly a žádaly cizí valutu. Za takových poměrů naši vojíni, dostávající as 160 rublů na měsíc, vystupovali v městě velice skromně a přenechávali návštěvy hostinců, kaváren a zábavných podniků bohatým synům Ameriky, Anglie a Francie.

Dne 25. října bylo vzpomenuo tragické smrti plukovníka Ševce a 28. října, za podzimní pohody ještě slunné a teplé, oslavil pluk spolu s vladivostockou posádkou první výročí československé republiky v nádvoří amerického klubu. - Ke konci listopadu zastaveno bylo pravidelné cvičení v rotách i oddílech a konány byly horlivé přípravy k odjezdu; provedena byla likvidace plukovního majetku, věci nepostradatelné a soukromý majetek pečlivě baleny do beden, zbraně byly důkladně konservovány a podobných prací byly plné ruce.

Vlna nepokojů a občanských bojů přece zasáhla v listopadu i vladivostocké zákoutí a náš pluk ještě před odjezdem je svědkem krvavého pokusu o státní převrat v městě, které svou odlehlou polohou tak dlouho bylo chráněno od následků revolučního požáru ostatního Ruska. Kolčakova diktatura vyvolala odpor nejen u ruského obyvatelstva, ale i ve vojsku; řada ruských důstojníků, nesouhlasících se směrem, zaváděným vlivem pravých živlů, seskupuje se kolem generála Gajdy, propuštěného ze služeb sibiřské armády, a připravuje zde ve Vladivostoku ozbrojené povstání. Některé části vojska Rozanova, stoupence Kolčakova, již přecházely na stranu Gajdovu a zdálo se, že převrat se zdaří. K bojům došlo ve dnech 17. - 19. listopadu, ale neočekávaně zasáhli do nich také Japonci tím, že zamezili povstalcům rozvinouti síly z vladivostockého nádraží, a vojskům Rozanovým podařilo se následkem toho povstalce obklíčiti a krvavě

zlomiti vystoupení. První pluk, byv ubytován z větší části na Ruském Ostrově, do bojů vtažen nebyl.

Dne 6. prosince konečně objevila se u přístavu japonská loď "Yonan-Maru", jež pojala štáb pluku, 1. a 2. prapor a 1. kulometnou rotu k dopravě do vlasti a 9. prosince po skončení všech prací i formálně loučí se tento první oddíl našeho pluku s asijskými břehy. Dne 18. prosince nastupují dalekou cestu do Evropy zbývající části: 3. prapor, 2. a 3. kulometná rota, plukovní dělostřelectvo, výzvědná rota a vozatajstvo na portugalské lodi "Traz-os-Montes", jež původně byla majetkem severoněmeckého Lloydu, za války v Lisaboně byla zabrána a dána k dispozici spojeneckému mořskému štábu. Posádka "Yonan-Maru" čítala všech 1392 účastníků, "Traz-os-Montes" 1800; z toho bylo příslušníků 1. pluku 2436 vojínů i důstojníků. Mezi ostatními spolucestujícími mimo vojíny a důstojníky jiných částí čsl. vojska na Sibiři zastoupeni byli občané čsl. republiky, zajatci Poláci, Rumuni, ženy a děti.

Naše lodi vyjely za mrazivých větrů z Vladivostoku a po dvou-až třídenní jízdě směrem jižním uvítala je u japonských břehů jarní pohoda. Transport, jedoucí na "Yonan-Maru", 12. prosince navštívil japonské město Karatsu, kde právě dozrávaly citrony a pomeranče, kvetly kamelie, zelenaly se cykasy a jiná subtropická flora. Pořádek a klidný život města hned při vstupu na japonskou půdu byl nám nezvyklý a ostře odlišoval se od rozháraných poměrů ruských měst. Po denní přestávce, již bylo využito k naložení uhlí a obstarávání různých cestovních potřeb, nastupuje "Yonan-Maru" další cestu neklidným Žlutým a Východočínským mořem, a za 12 dní nepřetržité cesty dostihuje Singapur; je to čilé obchodní město v rukou Angličanů, honosí se pěknou botanickou zahradou a museem a jest dosti výstavné; zde si vojíni nakoupili kávy, kakaa, koření, skořice a jiných potřeb do domácnosti. Štědrý den ztrávili účastníci transportu první lodi v Singapuru za tropického vedra v exotické zeleni, zatím co druhý transport tou dobou dlel již v Šanghaji a oslavil štědrý den v místnostech radnice při hudbě námořníků z amerického křižáku; péči "strýčka z Ameriky" dostalo se vojínům i štědrovečerní nadílky.

Plavba Indickým oceánem byla klidná a zanechala našim vojínům mnoho krásných vzpomínek. Za vlahých nocí oplývá toto moře nádherou, celé vodní plochy svítí bledým fosforovým světlem. Ve dne doprovázejí lodě hejna ryb a bezstarostných delfínů, nad stožáry leckdy zakrouží fregatka a časem potkáváme rybářské, obchodní i osobní lodě. - Nezapomenutelný dojem vyvolává zjev korálového ostrova, vyzdviženého z vodní hladiny tak jako by z pohádky a zahaleného v bujnou zeleň palem; byl to jeden z jižních ostrovů Lacadiv.

Lod' "Traz-os-Montes" zastavila se na ostrově Ceylonu, hoši prohlédli si čisté tropické město Kolombo, kdežto "Yonan-Maru" vykonala cestu přes Indický oceán nepřetržitě a přistála teprve až na pobřeží somalském ve francouzské osadě Djibouti. Pusté břehy vyprahlé Afriky doprovázejí nás na další cestě k Rudému moři; minuvše několik opuštěných ostrovů a nehostiné

krajiny sinajských hor, plují naše lodi, zanechávající mezi sebou dráhu 9 dní, kanálem Suezským a zakotví v Port-Saidu, "Yonan-Maru" dne 29. ledna a "Traz-os-Montes" 27. ledna 1920.

Plavba Středozezním mořem pro první transport byla velmi neklidná; silná bouře západně ostrova Kreta a nepříznivý vítr po celou dobu jízdy až do Jaderského moře prodloužily cestu do 26. ledna, kdy přistála loď na evropskou půdu v přístavu terstském; druhý transport vykonal tuto dráhu za normální dobu 5 dnů a 2. února 1920 šťastně dorazil do Terstu. - -

Jestliže pochod československého vojska od karpatských hor evropským Ruskem přes Ural a celou Sibiř až k Vladivostoku upomíná tolik na starověkou historii, kdy 30.000 Řeků z vnitra perské říše probíjelo se k moři, že i pro něj užívá se názvu Anabase, tož druhá část této světové pouti, to jest návrat do vlasti, dobře snese přirovnání k Homerově Odysseji. Vždyť za těchto 50 dní cesty na moři po dalekých končinách světa zažili jsme tolik rozličných dojmů a získali tolik zkušeností, že budeme míti nač vzpomínat po celý život! První pluk v celém tomto řetězu událostí jest jen jedním článkem, a lodi, kterými se vrací do domova, jsou co do pořadí třináctá a čtrnáctá; dvanáct takových lodí již dříve projelo buď směrem přes Indický oceán nebo přes Ameriku a každá z nich měla své příhody, někdy dosti dobrodružné, ku př. známý "Hefron". Však bylo po naší cestě patrné, že měli jsme tolik předchůdců! K našemu udivení Malajci, černošské děti v Djibouti i obchodníci v Port-Saidu věděli, že jsme "Čekoslovak", a kromě číslovek naučili se i několika českým slovům.

První oddíl pluku přijat byl s vojenskými počtami od Italů v Terstu dne 27. ledna a ještě téhož dne třemi vlaky nastoupil cestu ku Praze. Jihoslované nás uvítali na nádraží v Lublani (dne 28. ledna) a 1. února při vstupu na půdu českosl. republiky shromáždění vojíni na první české stanici pronášejí pozdrav rodné zemi; nadšené ovace připravily pluku Č. Budějovice a řada měst a osad, ležících při železnici. Do Prahy přijíždí první oddíl pluku dne 2. února časně z rána a 8. února 1920 dorazil sem zbytek pluku.

Po šesti letech vracejí se vojíni prvního pluku "Jana Husi" do vlasti, ke svým rodičům, ženám a známým. Prapor, který na podzim roku 1914 po prvé byl vztyčen nad řadami České Družiny v Kijevě, přinášejí přes četná bojiště do Prahy. Na Staroměstském náměstí před pomníkem M. J. Husi kloní se velkému vůdci, jehož jméno nosili na svém štítě, a odevzdávají poslední pozdravy těch hrdinů, jimž osud nedopřál dočkati se těchto velikých chvil. Shromážděný národ se slávou nevídanou přijímá do svého středu sibiřské bojovníky a tak vyplňuje se dávný jejich cíl, o němž snili kdysi na počátku světové války jako českoslovenští rozvědčící na úbočích karpatských hor.